

SVENSKA FLYGVAPNETS FÖRBAND OCH SKOLOR UNDER 1900-TALET

Christian Braunstein

SVENSKA FLYGVAPNETS FÖRBAND OCH SKOLOR UNDER 1900-TALET

Christian Braunstein

Statens Försvarshistoriska Museer
Skrift nr 8

Omslag: B 18A

© Statens Försvarshistoriska museer och författaren

ISBN 91-971584-8-8

Ansvarig utgivare: Christina von Arbin

Bilder: Fotografier Svensk Flyghistorisk förening, Christer Lokind, Peter Liander, Lennart Berns och Armémuseum och teckningar Torstein Landström

Tryckeri: Elanders Tofters AB, Östervåla 2003

FÖRORD

I samband med den minskning av det tidigare invasionsförsvaret som skett under de senaste åren är det viktigt att 1900-talets försvarsmakt dokumenteras. Därför utgav Statens försvarshistoriska museer (SFHM) år 2003 "Sveriges arméförband under 1900-talet" av Christian Braunstein. Som namnet anger behandlar denna publikation enbart armén och nu har turen kommit till det svenska flygvapnet.

SFHM som har ansvaret för bevarandet av de svenska mark- och luftstridskrafternas historia och verksamhet genom Armémuseum i Stockholm och Flygvapenmuseum i Linköping är glada över att nu även kunna presentera "Svenska flygvapnets förband under 1900-talet" av samme författare.

Flygvapnet är ju den yngsta försvarsgrenen men också kanske den som upplevt störst förändringar under det gångna seklet. Utvecklingen från "Tummelisan" på 1920-talet till JAS 39 "Gripen" kan mycket väl jämföras med den månghundraåriga förändringen från mynningsladdade bronskanoner till moderna artilleripjäser.

En sak som ej heller bör glömmas bort är, att efter en kraftig inledande import av stridsflygplan, har under större delen av seklets andra hälft alla våra stridsflygplan varit svensk-

konst-ruerade och svensktillverkade. Saab har utvecklats till ett av de främsta företagen i världen vad avser tillverkning av moderna strids-flygplan.

Att vårt lilla land under 1950-talet kunde bygga ut sitt flygvapen till det fjärde största i världen, säger en del om den samstämmighet avseende försvarsviljan som efter andra världskriget rådde hos det svenska folket.

Ett stort antal böcker har under det senaste decenniet utgivits om olika flygflottiljer och olika stridsflygplan. Här har intentionerna varit att framställa ett lättillgängligt mindre uppslagsverk om flygvapnet och dess förband och skolor.

Vi är tacksamma för den hjälp som givits projektet av Svensk Flyghistorisk Förening både vad avser bildmaterial och faktauppgifter.

Hur angeläget arbetet än varit hade det inte varit möjligt att publicera denna bok utan insatser av generösa bidragsgivare. Statens försvarshistoriska museer framför därför ett djupt känt och varmt tack till

Konung Gustaf VI Adolfs fond för svensk kultur
Delegationen för militärhistorisk forskning
Torsten och Ragnar Söderbergs stiftelser
Magnus Bergvalls stiftelse
Kungl Patriotiska Sällskapet
Svensk Flyghistorisk Förening

Christina von Arbin
Överintendent

INNEHÅLL

Sida		Sida	
Introduktion	5	Eskadrar och kommandon	119
Allmänna grunder	7	Flygeskadrar	120
Flygvapnets organisation och ledning	10	Första flygeskadern, E1	122
Flygvapnets förband under 1900-talet	20	Andra flygeskadern, E2	123
Flygvapnets flygplan och helikoptrar	24	Tredje flygeskadern, E3	124
Flygvapnets uniformer och tjänstetecken	28	Fjärde flygeskadern, E4	125
		Södra flygkommandot, FKS	126
		Mellersta flygkommandot, FKM	127
		Norra flygkommandot, FKN	128
Flygflottiljer	41	Tillfälliga krigsflottiljer	129
Västmanlands flygflottilj, F1	43	Svenska frivilligkåren i Finland, F19	130
Roslagens flygflottilj, F2	47	Förenta Nationernas flygstyrka i Kongo, F22	132
Östgöta flygflottilj, F3	51		
Jämtlands flygflottilj, F4	55	Skolor och centrum	134
Västgöta flygflottilj, F6	59	Roslagens flygkår, F2	135
Skaraborgs flygflottilj, F7	63	Krigsflygskolan, F5	139
Svea flygflottilj, F8	69	Flygvapnets Halmstadsskolor, F14	143
Stabens Flygavdelning	73	Flygvapnets Södertörnsskolor, F18	147
Göta flygflottilj, F9	75	Flygvapnets Uppsalaskolor, F20	149
Skånska flygflottiljen, F10	79	Övriga skolor och centrum	151
Södermanlands flygflottilj, F11	83		
Kalmar flygflottilj, F12	87	Flottilj- och skolregister	157
Bråvalla flygflottilj, F13	91		
Hallands flygflottilj, F14	95	Personregister	159
Hälsinge flygflottilj, F15	99		
Upplands flygflottilj, F16	103	Litteratur	163
Blekinge flygflottilj, F17	107		
Södertörns flygflottilj, F18	111		
Norrbottnens flygflottilj, F21	115		

INTRODUKTION

Den 1 december 1911 tillfördes det svenska försvaret sitt förs-ta flygplan vilket skänktes till marinen. Något senare tillkom de första arméflygplanen. Det militära flyget är alltså bara drygt 90 år gammalt och flygvapnet som egen försvarsgren fyllde 75 år år 2001. Flygvapnet är alltså i historiskt perspektiv en ung försvarsgren om man jämför med armén och marinen. Den har också från begynnelsen i många avseenden varit väsensskild från de äldre försvarsgrenarna. Att gå på fasta marken eller vara på sjön har människan gjort under flera tusen år men att flyga var något nytt. Visserligen hade bemannade luftballonger funnits sedan 1783 men människans inflytande på denna flygning var inte stor. I princip kom man oftast upp och alltid ner men vad som hände däremellan bestämde vinden. Från början av 1900-talet kunde dock människan häva denna nackdel genom det nyuppfunna aeroplanet med en bensindriven explosionsmotor. Det fordrades dock både äventyrlust och mod att ge sig upp i de bräckliga maskinerna av trä och tyg. De första piloterna blev därför folkhjältar i stil med 1960-talets astronauter och kosmonauter. Namn som ”flygbaronen” Carl Cederström, Olof Dahlbeck och Gösta von Porat var välkända för allmänheten som gick man ur huse för att få se dem flyga. Så sent som 1928 blev löjtnanten vid Tredje flygkåren Einar Lundborg världberömd när han räddade den italienske generalen och upptäckts-resanden Umberto Nobile då dennes luftskepp ”Italia” störtade under en nordpolsexpedition.

Svenska Aeronautiska Sällskapet bildades redan år 1900 med dåvarande löjtnanten Karl Amundson som sekreterare. Det är knappast troligt att han då anade att han skulle bli Flygvapnets förste chef då detta sattes upp 1926.

Albert Engström och Döderhultaren, Axel Pettersson, var kulturpersonligheter som fascinerades av flyg. Fem av den sistnämndes berömda snidade trägrupper finns alljämt kvar på Malmen där de kan beundras på Flygvapenmuseum.

Fallskärmen utvecklades som flygarens livräddare under 1920-talet. 1926 grundades ”Caterpillarklubben” där kravet för medlemsskap var att man räddat sig med fallskärm av fabrikatet ”Irvin”.

Flygets militära uppgift var inledningsvis spaning. Under första världskriget hade de krigförande snart utvecklat detta an-vändningsområde till att även omfatta bomb-, torped- och jaktflyg. Under andra världskriget började närspaning över hav bli omodern tack vare uppfinningen av radarn. Även torpedflyget ansågs mindre lämpligt på grund av stora egna förluster vid den relativt långsamma anflygningen mot målen. Efter kriget ersattes kolvmotorn med jetmotorn och bombflygplanen ersattes i Sverige med attackflygplan. Under ett par decennier bestod sedan flygvapnet av jakt, attack och spaning. Efterhand som flygplanen blev mer avancerade och därmed dyrare inriktades utvecklingsarbetet mot flygplan med kapacitet att göra flera saker. För ”Tunnan” och ”Draken” som i första hand var jaktplan utvecklades även spaningsversioner och attackplanet ”Lansen” vidareutvecklades med en allvädersjakt- och en spaningsversion. ”Viggen” togs först fram som attack/jakt och senare som jakt/attack. ”Gripen” är det första stridsflygplanet som innefattar alla tre komponenterna jakt, attack och spaning och därav kortbeteckningen JAS.

Det svenska flygvapnets första decennium präglades av en kärv ekonomi men i skuggan av andra världskriget blev utvecklingen mycket omfattande. Från fem flygkårer så sent som 1936 till tio flygflottiljer 1940 och slutligen till arton efter andra världskriget. Omkring år 1960 hade Sverige världens fjärde största flygvapen. Sedan steg kostnaderna och reduceringen av flottiljerna inleddes. År 2000 återstod, av det en gång så stolta flygvapnet, sex flygflottiljer och beslut förelåg redan om reducering med ytterligare två. Därmed är cirkeln sluten och vi är åter tillbaka till 1926 års fyra flygande förband.

Flygvapnets förband och skolor har numrerats i den ordning de beslutats. Eftersom svenska förband hade en viss ”rangordning”, vilken har sitt ursprung i 1634 års regeringsform, sattes flygets förband in i denna sist och i nummerordning. Denna rangordning avskaffades 1942, men fortfarande i 1945 års rulla var förbanden upptagna i denna ordning. Från 1998 har dock en speciell sk ceremoniordning, som i mycket bygger på den gamla rangordningen, införts i Ceremonireglemente för Försvarmakten 2003 (del 1. Riksomfattande ceremonier, kap C 4).

I denna bok har jag valt att först presentera flottiljerna följda av eskadrar och flygkommandon. Därefter kommer flygvapnets två

tillfälliga förband för aktiv krigstjänst och sist skolförbanden, kårerna, och övriga skolor. Detta gör att ett förband som F2 först redovisas som flottilj och längre fram i boken som kår. De försvarmaktsgemensamma förband från 1994 där även flygvapnets personal tjänstgör, redovisas ej.

Slutligen vill jag framföra ett tack till Sven Scheiderbauer från Flygvapenmuseum, Lennart Berns, Lennart Andersson, Gösta Kersmark och Jan Waernberg från Svensk Flyghistorisk Förening samt förre överintendenten vid SFHM, Leif Törnquist m fl personer för den hjälp och det stöd de givit mig under framtagningen av boken.

Christian Braunstein

Spänne till flygvapnets rundskurna krage m/38

Spänne till flygvapnets paradskärp m/30

ALLMÄNNA GRUNDER

Historia

Inom flygvapnet utgör flygflottiljerna stommen och motsvarar arméns regementen. Ursprungligen var flottilj benämningen på ett flygförband i luften, bestående av flottiljchef med stabsgrupp och tre divisioner. Sedan mitten av 1900-talet består flottiljen av chef, stab, en - tre divisioner med vardera 8 operativa flygplan, tillhörande stationskompanier samt ett specialkompani för i första hand allmän värnpliktsutbildning.

Det första avsnittet för varje flottilj, skola eller centrum utgörs av en kortfattad historik, i vilken det organisatoriska sammanhanget med andra förband och även nedlagda sådana klarläggs. I de flesta fall är detta sammanhang mycket enkelt att redovisa. Självfallet bestäms ett förbands historia och därmed dess traditioner inte endast av indragningar, sammanslagningar och förflyttningar reglerade av olika order. Minst lika betydelsefulla är de traditioner som är bundna till förbandet och som kan överföras från ett äldre förband till ett yngre.

De förbandsnamn som återgivits med kursiv stil liksom de som utgör överskrifter återfinns i sökregistret. Ordet ”Kungl” har regelmässigt ej medtagits.

Heraldiskt vapen

Före 1950 förekom heraldiskt vapen på vissa förband och flottiljer enligt förbandschefens beslut samt mer allmänt på flottans fartyg.

I allmänhet - flera undantag finns dock - utgjordes en flottiljs heraldiska vapen av ett landskaps- eller stadsvapen inledningsvis ibland krönt med en hertigkrona som dock efterhand ersattes av en kunglig. Samtliga heraldiska vapen för flygvapnet ändrades efter 1994 års omstrukturering av Försvarmakten och fastställdes i TFG från 1995 och 1996. Den senaste TFG-utgåvan är från 2003.¹ I denna bok finns respektive förbands fastställda heraldiska vapen beskrivet i text (blasonering) samt genom en bild i färg.

Förbandsfana

Alla svenska förband skall ha ett fälttecken. Dessa är av olika utförande men regeringen har fastställt att flygvapnets flottiljer och andra enheter skall ha fanor.

De nu gällande bestämmelserna finns i Förordning om fanor, tecken och skyltar m m inom Försvarmakten.²

Här anges: 5§ p 5. Flygvapnets förband skall ha blå dukar med flygvapnets emblem i mitten.

Dessa bestämmelser har preciserats i TFG 00004; Försvarmaktens fanor, tecken samt puk- och trumpetfanor m m, vilka i stort är en utveckling och modernisering av bestämmelserna för armén från 1950.³ Här kompletteras ovanstående under rubriken Heraldik med: ----. I övre inre hörnet anbringas respektive förbands vapenbild.

I samband med traditionsövertagningar från nedlagda flottiljer har under de senaste decennierna anbringats ytterligare vapenbilder i de övriga hörnen. Inte ens detta har dock visat sig räcka till utan när F16, med ansvaret för sju nedlagda flottiljers traditioner, 1996 skulle tilldelas en ny fana fick traditionsarvet symboliseras med en sjuuddad stjärna i det nedre inre hörnet.

Det praktiska handhavandet av fanor finns reglerat i Ceremonireglemente för Försvarmakten från 2003.⁴

I denna bok har i regel angivits, när förbandens fälttecken har fastställts, vem som överlämnat det till förbandet och var det finns idag. Beskrivning av fälttecknens utseende har gjorts samt är dessa avbildade i färg.

Fanspets från Carl XVI Gustafs regeringstid

Valspråk

Ett mindre antal förband har ett av förbandschefen fastställt valspråk. Som regel gäller att valspråket skall vara på svenska eller latin. En första reglering av valspråk kom 1995⁵ och de nuvarande bestämmelserna och en sammanställning av fastställda valspråk inom Försvarsmakten utgavs 1999.⁶

Marsch

Marscher för flygvapnet har centralt fastställts 1976 och 1984. Marscher för Försvarsmaktens förband, centrum och skolor mm fastställdes 1996.⁷ Marschtitlar delas in i egennamn och funktionsnamn, så exempelvis är ”Victoriamarsch” funktionsnamnet på Västgöta flygflottiljs marsch. Flygvapnets paradmarsch är komponerad av Harry Sernklef och Flygvapnets defileringsmarsch med funktionsnamnet ”Svensk flygarmarsch” av H Damberg. Militärmusiksamfundet med svenskt Marscharkiv utgav 1997 ”Försvarets marscher förr och nu”.⁸

Utmärkelsetecken

Några flottiljer och kamratföreningar har instiftat förtjänstmedaljer, vilka normalt, efter tillstånd av Högkvarteret, får bäras till uniform. Efter 1994 har även någon flottilj som nedlagts instiftat minnesmedalj. De förbands- och minnesmedaljer som får bäras till uniform redovisas i denna bok tillsammans med medaljbandets färgsammansättning. I övrigt hänvisas till Uniformsreglemente för Försvarsmakten.⁹

Flygvapenföreningarnas riksförbunds förtjänsttecken

Flygplan

Här redovisas de stridsflygplan (uppdelade i kategorier) samt i vissa fall de transport-, ambulans- och skolflygplan vilka respektive flottilj eller skola varit utrustad med samt årtal för detta. Övnings- och provflygplan har ej medtagits i flottiljkapitlen. I varje kapitel finns några av flottiljens flygplan avbildade.

Förläggning

I detta avsnitt redovisas förbandens fredsförläggningssorter och i förekommande fall de kasernetablisement som byggts. Därutöver tillkommer ett stort antal detachment i form av stril- (stridsledning och luftbevakning) och sambandsförband.

Övnings- och skjutfält

Här redovisas de viktigaste skjut- och övningsfälten.

Övrigt

Under rubriken ”Övrigt” har varjehanda upplysningar rörande förbandet och dess traditioner samlats.

I avsnittet finns vidare uppgifter om speciella sedvänjor vid förbandet, speciella uniformstecken o s v. Minnesstenar och/eller-plattor har ofta satts upp i samband med förbandsjubileer, på övningsfält och hedar, vid äldre kasernetablisemang samt i samband med nedläggningar. Många flottiljer har även satt upp ett monumentflygplan på en pelare.¹⁰

Gemensamt finns vid sidan av E4 utanför Linköping följande flygplan på pelare: AJ 37 Viggen, J 35 Draken, J 32 Lansen, J 29 Tunnan, Sk 50 Saab Safir samt det civila flygplanet SF 340.

Minnestavla över förolyckade flygare finns uppsatt i Förvaltningsbyggnaden Tre Vapen och Carl Milles monument över förolyckade flygare är rest på Karlaplan, båda i Stockholm.

Förbandschefer

Ett förbands utveckling bestäms i hög grad av dess chef. Fullständigare upplysningar om förbandscheferna finns normalt i respektive flottiljs historieverk och på minnestavlor vid förbandet. Tillförordnade chefer har endast i undantagsfall upptagits i förteckningarna.

Museer

Många förband har inrättat egna museer och under de sista decennierna under 1900-talet har ett samarbete mot garnisonsmuseer utvecklats. Statens försvarshistoriska museer är tillsynsmyndighet för dessa museer.

”Försvarsmaktens grundsyn för förbandsmuseer”¹¹ tar utöver dessa även upp de museer som tillhört nedlagda förband och ”Försvarsmaktens riktlinjer för museiverksamhet”¹² beskriver hur verksamheten skall bedrivas. Vad avser insamling av museiföremål gäller alltså Chefen för flygvapnets kungörelse med föreskrift om bevarande av flyghistorisk materiel från den 3 mars 1978.¹³ Försvarsmakten stöttar normalt verksamheten vid ett nedlagt förbands museum upp till fem år. Under denna tid skall huvudansvaret för ett dylikt museum överföras till annan huvudman t ex en stiftelse eller respektive kommun.

Utöver förbandsmuseerna visas flyghistorisk materiel på Gotlands Flygmuseum i Visby, Jämtlands Flyg- och Lottamuseum i Optand, Aroseum i Göteborg, Krigsflygfältet Brattforsheden utanför Karlstad, Svedinos flyg- och bilmuseum i Ugglarp och på Västerås Flygmuseum.

Centralt museum för flygvapnet är statliga Flygvapenmuseum på Malmen. Museets etapp 1 invigdes 8/3 1984 av HM Konung Carl XVI Gustaf som då bland annat skrev sin namnteckning på en minnessten utanför museet. Etapp 2 invigdes 19/5 1989 av prins Bertil. Museet ingår i myndigheten Statens försvarshistoriska museer (SFHM) tillsammans med Armémuseum i Stockholm.

Kamratföreningar

Vid nästan alla svenska förband finns en kamratförening vilka ofta spelar en stor roll för traditionsvården vid förbandet. Kamratföreningarnas betydelse har ökat under det sista decenniet då det gäller att bibehålla den folkliga förankringen av försvaret på en ort som mist sitt förband. Föreningens arbete bidrar ofta också till att förbandets museum (se ovan) kan bibehållas eller, om sådant inte funnits tidigare, sätt upp. Som sammanhållande organ för kamratföreningarna finns ”Sveriges militära kamratföreningars riksförbund (SMKR)”. Härutöver finns Svensk Flyghistorisk Förening (SFF) med regionavdelningar i Blekinge, Dalarna,

Gävleborg, Göteborg, Halland, Jämtland/Härjedalen, Norrbotten, Skåne, Småland, Kalmar, Stockholm, Värmland och Örebro. Östergötlands Flyghistoriska Sällskap är dessutom Flygvapenmuseums stödförening. Kamratföreningarnas adresser kan hittas på Högkvarterets hemsida (www.hkv.mil.se).

Litteratur

Om man vill skaffa sig en någorlunda god överblick över våra svenska flygförbands historia finns bl a nedanstående titlar. Under de senaste decennierna har dessutom ett stort antal flottilj- och flyghistorieverk utkommit vilka redovisas i varje förbandskapitel. De flesta förband (eller deras kamratföreningar) har regelbundet utkommande tidningar, årsböcker eller liknande.

Vad avser flygvapnet i sin helhet finns följande verk:

Norrbohm Gösta och Skogsberg Bertil. Att flyga är att leva. Höganäs 1975.

Andersson Lennart, Svenskt militärflyg - Propellerepoken.

Allt om Hobby. Karlshamn 1992.

Liander Peter. Glimtar av Flygvapnet. Falköping 1994.

Annerfalk Anders. Flygvapnet 1926-1996. Från Dronten till Gripen. Aviatic Förlag 1997.

Andersson Raymond, Karlsson Kurt, Linnér Anders; Flygvapnet 2001.

Notförteckning

- 1 TFG 030004, 2/6 2003
- 2 FFS 1994:21
- 3 Go 3500/1950 och TKG 720007, 10/1 1972
- 4 Del 1 kap B och 3 kap 10
- 5 TFG 950009, 14/6 1995
- 6 TFG 010004, 29/10 2001
- 7 TFG 960005, 13/6 1996
- 8 1.utgåvan i stencilupplaga 1967
- 9 UniR FM 2003, bilaga 3
- 10 Förteckning över flygminnesmärken, SFF. www.sff.n.se
- 11 FFS 1978:27
- 12 HKV 15/4 1998, 16 512:65177
- 13 HKV 21/12 1999, 16 512:74693

FLYGVAPNETS ORGANISATION OCH LEDNING

Flygvapnet föregångare

De första militära flygplanen donerades av privatpersoner och det första, som var ett i Landskrona tillverkat flygplan, skänktes 1/12 1911 av direktören Otto Emil Neumüller till sjöförsvaret. Året efter kom den första donationen till lantförsvaret; 30 000 kr från Svenska Aeronautiska Sällskapet för inköp av ett flygplan. Här fanns dock villkoret att Sveriges riksdag skulle bevilja medel till ytterligare ett flygplan vilket också skedde. Samma år anslogs 12 000 kr till Skandinaviska Aviatik AB under friherre Carl Cederström, som bidrag till inrättandet av en flygskola på Malmen. Skolan var civil men tog emot fyra militära elever, två från armén och två från marinen.

Vid första världskrigets utbrott 1914 disponerade marinen och armén vardera fyra användbara flygplan. De få civila flygplan som fanns inköptes och civila piloter kontraktanställdes. 1918 hade antalet fältflygplan ökat men bara i begränsad omfattning. Den militära uppgiften var inledningsvis spaning. Under världskriget hade de krigförande dock snart även utvecklat bomb- och jaktflyg.

Marinflyget

Marinens första egna flygskola sattes upp 1913 på Oscar-Fredriksborg men flyttade året därpå till Hårsfjärden. Marinens flygväsende (MFV) reglerades 1915 genom ett kungligt brev där flygplanen skulle kallas flygbåtar oavsett om de stod på flottörer eller hjul. MFV lydde under chefen för Marinstaben men materiellmässigt även under chefen för Marinförvaltningens Torpedavdelning via chefen för Flottans Varv i Stockholm och chefen för Torpeddepartementet (TDS), chefen för Sjöförvarsdepartementet och i vissa frågor även under flygstationernas chefer. Organisationen blev sålunda snårig med många beslutsfattare och myndigheter inblandade. Marinflygets inledande utveckling finansierades till stor del av den sk Pansarbåtsinsamlingen där drygt 94 000 kr avsattes för flygmateriel till marinen.

Marinens flygplan baserades med TDS på Galärvarvet i Stockholm och från 1914 med flygstationer på flottbaser i Furusund

och Dalarö (till 1916), Nya Varvet i Göteborg och på Stumholmen i Karlskrona. Under andra halvåret 1915 tillkom under två år Gråen utanför Landskrona och från 1922 Märsgarn vid Hårsfjärden. Marinens flygväsendes första flygstation tillkom 1919 i Hägernäs utanför Stockholm.²

Chefer för Marinens flygväsende

Dahlbeck Olof	1914-1915
Unger Gunnar	1915-1918
Lübeck Thor	1918-1926

Arméflyget

Armén organiserade först en flygavdelning på Axvalla hed (I 6) i Västergötland under Fälttelegrafkåren (Ing 3) men från 1913 övertog kåren den tidigare nämnda flygskolan på Malmen vid Malmslätt (I 4 och I 5) utanför Linköping³ där arméns flygskola skulle inrättas. Även arméflyget stöddes nu med drygt 51 000 kr av Pansarbåtsinsamlingen för inköp av flygplan. I februari 1914 övade skolan på Frösön i Jämtland. 1914 års härordning innebar bl a att Fälttelegrafkåren från 1/1 1916 skulle organisera ett 5.kompani som benämndes Flygkompaniet på Malmen.

Flygmaterielmässigt var Ing 3 underställt chefen för arméförvaltningens fortifikationsdepartement. Krigsorganisationen skulle bestå av 27 flygplan (varav 12 i reserv). Utbildning i flygspaning och bombkastning påbörjades 1915. Kompaniet var i början av 20-talet organiserat med en kårexpedition/stab och fyra avdelningar; flygskola, jagarskola, fortsättningsskola och tygverkstäder. 1922 blev Flygkompaniet ensamma på Malmen då I 4 och I 5 upphörde med verksamheten där. Från 1924 hade organisationen växt till flygskola, jaktflygskola, övningsflygavdelning, flygspansarskola, skjutskola, flygverkstad samt en flygavdelning i Boden.

Märke m/16 till hatt m/10 för Flygkompaniet

Arméflyget var från 1913 baserat på Malmen med detachement i Vänersborg (1916-1920), Boden (från 1916), och Hägerstalund (från 1917). Dessutom utnyttjades tillfälliga baseringar i Skillingaryd (1915), i Boden (1916) samt i Karlstad, Haparanda och Kiruna (de tre sistnämnda under åren 1917-1918). Efter 1920 tillkom baseringsplatser i Rinkaby, på Visborgs slätt och Hästholmen samt i Berg och i Vännäs.

Chefer för Flygkompaniet

Hamilton Henrik	1914-1917
Fogman Ernst	1917-1920
von Porat Gösta	1920-1926

Flygmateriel

Under åren 1911-1917 anskaffade armén totalt 42 flygplan och marinen 22. Anmärkningsvärt är dock att av dessa inte mindre än 12 respektive 14 överlämnades som gåvor av enskilda och föreningar. Efter första världskrigets slut ville många länder och framför allt Tyskland sälja ut sin överskottsmateriel billigt men regeringen tillsköt inga nya medel vilket främst drabbade det tungrodda marinflyget. Armén lyckades bättre och inköpte bl a de första jaktplanen 1919 på ett icke helt reglementsenligt sätt och antalet flygplan ökade därefter stadigt. Det började visa sig opraktiskt att ha arméns och marinens flygväsenden vid sidan av varandra och diskussioner om en sammanslagning påbörjades. Redan 1917 års flygkommission föreslog året därpå att en självständig flygkår skulle inrättas. Den store förkämpan för ett självständigt flygvapen var arméflygaren Carl Florman, sedermera grundare av ABA som numera utgör den svenska delen av SAS.

De ”sista” åren

1924 års riksdag betonade flygets stora betydelse för krigföringen⁴ och den 2 juni 1925 godkände riksdagen⁵ Kungl Maj:ts proposition⁶ att ett flygvapen skulle uppsättas under fem budgetår från den 1 juli 1926 till den 30 juni 1931 med ett årsanslag på ca 6 miljoner kronor. Det bör dock observeras att riksdagsbeslutet huvudsakligen grundades på statsfinansiella skäl och inte militära. Till det nya flygvapnet överlämnades totalt 214 flygplan varav dock bara drygt hälften var brukbara. Av dessa kom 51 stridsflygplan och 40 skol- och övningsplan från flygkompaniet på Malmen 40 och marinflyget bidrog med totalt 27 maskiner varav 13 var avsedda för skolflygning.

Flygvapnet

Den nya självständiga försvarsgrenen flygvapnet skulle enligt riksdagens beslut bestå av en chef med en flygförvaltning samt fyra flygkårer och en flygskola;

- 1.flygkåren i Uppsala
 - 2.flygkåren i Västerås och Hägernäs
 - 3.flygkåren på Malmen och i Karlsborg
 - 4.flygkåren i Östersund och Flygskolan på Ljungbyhed
- Detachement skulle avdelas till kustflottan samt till Boden, Karlskrona, Göteborg och Vaxholm.

Uppgifterna för de olika kårerna definierades så att Första flygkåren i första hand direkt skulle betjäna högsta krigsledningen, andra kåren svara för marinens behov av flygsamverkan samt tredje och fjärde kårerna svara för motsvarande samverkan med armén. Flygskolan skulle svara för den första flygutbildningen, första kåren för den grundläggande bombutbildningen och spanarutbildningen samt tredje kåren för jagarutbildningen. Sammanlagt skulle flygvapnet i fredstid organiseras på tre arméspaningskompanier, två jaktkompanier, ett kombinerat jakt- och bombkompani, ett marinspaningskompani och ett marint bomb/torped/jaktkompani med totalt 229 krigsflygplan⁷ och 85 skolflygplan. Två större flygverkstäder skulle byggas, den ena på Malmen där grunden var Flygkompaniets verkstad och den andra i Västerås dit flottans flygplansverkstad på Galärvarvet flyttades.

Verkligheten blev dock inledningsvis annorlunda. Första flygkåren organiserades inte förrän 1929 och då i Västerås och de övriga tre kårerna kunde endast sätta upp ett kompani per kår och dessa enheter, där namnet nu ändrades till division, kunde på grund av föråldrade flygplan endast användas för spaning. Först 1930 inköptes de första jaktplanen medan bomb- och torpedplan⁸ i princip helt saknades. De första bombplanen levererades inte förrän 1936. För skol- och vidareutbildning användes äldre flygplan. Så sent som 1935 låg man långt efter planerna från 1926 och flygvapnet hade en mycket begränsad slagkraft. Först i 1936 års försvarsordning (1930 års försvars-kommissions betänkande som kom 1935) tillfördes större medel med avsikten att under de närmaste sju åren fördubbla flygvapnet,

Den planerade organisationen skulle bestå av sju flottiljer och från 1933 en fartygsbaserad division på kryssaren HMS Gotland. Flottiljerna skulle bestå av två medeltunga och två lätta bombflottiljer, en jaktflottilj samt en arméspanings- och en marinspaningsflottilj. Tre nya flottiljer uppsattes (klara 1939-1941); F 6 (lätt bomb), F 7 (medeltung bomb) och F 8 (jakt). F 1 omorganiserades till en medeltung och F 4 till en lätt bombflottilj medan F 2 och F 3 behöll sina tidigare uppgifter. 1940 bestod flygvapnet av F 1 (medeltung bomb), F 2 (marinspaning mm), F 3 (arméspaning mm), F 4 (lätt bomb), F 6 (lätt bomb), F 7 (medeltung bomb) och F 8 (jakt) samt F 5 (Flygkrigsskolan). Dessutom fanns Flygkrigshögskolan (FKHS), Flygvapnets Centrala skolor (FCS), Bomb- och skjutskolan (FBS), Underofficersskolan (FUS) samt tre flygverkstäder sedan även flygverkstaden i Arboga tillkommit. Enligt planerna skulle flygvapnet nu kunna ha 257 flygplan i första linjen.

1939 års försvarsbeslut ändrade inte antalet flottiljer men den första flygeskadern bestående av F 1 (medeltung bomb), F 3 (spaning), F 4 (lätt bomb) organiserades. Inledningen av det andra världskriget visade klart på behovet att kunna skydda det egna landet även i luften och i februari 1940 beslutades om uppsättandet av ytterligare två nya jaktflottiljer - F 9 i Göteborg och F 10 i Malmö. Höstrikdagen samma år fattade beslut om ytterligare en flottilj - F 11 i Nyköping. Antalet flottiljer ökade ytterligare genom 1941 och 1942 års försvarsbeslut - från tio till sexton - och ytterligare tre flygeskadrar organiserades efterhand. Huvuddelen av de nya förbanden blev jaktflottiljer. Flygvapnets eskaderorganisation organiserades efter 1942 års försvarsbeslut och bestod under några år av fyra eskadrar med planerat totalt omkring 1000 flygplan;

- två bombeskadrar med tre bombflottiljer samt en jaktflottilj i vardera,
 - en jakteskader med fem jaktflottiljer samt
 - en armé-, marin- och fjärrspaningseskader med fyra flottiljer.
- Enligt samma försvarsbeslut tillkom flygbasområdena (Flybo) och F5:s namn ändrades till Krigsflygskolan.

Sju år efter det andra världskrigets slut, 1952, uppnåddes de under kriget beslutade målen och det svenska flygvapnet, efter det att ytterligare två flottiljer uppsatts⁹, räknades nu bland de fyra största i världen med 17 flottiljer, en flygbaskår, två skolförband

samt ytterligare tre skolor (FKHS, FCS OCH FBS). Eskaderorganisationen bestod då av

- en attackeskader (E1) med fyra flottiljer,
- två jakteskadrar (E2 och E3) med fyra respektive fem flottiljer (en nattjakt i den senare) samt
- en spaningseskader (E4) med två flottiljer.

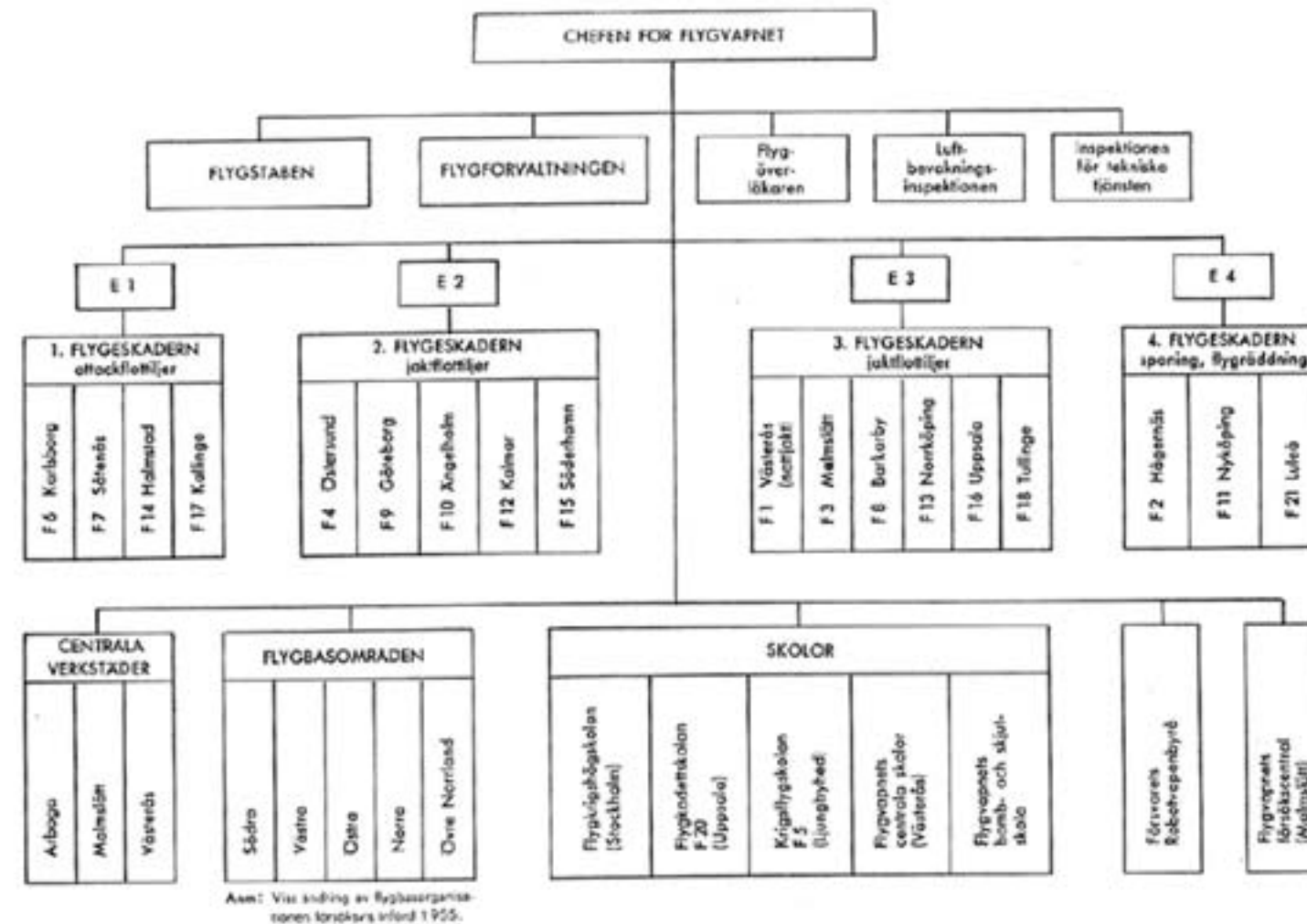
Redan 1949 hade dock den första reduceringen inträffat då F 2 omorganiserades till ett skolförband och detsamma skedde 1961 med F 14 varvid FCS skolor överfördes dit. Det dröjde dock till 1969 innan den första flottiljen (F 9) helt lades ned. Huvuddelen av eskaderorganisationen försvann 1966 och endast attack-eskadern ("ÖB:s klubba") med F 6, F 7, F 15 och tidvis F 17 kvarstod fram till 1995. Från början av 70-talet hade begreppen jakt och attack börjat bli otydliga genom införandet av Viggensystemet. Nedläggningstrenden fortsatte 1973-74 med nedläggning av F 8, F 3 och skolförbandet F 2, 1980 försvann F 11 och F 12, 1983 F 1, 1986 F 18 som blivit skolförband efter F 2, 1994 F 6 och F 13 samt skolförbandet F 14 och slutligen 1997 F 15 och F5. Vid millennieskiftet återstod sex flygflottiljer - F 4, F 7, F 10, F 16, F 17 och F 21 samt Flygvapnets Uppsalaskolor F20. F 10 lades ned 31/12 2002 och ett år senare, 31/12 2003, drabbade samma öde F 16 samtidigt som F20 skall omorganiseras. Cirkeln kan då sägas vara sluten; fyra förband och en skola år 1926 och detsamma 77 år senare.

Flygvapnets ledning

Vid flygvapnets uppsättande 1926 tilldelades av besparingskäl flygvapenchefen ingen egen stab och förvaltning som hos de båda äldre vapengrenarna utan det nya flygvapnet skulle ledas

FLYGVAPNETS ORGANISATION 1955

Det svenska flygvapnet bestod 1955 av cirka 1200 moderna flygplan och var det fjärde största i världen efter USA, Sovjetunionen och Storbritannien.

av en *Flygstyrelse* som var uppdelas på flera byråer – Intendentur, Militär och Teknik, där den sistnämnda svarade för anskaffning, provtagning, godkännande och kassation av flygmaterielen. Flygstyrelsen gav uppdrag avseende underhåll, reparationer och viss nytillverkning till de två centrala flygverkstäderna en på Malmen (CFM) där även en Försökscentral (Fc) ingick från 1936 samt en i Västerås (CFV).

Tjänstgöringstecken m/86 för flygstaben

En omorganisation ledde till att Flygstaben (FS) tillkom 1937. Flygstaben bestod inledningsvis av fyra avdelningar; avd I organisationsavdelningen, avd II utbildningsavdelningen och avd III underrättelseavdelningen samt en flygavdelning (SFA). Något senare tillkom även en operationsavdelning.

Staben leddes av Chefen för flygstaben (CFS) som även handlade ärenden av allmän militär natur. I september 1938 fastställdes flottiljernas fredsorganisation vilken skulle vara genomförd från den 1 november samma år. I princip skulle en flottilj bestå av en stab med åtta avdelningar och tre flygdivisioner, under huvuddelen av året en övnings-, en skol- och en specialdivision. Under sommaren ändrades organisationen till två övningsdivisioner och under september till tre.

Flygstyrelsen ersattes 1936 av *Flygförvaltningen* (FF) som organiserades under flygvapenchefen och som skulle svara för tekniska och materielärenden av ekonomisk natur såsom upphandling av flygplan, motorer och reservdelar. Vidare svarade förvaltningen för lokaler, flygfält och verkstadsdrift, utrustning och mat till personalen, bränsle till flygplan och motorfordon samt sjukvård. Flygförvaltningen bestod av en souschef, en expedition, en intendenturavdelning (FF/I), en materielavdelning (FF/M), en byggnadsavdelning (FF/B) och en civilbyrå (FF/C). FF/M var i sin ordning indelad i tre byråer – Militärtekniska byrån (Mt), Industribyrån (Mi) och Kontrollbyrån (Mk). Flygförvaltningen var en del av flygvapnet fram till 1968 då förvaltningarna slogs samman till Försvarets Materielverk.

Överbefälhavare-befattningen tillkom i fredsorganisationen 1942 men hade funnits som krigsbefattning från 1937 då även *Förvarsstaben* organiserats.

Denna organisation levde, med mindre förändringar kvar till 1/7 1994 då de tre försvarsgrenarna förlorade sin myndighetsstatus och inordnades i Högkvarteret. Chefen för flygvapnet blev då *Flygvapenchefen* och högste företrädare för försvarsgrenen. Flygstaben försvann som egen myndighet och uppdelades i en mindre stab som inorganiserades i Högkvarteret som Flygva-penledningen (FVL) och som *Flygvapnets taktiska centrum* (FTC) i Linköping. Det senare omlokaliseras 1/7 1998 till Uppsala samtidigt som Flygvapenchefen blev *Generalinspektör för flygvapnet* och chef för FTC. Flygvapnets högsta ledning hade dessförinnan alltid varit placerad på olika platser i Stockholm. 1/7 2000 ombenämndes FTC till *Flygvapentaktiska kommandot* med *Flygvapeninspektören*, nu organisatoriskt ingående i Operativa insatsledningen som från 2003 i sin helhet flyttade till Uppsala.

Chefen flygvapnets kommandotecken

Chefer för flygvapnet, flygvapenchefer och generalinspektörer för flygvapnet

Amundson, Karl ("Kaba")	1926-1931
Virgin, Eric	1931-1934
Friis, Torsten	1934-1942
Nordenskiöld, Bengt	1942-1954
Ljungdahl, Axel	1954-1960
Rapp, Torsten	1960-1961
Thunberg, Lage	1961-1968
Norén, Stig	1968-1973
Stenberg, Dick	1973-1982
Olson, Sven-Olof	1982-1988
Englund, Lars-Erik	1988-1994
Harrskog, Kent	1994-1998
Jonsson, Jan	1998-2000
Nilsson, Mats	2000-2002
Andersson, Jan	2002-

Chefer för Flygstaben

Nordenskiöld, Bengt	1936-1942
Ljungdahl, Axel	1942-1947
Westring, Gustaf Adolf	1947-1957
Peyron, Lennart	1957-1960
Norén, Stig	1960-1964
Odqvist, Gösta	1964-1966
Nordenskiöld, Claes-Henrik	1966-1970
Stenberg, Dick	1970-1973
Neij, Hans	1973-1978
Nygren, Erik	1978-1981
Båge, Evert	1981-1984
Lönnbom, Bengt	1984-1987
Stenfeldt, Bert	1987-1990
Östh, Bernt	1990-1994

Litteratur

Berns, Lennart; Flygstaben - en minnesbok. Högkvarteret 1994.

Regionala organisationsenheter

FLYGESKADRAR

Flygeskaderorganisationen beskrivs på sid 117-123.

FLYGBASOMRÅDEN

1943 infördes Flygbasområden (Flybo). Östra och Övre Norrlands Flybo organiserades 1942 och Norra, Västra och Södra Flybo 1943. Flygbasområdena var ansvariga för krigsbaser, förråd och från 1948 även för luftbevakningen.

Flygbasområdena avvecklades 1956-58 och deras uppgifter överfördes till eskaderstaberna.

Chefer Södra flygbasområdet (Flybo S) i Ängelholm

Nygren Ingemar (Ljungbyhed)	1943-1945
Lindberg Gunnar	1945-1946
Zackrisson Knut	1946-1952
Nygren Ingemar	1952-1958

Chefer Västra flygbasområdet (Flybo V) i Göteborg

Tornberg Egmont	1943-1946
Lindberg Gunnar	1946-1948
Bång Magnus	1948-1949
Bergström Carl	1949-1954
Norström Sten	1954-1958

Chefer Östra flygbasområdet (Flybo O) i Stockholm

Adilz Fredrik	1942-1945
Gärdin Georg	1945-1946
Hägglöf Lars	1952-1955
von Schinkel Herbert	1955-1956

Chefer Norra flygbasområdet (Flybo N) i Östersund

Bjuggren, Björn (tjf)	1943-1944
Sundin, Herman	1944-1954
Carlgren, Ragnar	1954-1956

Chefer Övre Norrlands flygbasområde (Flybo ÖN) i Luleå

(Chefen F21 var tillika chef Flybo ÖN)

von Porat Gustaf (Gösta)	1942-1946
Tornberg Egmont	1946-1951
Swenow Hugo	1951-1956
Lindberg Gunnar	1956-1958

FLYGKOMMANDON

1994 skapades en regional ledningsorganisation som blev kortlivad. Den bestod av tre flygtaktiska kommandon (se sid 122-124) vilka nedlades år 2000. Från år 2000 finns endast ett flygkommando ingående i Operativa insatsledningen (OPIL).

LUFTBEVAKNINGS- OCH STRILSYSTEM

Under 1943 började man använda markradiostationer för att leda jaktflyget och 1944 prövade man en filter- och operationscentral i Tre vapen. Året därpå gjorde samma försök i Boden och i Malmö.

1/7 1948 överfördes ansvaret för den optiska luftbevakningen från armén till flygvapnet samtidigt som armén övertog flygvapnets luftvärn. Ett rörligt varnings- och kontrollsystem infördes för luftförsvaret med rörliga centraler (import från USA) och engelska och amerikanska radarstationer.

Under 1950-talet infördes ett luftförvarssystem som liknade det brittiska under andra världskriget. Systemet som från slutet av 1950-talet benämndes Stril 50 var huvudsakligen manuellt med talrapportering på direkta telefonförbindelser och manuell hantering av informationen i centralerna.

Landet indelades i luftförvarssektorer och inom varje sådan fanns bemannade luftbevakningsstationer (ls) som rapporterade till en luftförvarsgruppcentral (lgc). Denna filtrerade informationen och vidarebefordrade det viktiga till en luftförvarscentral

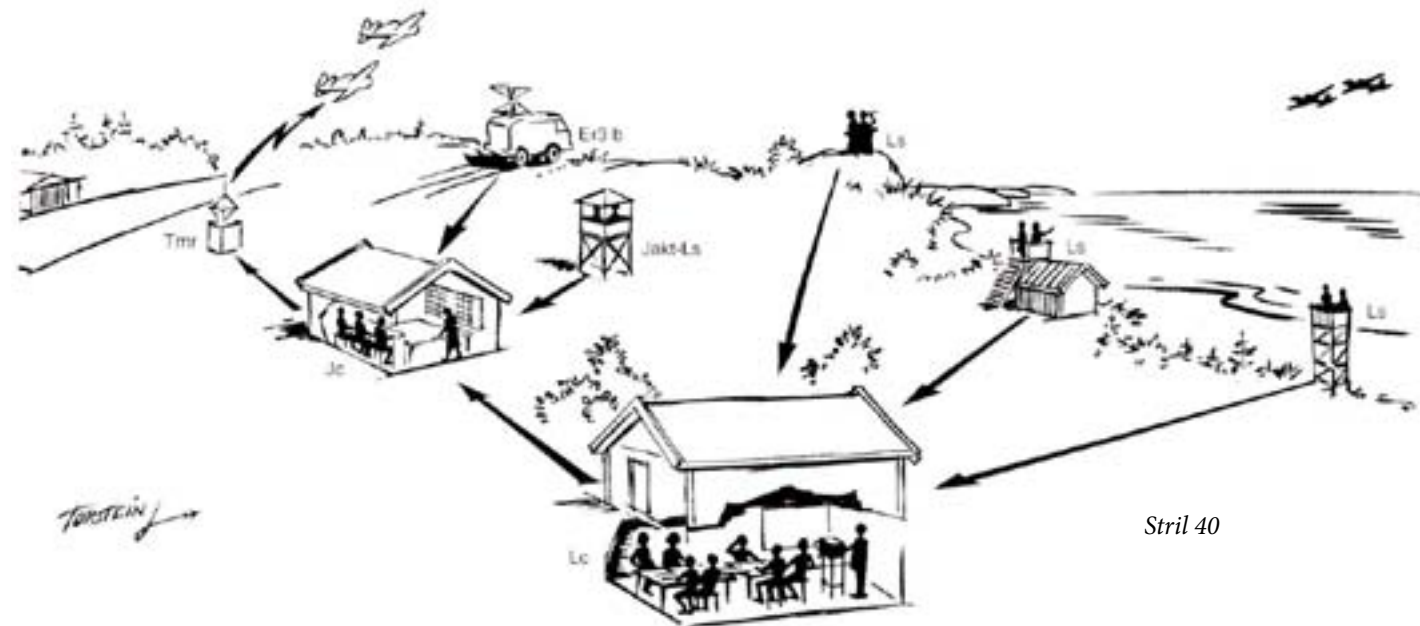
(lfc) som även radarstationerna rapporterade direkt till. Läget i luften presenterades här på en karta - ett plottingbord.

Luftförvarscentralen sammanställde, utvärderade och använde underrättelserna för att leda eget jaktflyg samt för att informera armé- och marinstridskrafter jämte civilförsvaret och industrin om fientliga flygrörelser.

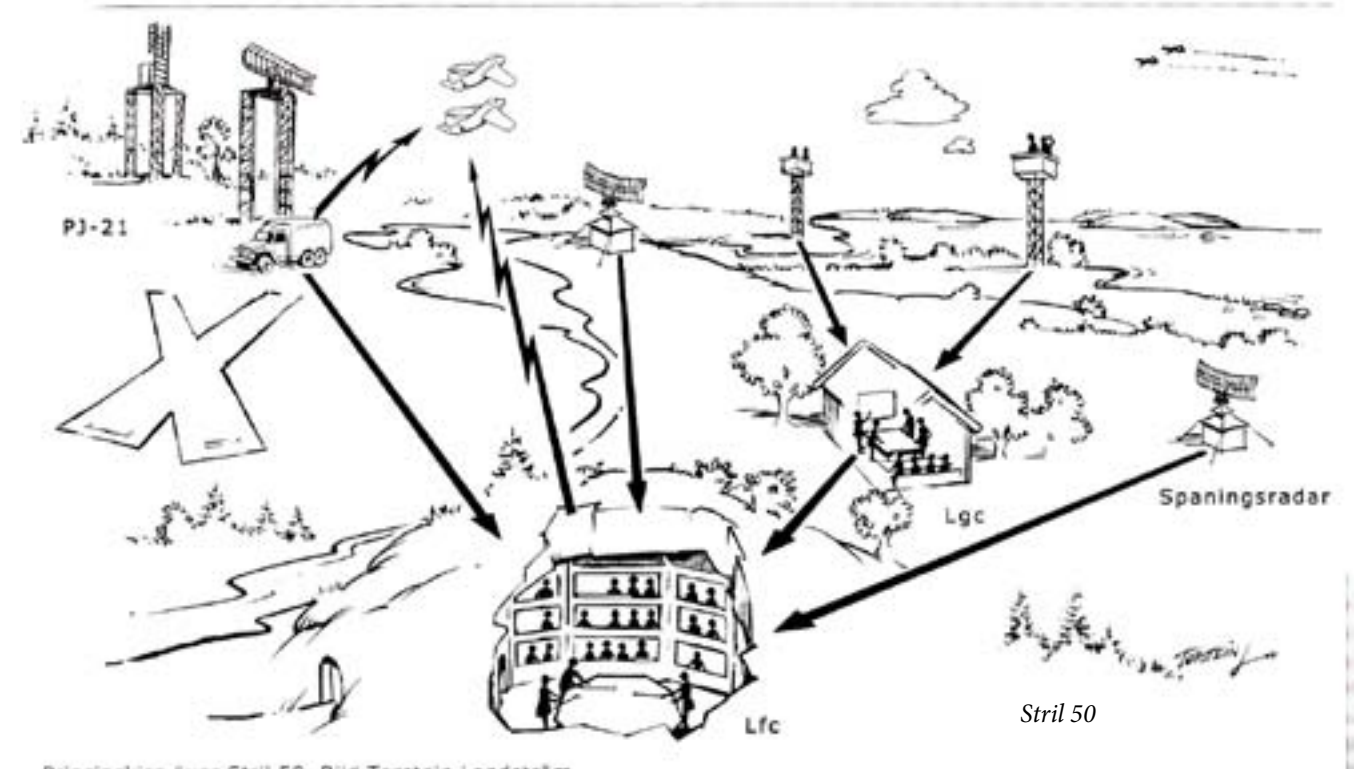
En indelning av landet i 21 luftförvarssektorer fastställdes 1951. Vid den fasta utbyggnaden reducerades dock antalet till 11.

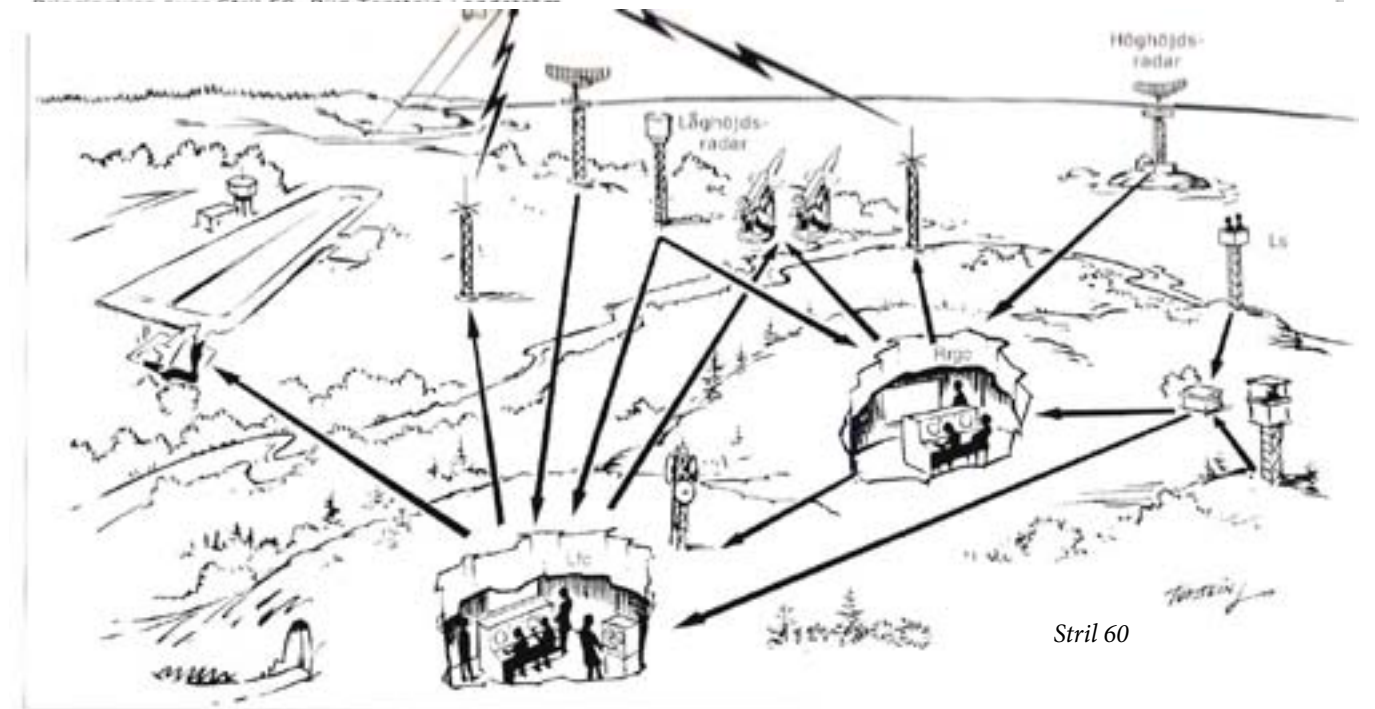
Luftbevakning

Stril 40

Stril 50

Stril 60

Sektorindelning 1957

Fasta lfc byggdes ut i bergrum. Den första (lfc O3) togs i bruk 1950 och den andra (lfc O2) 1952. De var placerade inom F16 respektive F18 flottiljområden. Återstående nio lfc byggdes utanför flottiljerna och togs i drift under tiden 1955-1957.

En ny sektorindelning fastställdes att gälla från 1/10 1957 med inledningsvis följande tillhörighet:

Sektor S1	F 10	1957-1981
Sektor S2	F 12	1957-1978
	F 17	1978-1981
Sektor W2	F 9	1957-1969
	F 7	1969-1981
Sektor O1	F 13	1957-1981
Sektor G1	F 13	1957-1965
	Sektor G1 uppgår 1965 i sektor O1	
Sektor O2	F 18	1957-1965
Sektor O3	F 16	1957-1965
	Sektor O2 och O3 slås 1965 samman till sektor O5	
Sektor O5	F 8	1965-1974
	F 1	1974-1981
Sektor W5	F 1	1957-1971
	Sektor W5 uppgår 1971 i sektor O5	
Sektor N3	F 4	1957-1981
Sektor ÖN1	F 21	1957-1965
	Sektor ÖN1 uppgår 1965 i sektor ÖN3	
Sektor ÖN3	F 21	1957-1981

För att klara av snabba flygplansrörelser måste ett nytt automatiskt luftbevaknings- och stridsledningssystem införas. Detta baserades på stril 50-systemet men radarstationerna förbättrades och informationen överfördes och bearbetades elektroniskt. F8 var den första flygflottiljen som införde det nya ledningssystemet som benämndes **Stril 60** och J35 Draken var det första flygplan som var helt anpassat till detta. Detsamma gällde även luftvärnsroboten Rb 68 "Bloodhound". Lfc O5 och S1 hade världens första digitala strilsystem. Under 1970-talet modifierades och förbättrades systemet på grund av sambandsutvecklingen, vilket bl a gjorde att antalet luftförsvarssektorer från 1981 kunde reduceras till fyra "storsektorer".

Storsektorer 1981-1993

Sektor Syd (S1, S2 och W2)	F 10/Se S
Sektor Mitt (O1 och O5)	F 16/Se M
Sektor Nedre Norrland (N3)	F 4/Se NN
Sektor Övre Norrland (ÖN3)	F 21/Se ÖN

Under 1980-talet planerades ett Stril 90-system vilket dock försenades och idag kan man i stället tala om Stril 2000. Kvar finns nu helt datoriserade stridsledningcentraler (StriC) för luftförsvaret.

Nationalitetsmärkning av flygplan

Flygplan inom armén och marinen bar från 7/8 1914 den svenska örlogsflaggan på sidorodret och en gul rundel inom en blå ring jämte bokstaven S samt för marinen dessutom ett nummer i svart färg på undersidan av de undre vingarna.10 Redan 22/9 1915 utgick den blå-gula kokarden och numret vilka ersattes med tre svarta kronor på fyrkantig vit botten.11 Från 27/7 1917 skulle de tre kronorna även anbringas på flygkroppen.12

Efter ett flertal försök 1926-27 fastställdes flygvapnets första nationalitetsbeteckning 21/1 1927.13 Nu skulle de tre kronorna placeras på en cirkelformad ljus bakgrund både under och ovanpå vingarna samt på flygkroppens båda sidor och sidorodret delades vertikalt i ett främre gult fält och i ett bakre blått.

Dessa bestämmelser ändrades 18/5 1937.14 Märkningen på sidorodret försvann och kronorna blev gula med en smal svart kant på en cirkelformad blå botten. 11/6 1940 tillkom en gul ring utanför det blå fältet15 samtidigt som märkningen på vingarnas ovansidor togs bort (återkom 1944). 1955 infördes bestämmelsen att märket skulle tas bort på vingarnas ovansida i händelse av krig.16 1964 tillkom bestämmelsen att nationalitetsmärket på helikoptrar skulle finnas även under kroppen .17 Slutligen ändrades 1997 färgen på kronmärket till grått ("low visibility").

Notförteckning

- 1 Kbr 30 juli 1915
- 2 Sjöförsvarets go den 6 feb 1919
- 3 Kungl Fälttelegrafkårens kårO 15 maj 1913
- 4 Proposition nr 20
- 5 Skrivelse nr 310
- 6 Prop nr 50 1925
- 7 28 bombplan, 78 jagare, 18 eskortflygplan, 105 spaningsflygplan 30 skolflygplan och 55 övningsflygplan
- 8 Två provtorpedplan fanns
- 9 1948 års försvarsbeslut
- 10 Go 961 och 772/1914
- 11 Go 1272 och 1333/1915
- 12 Go 947 och 1139/1917
- 13 13 Go F.12/1927
- 14 Go F.164/1937
- 15 Go 248/1940
- 16 FV A6/1955
- 17 FV A11/1964

1914

1915

1927

1937

1940

1997

1950

Förbandstecken inom svart ram innebär att flera förband ur samma försvarsgren finns på orten.

1.	Luleå	F 21
2.	Östersund	F 4
3.	Söderhamn	F 15
4.	Uppsala	F 16, F 20
5.	Stockholm	F 2, F 8, F 18
6.	Västerås	F 1
7.	Nyköping	F 11
8.	Norrköping	F 13
9.	Karlsborg	F 6
10.	Sätenäs	F 7
11.	Göteborg	F 9
12.	Linköping	F 3
13.	Halmstad	F 14
14.	Kalmar	F 12
15.	Ronneby	F 17
16.	Ängelholm	F 10
17.	Ljungbyhed	F 5

2000

Förbandstecken inom svart ram innebär att flera förband ur samma försvarsgren finns på orten.

1.	Luleå	F 21
2.	Östersund	F 4
3.	Uppsala	F 16 ¹ , F 20
4.	Sätenäs	F 7
5.	Ronneby	F 17
6.	Ängelholm	F 10 ²

1 Nedlades 31/12 2003

2 Nedlades 31/12 2002

FLYGVAPNETS FLYGPLAN

Beteckning	Tillverkare	Typ	Antal	År
<i>Attackflygplan</i>				
A 1	FVM/CVM	Phönix C.I ”Dront”	11	1926-1931
A 21A	Saab	21A-3	Se J21	
A 28B	de Havilland	DH 100 Vampire Mk 60	Se J28B	
A 29B	Saab	29B Tunnan	Se J29B	
A 32A	Saab	32A Lansen	287	1955-1978
AJ 37	Saab	37 Viggen	108	1973-
AJS 37	Saab	37 Viggen	Se AJ37,SH37,SF37	1997-
SK 60B/C	Saab	105	Se Sk60B/C	1967-
<i>Bombflygplan</i>				
B 1	Fiat	BR	3	1926-1932
B 2	Fiat	BR-1	2	1927-1937
B 3/A/B/C/D	Junkers/Saab	Ju 86K-1/K-4/K-5/K-13	56	1937-1958
B 4 A/B	Hawker/ASJA/CVM	Hart	45	1934-1946
B 5A/D/B/C	Northrop/ASJA/Saab	Model 8A-1	103	1940-1950
B 6	Seversky-Republic	2P-A Model 204A Guardsman	2	1940-1952
B 16A	Caproni	Ca. 313	84	1940-1943
B 17 A/B/C	Saab	17A/B/C	132	1941-1948
B 18 A/B	Saab	18A/B	245	1944-1959
<i>Jaktflygplan</i>				
J 1	Phönixwerke/FVM/CVM	Phönix D.III ”Phönixjagaren”	12	1926-1933
J 2	Nieuport-Delage	ND 29C1	10	1926-1930
J 3 A/B	Fokker/CVM	C.V-D	15	Till S6
J 4	Heinkel/Svenska Aero	HD 19	6	1928-1937
J 5	Svenska Aero	Jaktfalk	1	1930-1933
J 6 A/B	Svenska Aero /ASJA	Jaktfalk I/II	17	1930-1941
J 7	Bristol	Bulldog II	11	1930-1940
J 8/A	Gloster	Gladiator Mk I/Mk II	55	1937-1947
J 9	Seversky-Republic	EP-106 (P-35A)	60	1940-1951
J 11	Fiat	CR.42 Falco	72	1940-1945
J 20	Reggiane	Re2000 Falco 1	60	1941-1946
J 21	Saab	21A	298	1945-1951
J 21RA/RB	Saab	21RA/RB	60	1949-1956
J 22A/B	FFVS/CVA	22A/B	200	1943-1949
J 26	North American	P-51B/D Mustang	161	1945-1954
J 28A/B	de Havilland	DH 100 Vampire F Mk1, Mk50, Mk60	380	1946-1967
J 29A/B/E/F	Saab	29A/B/E/F Tunnan	585	1951-1974
J 30	de Havilland	DH 98 Mosquito NF MkXIX	60	1948-1953
J 32B	Saab	32B Lansen	120	1958-1997

OCH HELIKOPTRAR

Beteckning	Tillverkare	Typ	Antal	År
J 33	de Havilland	DH 112 Venom NF2 Mk.51	60	1953-1960
J 34	Hawker	Hunter F4 Mk.50	120	1955-1969
J 35A/B/D/F/J	Saab	35A/B/D/F/J Draken	513	1960-1999
JA 37, C/D	Saab	37C/D Viggen	149	1978-2004
JAS 39A/B/C/D	Saab	39A/B/C/D Gripen	204	1993-
<i>Spaningsflygplan</i>				
S 1	FVM	S 21/25	16	1926-1932
S 2	Caspar/Svenska Aero/TDS	Caspar S.I Hansa typ 31/HE 1	8	1926-1931
S 3	Svenska Aero/CFS	Caspar Hansa typ 42/HE 2	6	1926-1935
S 4	Heinkel	Hansa/HE 4 (typ 47)	1	1926-1931
S 5/A/B/C/D	Svenska Aero/CFV	Heinkel HE 5 Hansa	40	1927-1945
S 6/A/B	Fokker/CVM	C.V-E., C.V-D	48	1927-1945
S 7	Hawker/ASJA/CVM	Hart	3	Till B 4
S 9	Hawker	Osprey (för HMS Gotland)	6	1934-1945
S 12	Heinkel	He 114	12	1940-1947
S 14/A/B	Fieseler	Fi 156C Storch	26	1938-1960
S 16A/B	Caproni	Ca 313		Se B 16A
S 17BL/BS	Saab	17BL, BS	59	1942-1949
S 18A	Saab	18A	55	1944-1958
S 22	FFVS	22	9	1945-1947
S 26	North American	P 1-51D Mustang	12	1948-1952
S 29C	Saab	29C Tunnan	76	1953-1967
S 31	Supermarine	Spitfire PR Mk XIX	50	1948-1954
S 32C	Saab	32C Lansen	45	1959-1978
S 35E	Saab	35E Draken	60	1962-1979
S 37	Saab	SF/SH37 Viggen	56	1975-
S 100B	Saab	340B AEW/Argus	6	1995-
S 102B	Gulfstream Aerospace	G.IV Korpen	2	1995-
<i>Skolflygplan</i>				
Sk 1	FVM/Albatros	Albatros 120/Albatros B.II	8	1926-1929
Sk 2	Friedrichhafen/TDS	FF33	4	1926-1929
Sk 3	Avro	Avro 504K	5	1926-1928
Sk 4A	Heinkel/Svenska Aero	HD 24	8	1926-1939
Sk 5	Heinkel	HD 35	1	1927-1929
Sk 6A	Heinkel/CVM	HD 36	21	1928-1940
Sk 7	de Havilland	DH 60X Cirrus Moth/DH 60M Gipsy Moth	2	1928-1936
Sk 8	Svenska Aero	SA-12 Skolfalken	1	1929-1938
Sk 9	de Havilland	DH 60T Moth Trainer	10	1931-1947
Sk 10	ASJA	RK 26 Tigerschwalbe	25	1932-1944

FLYGVAPNETS FLYGPLAN

Beteckning	Tillverkare	Typ	Antal	År
Sk 11/A	de Havilland/ASJA	DH 82/A Tiger Moth	36	1932-1953
Sk 12	Focke-Wulf/ASJA/CVV	Fw 44J Stieglitz	85	1936-1967
Sk 14	North American/ASJA/SAAB	NA 16-4M	137	1937-1958
Sk 15A/B/C	Klemm	KL 35D/35DW	85	1940-1951
Sk 16/A	North American	AT-16/Harvard AT-6/Texan	257	1947-1973
Sk 25	Bücker/Hägglund & Söner	Bü 181B Bestmann	121	1942-1960
Sk 28B/C	de Havilland	DH.115 Vampire Trainer	57	1953-1968
Sk 35C	Saab	35C Draken	25	1961-1999
SK 37E	Saab	37 Viggen	18	1973-
Sk 50B/C	Saab	91B/C Safir	89	1952-1993
SK 60A/B/C/D/E	Saab	105	150	1966-
SK 61A/B	Scottish Aviation	Beagle B.125 Bulldog	78	1972-2000
<i>Torpedflygplan</i>				
T 1	Heinkel	HD16	2	1929-1938
T 2	Heinkel	He 115A-2	12	1939-1948
T 16A	Caproni	Ca 313	Se B 16A	
T 18B	Saab	SAAB 18	62	1947-1957
<i>Transportflygplan</i>				
Trp 1	Junkers/AB Flygindustri	F13	3	1928-1946
Trp 2, A	Junkers	W33/W34	3	1933-1953
Trp 3	de Havilland	DH 90 Dragonfly	1	1936-1943
Trp 4	Beechcraft	18R	1	1940-1953
Tp 5	Junkers	Ju 52/3m	5	1940-1945
Tp 6	Fairchild	24 De Luxe	1	1940-1941
Tp 7	Miles	M 3A Falcon	1	1940-1944
Tp 8, A	Waco	UIC-4, ZQC-6	4	1940-1945
Tp 9	Junkers	Ju 86 Z-7	1	1940-1958
Tp 10	Fokker	F VIII	1	1942-1944
Tp 11	RWD	RWD 13	1	1940-1945
Tp 16	Caproni	Ca 313	2	1941-1945
Tp 24	Dornier	Do 24T-3	1	1945-1951
Tp 45, A	Beechcraft	18S	2	1948-1955
Tp 46	de Havilland	DH 104 Dove	1	1948-1966
Tp 47	Canadian-Vickers	Canso/Consolidated PBY-5A Catalina	3	1947-1966
Tp 52	English Electric	Canberra B Mk 2	2	1959-1974
Tp 54	Piper	Chieftain	5	1989-
Tp 55	De Havilland, Canada	DHC-4 Caribou	1	1962-1963
Tp 78	Noorduyn	UC-64A Norseman	3	1949-1959
Tp 79	Douglas	C-47 (DC-3)	8	1949-1984

OCH HELIKOPTRAR (forts)

Beteckning	Tillverkare	Typ	Antal	År
Tp 80	Avro	Lancaster B Mk.1	1	1951-1956
Tp 81	Grumman	G-21A (JRF-2) Goose	1	1951-1962
Tp 82	Vickers	Varsity	1	1953-1973
Tp 83	Hunting Percival	Pembroke	18	1955-1978
TP 84A/B/C/D	Lockheed	C-130 E1, E2/C-130 H1, H2 - Hercules	8	1965-
TP 85	Sud Aviation	SE-210 Caravelle III	2	1971-1999
TP 86	Rockwell International	Sabreliner 40A	2	1981-
TP 87	Cessna	404 Titan	3	1978-1984
TP 88A/B/C	Fairchild-Swearingen	Metro /Merlin IVC	3	1984-1997
Tp 91	Saab	91A Safir	10	1947-1956
TP 100A	Saab	340B	1	1990-
TP 101	Beechcraft	Super King Air 200C	4	1988-2004
TP 102	Gulfstream Aerospace	IV G-1159C	2	1992-
TP 103	Cessna	550 Citation II	1	1998-2001
<i>Provflygplan</i>				
P 1	Sparmann	S 1	10	1934-1945
P 2 (blev Sk 12)	Focke-Wulf	Fw 44 Stieglitz	2	1937-1937
P 4 (blev S14)	Fieseler	Fi 156 Storch	2	1938-1940
P 5 (skulle blivit B 3)	Handley Page	Hampden	1	1938-1945
P 6	Focke-Wulf	Fw 58 Weihe	4	1938-1960
P 7 (blev B17)	Saab	L10/Saab 17	2	-
P 8 (blev B18)	Saab	L11/Saab 18	2	-
<i>Övningsflygplan</i>				
Ö 1	CFM	Tummelisa	24	1926-1935
Ö 2	FVM	160-Albatros	10	1926-1935
Ö 3	Gloster	Grouse Mk II	1	1926-1929
Ö 4	FVM	Phönix C.1 Dront E1	16	1926-1930
Ö 5	FVM	Phönix Isotta-Dront	2	1928-1929
Ö 6	Bristol	F.2B Fighter	1	1926-1934
Ö 7	Svenska Aero	SA-10 Piraten	1	1929-1937
Ö 8	Svenska Aero	SA-13 Övningsfalken	1	1930-1931
Ö 9	ASJA	Typ 2	2	1932-1940
<i>Helikoptrar</i>				
Hkp 1	Vertol	44B	2	1962-1964
Hkp 2	Sud Aviation	SE 3130 Alouette II	11	1956-1989
Hkp 3A/B/C	Agusta-Bell	204B/C	12	1962-1999
Hkp 4	Boeing-Vertol	107-II-14	10	1963-1992
HKP 9B	MBB	BO 105 CB-3	4	1987-1999
HKP 10	Aerospatiale	AS 332 MI Super Puma	12	1988-

FLYGVAPNETS UNIFORMER OCH TJÄNSTETECKEN

av Lennart Berns och Christian Braunstein

Uniformer

Före flygvapnets bildande 1926 bar officerare i flygtjänst respektive vapengrens uniformer. Dessa kunde sedan förstärkas under flygning med specialplagg. Flygande personal genomförde prov för antagning som s k fält- eller marinflygare och tilldelades därefter ett flygarmärke av textil bestående av en krönt bevingad propeller. Märket skulle bäras på vänster arm.

Marinofficer med flygarmärket

Från 1926 och fram till 1936 skulle officerare och underofficerare rekryteras från de båda andra vapengrenarna men med egna värnpliktiga. Nu uppstod behovet av en ny uniform. Försök påbörjades 1927 och den första provuniformen var mycket franskinspirerad och hade gradbeteckningar både på ärmar, axelklaffar och mössa vilket ansågs något överdrivet. Försöksuniformen godkändes ej och andra togs fram. Även här fanns den franska mörkblå uniformstraditionen med en något insvängd vapenrock med enkel knappad. Spetsbyxor med stövlar, vilket var den tidens officersmode i armén, vann också ett visst gehör. Vad avser gradbeteckningar följde man flottans exempel med galoner på underärmarna.

Provuniform

Slutligen fastställdes en variant som benämndes uniform m/30. I likhet med marinen bars sommartid ett vitt kapell på skärmmössan. Gruppbefäl och menig personal hade vapenrock med sex knap-

par och ståndkrage. Till denna fick de anställda (volontärerna) även bära skärmmössa fram till 1974. Flygtjänstmössan av båt-mössetyp för vardagsbruk lever alltså kvar medan exempelvis ytterkavajen och kappan försvunnit. Till högtidsdräkt bar officerare svart paradskärp och stickert m/30. De till flygvapnet övergångna officerarna ur armén och marinen hade dock ända in på 1940-talet rätt att bära sina ursprungsuniformer med tillägg av vapenslagsmärke m/26 på bröstets högra sida.

Uniform m/30 blev mycket långlivad och fanns kvar fram till dess Försvarsmakten införde en enhetsuniform vilken fastställdes som uniform m/87. Den stora skillnaden för flygvapnet är att gradbeteckningarna överfördes från ärmarna till axelklaffarna, att vapenrockens skärning ändrades något och att antalet knappar minskade från fem till fyra. Uniform m/30 fick dock bäras som ett tillåtet plagg fram till 2003 års uniformsreglemente som reglerar att den enbart får bäras av flygvapnets musikkår som en form av flygvapnets m/ä.

Mellan dessa två huvuduniformstyper hade dock annat skett. 1934 togs en expeditionskavaj för inomhustjänst fram

Alternativ försöksuniform

Korpraler på 1940-talet

och 1941 infördes ytterligare en uniformstyp. Inledningsvis hade flygvapnet i likhet med marinen också en vit sommaruniform, m/30, men 1950 togs det på initiativ av dåvarande flygvapenchefen Bengt Nordenskiöld fram en ny sommaruniform i ett lätt mörkt mellanblått tyg. Uniformen benämndes m/51 och hade kavajskuren vapenrock med gradbeteckningen på axelklaffarna. Denna uniform utgick i början av 1980-talet. Sedan 1960-talet bärs i utlandstjänst även en försvarsmakts gemensam kakifärgad sommaruniform, först med modellåret 61/69 och därefter som m/87.

Då flygstället inte räknades som uniformsplagg bar flygarna enligt "krigets lagar" alltså sin dagliga uniform under detta. Därigenom blev ofta vapenrocken skrynklig och i slutet av 1940-talet infördes därför en midjekort jacka med gradbeteckningar på axelklaffarna för flygande personal vilken benämndes m/48. Som för så många andra populära plagg följdes inte uniformsbestäm-melserna utan jackan spreds snabbt även till icke flygande personal. Efterhand har motsvarande jackmodell även

Bengt Nordenskiöld

antagits av både armén och marinen. Sålunda togs både vapenrock och jacka fram för all anställd militär personal till uniformssystemet m/87.

Under flygning bars inledningsvis skinnrock som skydd mot fartvinden och huvudet skyddades av en störlhjälm, den så kallade "pralinen". Efter hand som flyghastigheten under 1940-talet ökade och besättningen därför fick "tak över huvudet" övergick man till

Uniform m/87, vit skjorta med kort ärm och slips

olika typer av overaller - flygställ - och läderhuvor. Fotbeklädnaden var som regel lågskor eller flygstövlar. Kängor infördes först på 1970-talet. De inledningsvis blå flygoverallerna ersattes i slutet av 1940-talet av sandfärgade. Flyghjälm började enligt internationell förebild användas på 1950-talet.

Flyghuva av läder

Sandfärgade flygoveraller

Under början av 1960-talet infördes gröna tvådelade så kallade isolerdräkter för att öka överlevnadstiden om besättningen efter uthopp hamnade i vatten och 10 år senare började en ny typ av gröna flygoveraller med gradbeteckningar på vänster ärm att användas. Mot slutet av 1900-talet specialiserades flygdräkter och isolerdräkter efter aktuell flygplanstyp. För JAS 39 Gripen har en speciell flygstridsdräkt utvecklats som skyddar föraren mot höga g-belastningar.

Grön flygoverall

Isolerdräkter

Flyghalsduk bärs till flygdräkter och mekanikerdräkt enligt förbandschefs bestämmande och i färger enligt nedan:

Röd	1.division
Blå	2.division
Gul	3.division, transportflygdivision vid F7
Svart	4. och 5.division, GTU
Orange	Räddningstjänst
Vit	Stabspersonal

Grön Elever
Lila Teknisk personal utom flygtjänst
Kaki Övriga

År 1938 infördes en mässdräkt av i princip samma modell som marinens. Benämningen "båtkappa" accepterades dock inte utan ytterplagget erhöll namnet "rundskuren krage"!

Svart paradskärp och stickert m/30

Personal i marktjänst fick som första fältuniformer arméns fältuniformer m/58 och m/59 vilka under 1990-talet ersatts av stridsdräkt 90. Flygvapnet har även använt en så kallad fältdräkt 2 som bestod av grön överdragsrock och gröna långbyxor vilken ersattes i början av 1990-talet av grön arbetsdräkt m/87.

Ett antal uniformstyper för kvinnor har även funnits (jacka och kjol m/47, rockklänning m/51, kapp m/56, jacka och kjol m/66 och grön fältdräkt m/70 m fl) vilka dock under 1990-talet ersattes av samma modeller som används av männen men med vissa tillägg som kjol och livskärp.

Axelklaff till mässjacka

Flygvapnets tjänstetecken

Flygvapnets speciella emblem, den bevingade tvåbladiga propellern under en kunglig krona har förekommit på alla flygvapenuniformer. Emblemets benämning inledningsvis m/30, senare m/38 och numera heter det flygblem m/51. Det har varit och är placerat på ärmar, axelklaffar och mössor.

Flygblem m/30 som mössmärke (80x70 mm) för officer och reservofficer

Emblemet tillverkas såväl i brodyr som invävt och finns i tre storlekar; 80x70 mm för officers skärmmössa, 70x60 mm för ärm och flyg- respektive vintermössa samt 45x35 mm för axelklaff/axelklaffshylsa. Emblemets har även funnits i guldfärgad metall till skärmmössa m/30 för gruppbefäl och manskap och med broderad silverfärgad propeller för reservofficerare.

Flygblem m/30 (70x60 mm)

Flygblem m/30 (mössmärke för gruppbefäl och meniga)

Gradbeteckningar
I samband med uppsättningen av den nya vapengrenen beslöts det att flygvapnet skulle få gradbenämningar enligt arméns system och gradbeteckningar enligt marinens men med raka galoner under flygvapenemblemet. Av någon anledning ombenämndes marinens galoner m/1878 till m/30 och några år senare tillkom nya bredder och modellår.

Galoner m/30

25 mm stjärna m/30

Detta gjorde att officerare utmärktes på ärmarna enligt nedan:

Generalspersoner	En-tre stjärnor m/30 samt en 45 mm galon m/30
Överste	En 23 mm och tre 11 mm galoner m/33
Överstelöjtnant, flygdirektör	Fyra 11 mm galoner m/33
1.gr, 1.flygläkare med överstelöjtnants tjänsteställning	Tre 11 mm galoner m/33 och en 5 mm galon m/30
Major, flygdirektör 2.gr, 1.flyg-	Tre 11 mm galoner m/33
läkare med majors tjänsteställning	Tre 11 mm galoner m/33
Kapten, flygingenjör 1.gr, flygläkare 1.gr, musikdir med kaptenens tjänsteställning	Två 11 mm galoner m/33
Löjtnant, flygingenjör 2. och 3.gr, musikdirektör med lt tjänst	En 11 mm galon m/33
Underlöjtnant, från 1938 fänrik	En 5 mm galon m/30
Fänrik 1930-1938	En 5 mm galon m/30

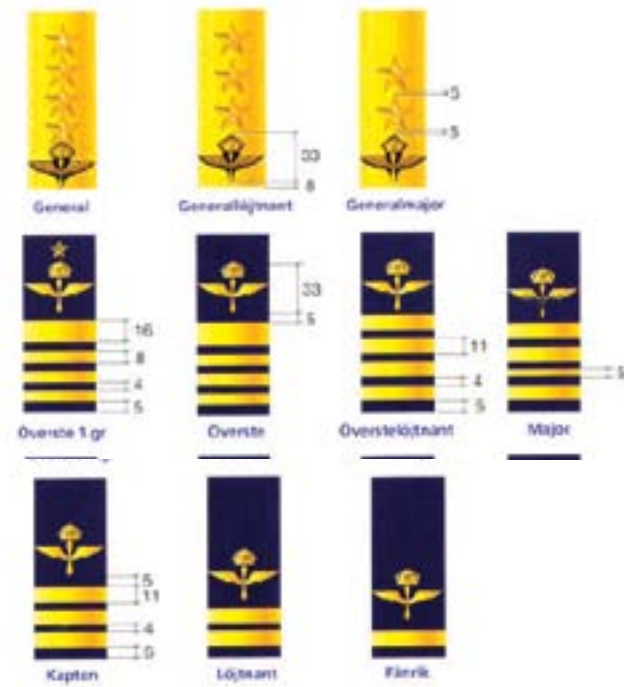
Flygvapnets gradbeteckningar på ärm. Måttangivelser i mm

Vid gradbeteckning på axelklaffar lades generalspersonernas stjärnor på galonen och för överste ersattes 23 mm galonen av en 16 mm galon m/30 och 11 mm galonerna av 8 mm galoner.

I mitten av 1970-talet tillkom överste av 1. graden vilken då fick överstegradbeteckningen med tillägg av en 16 mm stjärna m/55 ovanför flygemblemet. Från 1982 hade generalspersoner två till fyra stjärnor och år 2000 infördes enstjärniga brigadgeneraler.

24 och 16 mm stjärna m/55

Flygvapnetsgradbeteckninga på axelklaff. Måttangivelser i mm

Underofficerare

Förrådsförvaltare och fanjunkare utmärktes med galoner på ärm enligt nedan. De (utom musikfanjunkare och fanjunkare i kassörsbefattning) anlade dessutom 6 mm under den understa (enda) galonen en stjärnknapp m/30.

Förrådsförvaltare, flygstations- Två 11 mm galon m/30 + fack-
mästare och flottiljkassör 1.kl facktecken under den lägsta
Fanjunkare (utom musikfanjunkare) En 11 mm galon m/30 + stjärn-
knapp m/30 under denna
Flottiljkassör 2.kl, musikfanjunkare En 11 mm galon m/30 + fack-
och verkmästare 1.kl facktecken under denna
Sergeant (utom musiksergeant) Två 15 mm breda chevronger
(5 mm breda på axelklaffar)
Musiksergeant, verkmästare 2.kl, Två 15 mm breda chevronger
tyghantverkare (från 1938 flygplan- (5 mm breda på axelklaffar) +
mästare), vapenhantverkare (från 1938 facktecken under den lägsta
vapenmästare), signalhantverkare
(från 1938 signalmästare) och
torpedmästare

Från 1945 anlade förvaltare tre, fan-
junkare två och sergeant en 8 mm
galon m/30. Under galonerna (-en)
anlade förvaltare, musikfanjunkare
och fanjunkare i kassörsbefattning
facktecken (se sid 38-39) medan
övriga fanjunkare och sergeanter
(utom musiksergeant) anlade en
stjärnknapp m/45.

Stjärnknapp m/30

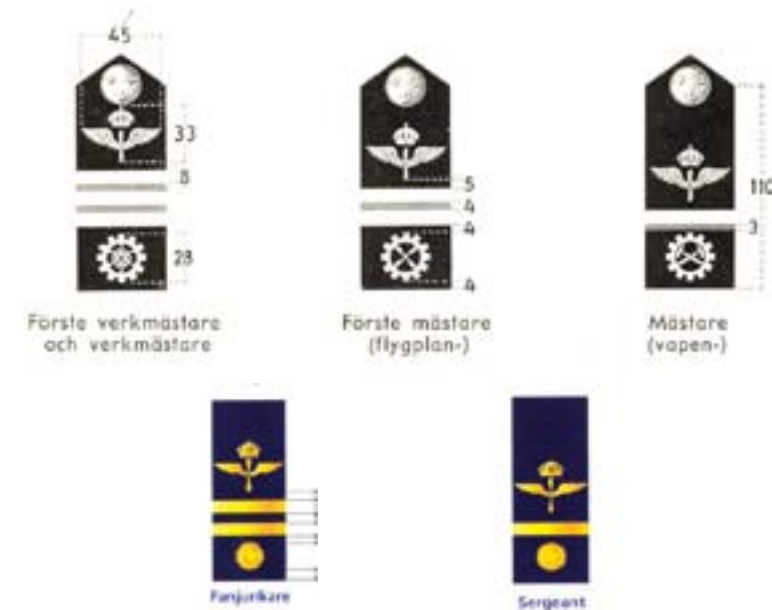
Stjärnknapp m/45

Förvaltare

Fanjunkare

Sergeant

Kadetter med sergeants grad bar en 5 mm galon m/30 och de med furirs grad bar en 8 cm lång 5 mm galon m/30.

Från 1945 bar kadetter/
aspiranter tre - en 10 mm
breda chevronger.

Kadett

Kadett

Kadett

1999 flyttades flygemblemet
nedanför chevrongerna.

Underbefäl

Slutligen bar underbefälet (från 1972 plutonsofficerare) streck av textil eller metall på armar (8 mm) och axelklaffar (5 mm) enligt nedan

Ärmar

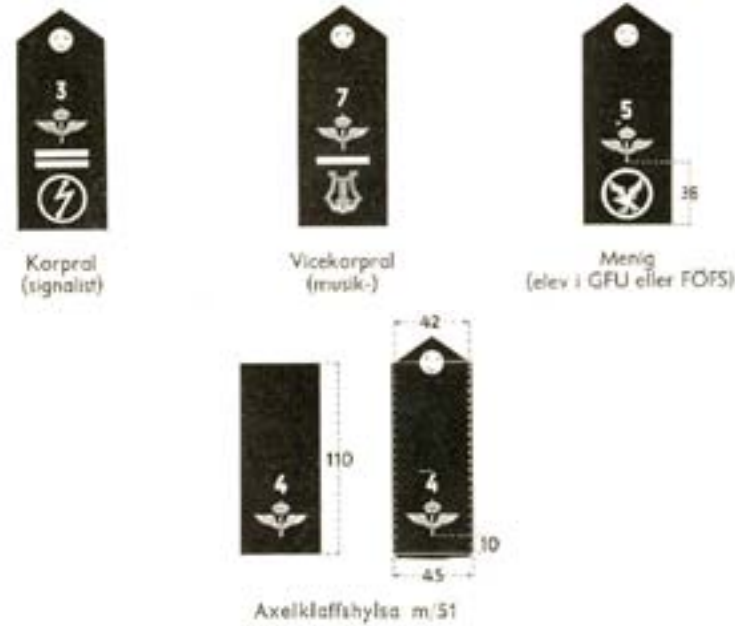
Rustmästare (1957-1972) Ett 16 mm och tre 8 mm streck, alla 80 mm långa.
 Överfurir (från 1942) Fyra 80 mm långa streck
 Furir Tre 80 mm långa streck
 Korpral Två 80 mm långa streck
 Vicekorpral (till 1962) Ett 80 mm långt streck

Axelklaffar/axelklaffshylsor

Rustmästare (1957-1972) Ett 16 mm och tre 5 mm streck, alla 20 mm långa.
 Överfurir (från 1942) Fyra 20 mm långa streck
 Furir Tre 20 mm långa streck
 Korpral Två 20 mm långa streck
 Vicekorpral (till 1962) Ett 20 mm långt streck

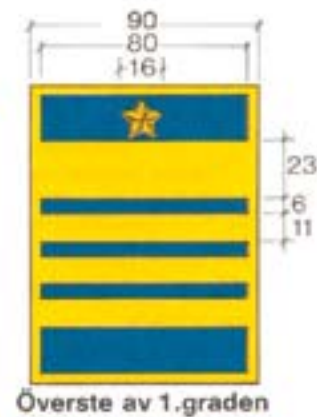

Gradbeteckningen kombinerades med olika typer av facktecken (se sid 38-40) fram till 1974.

Ärmmatta

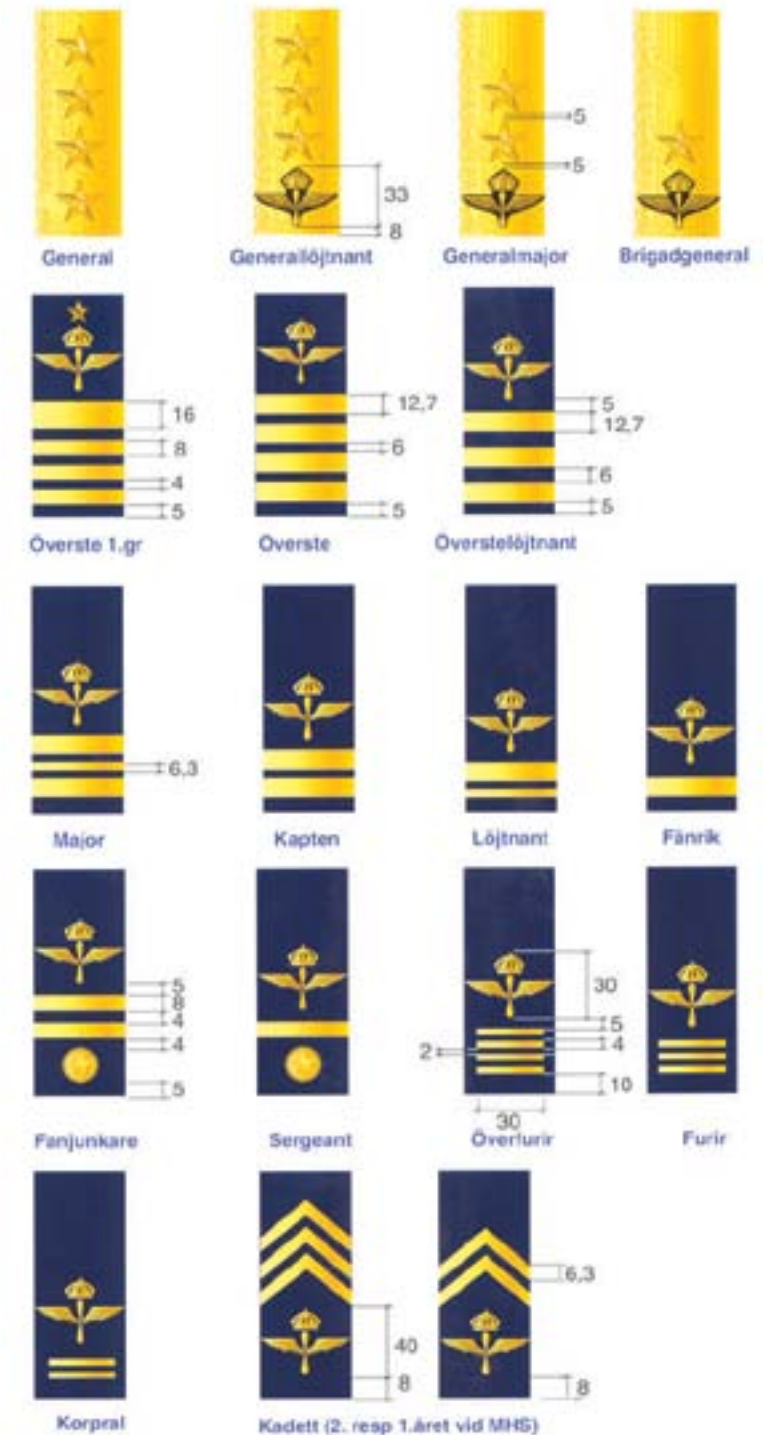
På flygdräkt, räddningsoverall och underdräktsjacka anpassad för flygtjänst bars på vänster överarm, under nationsmärke och namnband, en mörkblå ärmmatta med gradbeteckningar invävda i gul färg. Ärmmatta för personal med officers tjänsteställning har även en gul kant.

Internationell anpassning

Under slutet av 1990-talet föreslog marinen en reduktion av antalet galoner för officerare för att erhålla en bättre internationell anpassning. Överbefälhavaren beslutade att så skulle ske från år 2003. Eftersom flygvapnet sedan begynnelsen följt det marina gradbeteckningssystemet skulle denna omgalonering gälla även här. I princip fastställdes ett system som var en kombination mellan de brittiska och holländska marina gradbeteckningarna samt att galoner av brittisk typ skulle användas. Resultatet blev då för flygvapnet:

Generalspersoner Ingen ändring
 Överste 1.gr (utgår på sikt) Ingen ändring
 Överstelöjtnant Fyra 12,7 mm galon m/02
 Major Två 12,7 mm galon m/02 och en 6,3 mm galon m/02
 Kapten Två 12,7 mm galon m/02
 Löjtnant En 12,7 mm galon m/02 och en 6,3 mm galon m/02
 Fänrik En 6,3 mm galon m/02
 Fanjunkare - korpral Ingen ändring
 Kadett Tre/två 6,3 mm galon m/02

Äldre utbildningstecken

(Armé-)flygarmärke m/14 för pilot med propeller av guld- eller silverbrodyr.

Marinflygarmärke m/15 för pilot med propeller och krona av guldbrodyr var samma märke som Fältflygarmärke m/16 av guld- eller silverbrodyr för pilot.

Flygspanarmärke m/15 för marinens personal utan propeller och krona av guldbrodyr var samma märke som Flygspanarmärke m/16 för arméns personal. Underlaget kunde dock vara i olika färg.

Flygförarmärke m/24 för värnpliktig flygbåtsförare vid marinen med propeller av gult kläde på mörkblå botten.

Vapenmärke m/26 av guldbrodyr för armén respektive marinen användes av flygvapnets personal för att utmärka försvarsgränstillhörigheten innan den första egna uniformen tillkom 1930. Märket användes sedermera av de officerare, underofficerare och underbefäl av lägst furirs grad som övergångsvis bar arméns eller marinens uniform.

Bombfällningsmärke m/39 av silverfärgad metall för tävling i bombfällning.

Flygskyttemärke m/39 av silverfärgad metall för tävlingsskjutning med flygplanskulspruta.

Luftstridsmärke m/43 av guld- eller silverfärgad metall ersatte de äldre märkena för bombfällning och skjutning med flygplankulspruta från 1939. Guldmärket erhöles av den som tidigare erövat silvermärket tre gånger. Märket slutade att utdelas i slutet av 1940-talet.

Yngre utbildningstecken (från 1999 specialutbildningstecken)

Flygarmärke m/36 av guldfärgad metall ersatte de äldre flygförare- och fältflygarmärkena för anställd personal som med godkända vitsord genomgått grundläggande flygutbildning (GFU). Märket numrerades och erhöles i två exemplar. Ett register förs vid Flygskolan över utdelade märken. Märket ombenämndes 1940 till flygförarmärke m/36. En onummerad lättmetallvariant att bäras på skjorta (motsv) benämns m/96.

Flygförarmärke m/36 av silverfärgad metall tilldelades från 1940 värnpliktiga flygförare. Rekrytering av dessa upphörde 1946 men märket bars in på 1960-talet. Märket numrerades och registrerades på samma sätt som guldmärket.

Flygspanarmärke m/40 av guldfärgad metall ersatte de äldre flygspanarmärkena m/15 och m/16 men var avsett för enbart flygvapnets personal som med godkända vitsord genomgått grundläggande flygslagsutbildning till flygspanare. Under 1950-talet ombenämndes märket till Flygnavigatörmärke m/40 och tilldelades personal som med godkända vitsord genomgått flygnavigatörsutbildning inklusive samverkansofficerare ur armén och marinen. Märket numreras i likhet med flygförarmärkena. En lättmetallsvariant benämns m/96.

Flygspanarmärke m/40 av silverfärgad metall var avsett för värnpliktig personal som med godkända vitsord genomgått grundläggande flygslagsutbildning till bombfällare och navigatörer. Märket var onummerat. Utdelades fram till slutet av 1960-talet.

Flygsignalistmärke m/40 av guldfärgad metall var avsett för radio- och radaroperatörer ombord på flygplan och tilldelades personal som med godkända vitsord genomgått grundläggande flygslagsutbildning till flygsignalist. Märket numrerades och erhöles i två exemplar. Utdelades fram till slutet av 1950-talet.

Flygskyttemärke m/40 av guldfärgad metall tilldelades anställd personal som bemannade flygplanens rörliga beväpning och med godkända vitsord genomgått grundläggande utbildning till flygskytt. Märket numrerades och erhöles i två exemplar. Utdelades fram till slutet av 1940-talet.

Meteorologmärke m/46 av guldfärgad metall tilldelades meteorologpersonal som kommenderats till flygtjänst och med godkända vitsord genomgått grundläggande flygutbildning för meteorologaspirant. Märket nummerades och erhöles i två exemplar. En lättmetallsvariant benämns m/96.

Flygarmärke m/76 av guldfärgad metall bärs av färdmekaniker och lastmästare samt av helikopter/ytbärningsman som med godkända vitsord genomgått fastställd utbildning samt fullgjort 6 månaders praktisk tjänst i respektive flygplanstyp respektive fullgjort 3 månaders tjänstgöring som 1.hjälpmekaniker och ytbärningsman/helikopter. En lättmetallsvariant benämns m/96.

Flygbasjägare m/99 av guldfärgad metall bärs av godkända flygbasjägare vilka utbildas vid F7.

Facktecken

Befattning	Utmärkning	År
Intendenter	Vit passpoal ovanför översta galonen	1930-1985
Flygläkare	Rött kläde mellan (under) galonerna	1930-
Tandläkare	Orange kläde mellan (under) galonerna	1938-1960
Tandläkare	Rött kläde mellan (under) galonerna	1960-
Ingenjörer	Violett kläde mellan (under) galonerna	1930-
Mästare	„-“	1930-74
Tekniker	„-“	1930-74
Meteorologer	Grönt kläde mellan (under) galonerna	1930-
Flygledare	Blått kläde mellan (under) galonerna	1938-1990
Flottiljpolis	Blått kläde mellan strecken	1938-1974

Facktecken enligt ovan anlades av berörd personal på vapenrockens ärmar, på axelklaffar och på ärmbindlar. Från 1960 anlägger värnpliktig personal band m/60 som yrkestecken ytterst på axelklaffshylsorna.

Redan 1930 togs vissa facktecken fram för civilmilitär personal av underofficers och manskaps tjänstklass och något senare för musikpersonal och underofficerare. Dessa facktecken tillverkades i guldfärgad metall och bars på ärmar och axelklaffar. I början av 1950-talet moderniserades vissa av dessa facktecken i matt guld-

Facktecken av guldfärgad metall för civilmilitär personal av underofficers och manskaps tjänstklass. Bars på underärmar eller axelklaffar

Facktecken m/30 för tyghantverkare, verkmästare och vapenhantverkare (från 1938 vapenmästare)

färgad metall dels för civilmilitär teknisk personal och dels för underofficerare och underbefäl. För personal med underofficers tjänstställning ersatte facktecknet stjärnknappen medan personal med underbefäls tjänstställning bar både stolpar och facktecken. Något senare infördes även facktecken för flygnavigatörer och strilpersonal. Den tekniska utvecklingen gjorde dock att vissa tecken snabbt blev föråldrade. De försvann helt 1974.

Facktecken av textel för civilmilitär personal av underofficers och manskaps tjänstklass. Bars på vänster överarm

Facktecken av guldfärgad metall för underofficerare. Bars på underärmar eller axelklaffar

Fr v: Förrådsförvaltare och flygstationsmästare

Facktecken av guldfärgad metall för underbefäl och vissa underofficerare. Bars på underärmar eller axelklaffar
1951 Omkring 1960

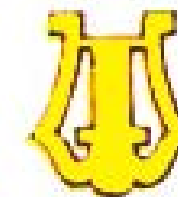

Fr v: Flygförare, flottiljpolis, signalist, trupp utbildare, sjukvårdare, flygnavigatör och strilpersonal

Facktecken m/42 för musikpersonal

Facktecken av guldfärgad metall (25x22 mm resp 15x13 mm) för musikdirektör och musikunderofficer (stora tecken bars på underärmar, små på axelklaffar)

Facktecken av gul textil (55x48 mm) för musikmanskap (bars på vänster överarm)

Facktecken m/43 (70 mm) av textil för fast anställt manskap utom sjukvårdare och musikmanskap som med godkända vitsord genomgått vicekorpralskola.

Bars på vänster överarm

Fr v: Flygplanmekaniker, signalmekaniker, vapenmekaniker, torpedmekaniker och trupp utbildare

Facktecken av guldfärgad metall för teknisk personal. Bars på underärmar eller axelklaffar

Omkring 1950

Fr v: Verkmästare, flygplan, elektro, vapen och materiel

Frivilligtecken

Frivilligtecken m/46 anlades av A- och B-personal omedelbart ovanför höger ficklock (motsv plats) på vapenrock/jacka, kappa och skjorta. På ylletröja m/87 bärs tecknet på höger axel-förstärknings nedre, inre hörn.

Frivilligtecken m/46 för flygvapnet

Flygbasjägarskolan: baskertecken m/87

Baskertecken

Flygbasjägare vid Skaraborgs flygflottilj bär baskertecken m/87 på grön basker m/60.

Knapp m/30 för officer, underofficer och vederlikar samt aspirant av sergeants och furirs tjänstegrad

22 mm, 19 mm, 14 mm och 11 mm

Knappar

Knapp m/30 av räfflad guldfärgad metall bars ursprungligen av officer och underofficer. Sedan 1974 bärs den av all anställd personal i flygvapnet.

22 mm knapp m/30 till vapenrock, kappa och rundskuren krage,

19 mm knapp m/30 till mässjaka,

14 mm knapp m/30 till axelklaffar samt mässdräktens väst och kedja och

11 mm knapp m/30 till skärmmössans hakrem.

Knapp m/30 av slät guldfärgad metall bars fram till 1951 av gruppbefäl och manskap. Den fick dock slutförbrukas och förekom bl a på skinnrocken fram till mitten av 1960-talet.

Knapp m/30 för manskap och vederlikar. 23 och 13 mm

FLYGFLOTTILJER

VÄSTMANLANDS FLYGFLOTTILJ F 1

Historia

Första flygkåren tillkom genom försvarsbeslutet 1925, men kom, av bland annat ekonomiska skäl, att uppsättas först 1/7 1929. Ursprungligen var förbandet tänkt att förläggas till Uppsala men, efter beslut 9/3 1928, placerades det i Västerås i samband med Västmanlands regementes (I18) nedläggning. 1930 togs Hässlöfältet i bruk. Flottiljens huvuduppgift var att stå till Högsta krigsledningens förfogande varvid flygplan av olika typer, däribland även sjöflygplan, användes men 1933 tillfördes även en jaktdivision. Under åren 1933-1938 var flottiljen ansvarig för flygvapnets jaktkurs. 1935 startade flygvapnets underofficersskola vid kåren. Det slutliga namnet erhöles 1936. Flottiljen ombeväpnades med början samma år till första medeltunga bomb-flottiljen och jaktflyget avvecklades 1938. F 1 ingick 5/9 1939 - 15/10 1940 med två bombdivisioner i flygeskadern och blev en viktig del av neutralitetsvakten runt Sveriges gränser. F 1 blev ”moderförband” vid F 4 omorganisation till lätt bombflottilj samt vid uppsättningen av F 8 (jakt) och F 7 (medeltunga bomb) och något senare även för F 14. 1942 uppsattes Flygvapnets Centrala Skolor (FCS) inom flottiljområdet. Vid F 1 utflyttning 1944 till ny förläggning kvarblev FCS i de gamla (Viksäng). 1948 blev F 1 den första nattjaktflottiljen och överfördes till 3.flygeskadern (E3:jakt). 1959 blev uppgiften allvädersjakt. Omorganisation till sektorflottilj (O5) ägde rum 1974 vilket innebar att flottiljen fick huvudansvar för luftförsvaret över Mellansverige. Beslut om nedläggning av flottiljen fattades 26/4 1979 och verksamheten upphörde 30/6 1983.

Flottiljens anropssignal var A (Adam).

F 1 förde 1974-1981 den nedlagda Svea flygkårs (F 8) traditioner vidare och dessa samt flottiljens egna fördes i samband med F 1 nedläggning över till Upplands flygflottilj (F 16).1

Heraldiskt vapen

Flottiljen hade i sitt heraldiska vapen landskapet Västmanlands vapenbild, ett uppskjutande treberg i silver med tre lågor i guld.

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se bild sid 42)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Västmanlands vapenbild, ett uppskjutande vitt treberg med tre gula lågor. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 16/6 1938 på Gärdet i Stockholm av HM Konung Gustaf V på dennes 80-årsdag. Vid F 1 nedläggning 1983 överlämnades den till flottiljens traditionsbärare F 16 men förvaras numera på Armémuseum.

Flottiljen förde enligt regeringsbeslut 11/12 1942 från 26/9 1943 även Västmanlands regementes (I 18) fana som traditionsfana.2 Fanan överlämnades detta datum av generallöjtnant Richard Åkerman.

Svea flygkårs (F 8) fana deponerades 1974 vid flottiljen.

1938 års fana

F d Västmanlands regementes fana

Valspråk

”Per aspera ad astra”, översatt ”Genom mödor mot stjärnorna”.

Marsch

”Kungl Västmanlands regementes och flygflottiljs marsch” komponerad under 1880-talet av Benjamin Bilse under verksnamnet Prinz Friedrich Carl-(Sieges-) Marsch. Marschen användes från 1880-talet av Västmanlands regemente (I 18), överfördes därefter till flottiljen och genom beslut av Chefen för armén 1991 till Västmanlands försvarsområde (fo 48) 3 inför invigningen av fo 48 nya stabsbyggnad på Viksäng i Västerås vilket förband från 1/7 1994 åter benämndes Västmanlands regemente (fo 48).4

Stridsflygplan

Spaning

S 5A Svenska Aero HE5 Hansa 1930-1935

Jakt

J 6 ASJA Jaktfalken	1932-1938
J 7 Bristol Bulldog MK IIA	1931-1938
J 30 De Havilland 98 Mosquito Mk 19	1948-1953
J 33 De Havilland 112 Venom Mk 51	1953-1960
J 32B SAAB 32 Lansen	1959-1967
J 35F SAAB 35 Draken	1966-1983

Bomb

B 3 Junkers Ju 86K	1937-1945
B 4 Hawker Hart	1935-1938
B 18A SAAB 18	1944-1947
B 18B SAAB18	1946-1949

Transportflygplan

B 3 Junkers Ju 86K	1945-1958
Tp 83 Hunting Percival Pembroke	1954-1973

J 6, Jaktfalken

Helikopter

Hkp 3B, Augusta-Bell 204B 1964-1983

Flottilj- och divisionsemblem

F 1 använde aldrig något flottilj- emblem på flygplanen.

1.divisionen hade 1943-1945 på flygplan B3 en stående björn, 2. en noshörning och 3. en bisonoxe, samtliga troligen i naturfärger. 1945 införde 3.divisionen en vit Ikaros på B18. 1949 började divisionerna använda nattjaktplanet J30 Mosquito och då anlade 1.div en blixtförsedd fladdermus framför ett moln, 2.div en fladdermus sedd framifrån framför en fullmåne och 3.div en panter framför en fullmåne. Dessa tecken var kvar som hjälmmärken från 1953 till flottiljens nedläggning.

Förläggning

1927-1944 i f d Västmanlands regementes (I18) kaserner i Viksäng utanför Västerås. Flottiljledningen flyttade 1/8 1943 till Hässlöfältet där även nya kaserner stod klara året därpå. Det gamla kasernområdet övertogs då av Flygvapnets Centrala Skolor (FCS) fram till dessas slutliga förflyttning 1961 till Halmstad. Flottiljen hade en bana i nord-sydlig riktning.

Övnings- och skjutfält

Hässlöfältet från 1931.

Under 1930-talet Gimpelstenarna i Granfjärden och Kärrbolandets sydspets.

Från 1939 mellan öarna Flokan och Skrattan i Kungsårafjärden.

Från 1944 Rövallsmossen, 3 km öst Ramnäs kyrka.

Från 1960-talet Askömålet nära Landsort.

Övrigt

1697 tilldelade konung Carl XI nattvardskärl av silver till Västmanlands regemente. Dessa gömdes av regementsprästen Georg Nothman efter slaget vid Poltava 1709 men återfanns och återbördades efter fredsslutet av honom till Sverige och regementet 1/9 1729 (se dikten Regementets kalk i Snoilskys ”Svenska Bilder”). Tillfället är förevigat på en oljemålning av konstnären Allan Eg-nell. Vid Västmanlands regementes indragning 1927 förvarades kärnen i Västerås domkyrka men överlämnades, tillsammans med regementets fana, 26/9 1943 till F1. Efter F1:s nedläggning 1983 beslöt regeringen att kom-munionskärnen skulle tillföras Armémuseum men förvaras på Västerås museum. De överlämnades 1994 till det då nyuppsatta Västmanlands regemente (fo 48).

En J 35F Draken på pelare finns inom f d flottiljområdet.

En minnessten inom flottiljområdet över omkommen personal med text ”Till minne av våra i flygtjänsten stupade kamrater” av-täcktes 1958. Kransnedläggning och minnestal sker allttjämt där varje år.5

Den s k Amerikastenen är rest till minne av internerade ameri-kanska flygare under andra världskriget.

Flottiljen hade en egen musikkår 1942 - 1971 (1960 - 1971 be-nämnd Militärmusikkåren i Västerås).

I Viksängs kyrka finns en vit mässhake med flygblem skänkt 1953 av flottiljens personal.

Flottiljchefer 1929 - 1983

Enell, Harald	1929-1934
Tornberg, Egmont	1934-1937
Ström, Gustav	1937-1938

Ljungdahl, Axel	1938-1942
Westring, Gustaf Adolf	1942-1945
Falk, Artur	1945-1950
Berg, Ingvar	1950-1954
Odqvist, Gösta	1954-1959
Nordström, Henrik	1959-1964
Svartengren, Rolf	1964-1966
Palmgren, Nils	1966-1968
Persson, Tore	1968-1975
Björkholm, Börje	1975-1976 (tf)
Bruse, Stig	1976-1980
Björkholm, Börje	1980-1983

Förbandsmuseum

Vissa samlingar finns i den så kallade CVV-hangaren samt i "Gula Villan" båda inom den gamla flottiljorområdet. Samverkan sker med föreningen Västerås Flygmuseum.

Kamratförening

"Västmanlands regementes och flygflottiljs kamratförening" bildades av det förutvarande regementets personal 2/6 1939 och fick sin nuvarande benämning 26/9 1943. 1978 införlivades även Kungl Västmanlands regementes och Kungl Västmanlands flygflottiljs regementsofficerares kamratförening. Numera benämns föreningen "F 1 kamratförening".

Litteratur mm

Odqvist Gösta, Kungliga Västmanlands Flygflottiljs historia 1929-1979. Västmanlands flygflottiljs historiekommitté. 1979
 Odqvist Gösta, Andersson S, Andersson U, Västmanlands Flygflottiljs historia del 2, 1979-1983. 1985
 Videogram om F1:s historia F1 Förr och Nu
 CD med tema nattjakt vid F1 med J 30 Mosquito och J 33 Venom

J 30, Mosquito

J 33, Venom

ROSLAGENS FLYGFLOTTILJ

F 2

Historia

Förbandet har sitt ursprung i Marinens flygväsende och den vinterflygskola som redan i februari 1919 upprättades i Hägernäs. 6 Flotttiljen F2 började sin verksamhet 1/7 1926 under benämningen Andra flygkåren. Depån förlades först till Flottans varv i Stockholm och till Karlskrona men flyttade 1/7 1929 till Hägernäs där marinen tidigare haft sin vinterflygskola under åren 1919-1926. Ett mindre detachement förlades i Karlskrona (F2 K). Kåren var helt avsedd för marin samverkan och skulle för detta ändamål omfatta spanings-, bomb-, jakt- och torpedflyg. 1/7 1936 byttes benämningen först till Upplands flygflotttilj men detta ändrades redan två månader senare till Roslagens flygflotttilj. Flotttiljen - marinflygflotttiljen - hade två divisioner torped- och fjärrspaningsplan samt den spaningsdivision som var baserad på flygplanskryssaren Gotland. Detachementet i Karlskrona drogs samtidigt in. Flotttiljen hade 1939 två och en halv flygande divisioner och ingick 8/9 1939-15/10 1940 med en spaningsdivision i 1.flygeskadern. 1940 ökade antalet divisioner till fyra, och 1943 till sex för att sista krigsåret minska till två divisioner. Under åren 1947-48 tillfördes Radarskolan (FRAS), Flygräddningsdivisionen (FRÄD), den regionala Televerkstaden (TV2) samt Stamflygförarskolan, senare benämnd Förberedande fältflygarskolan (FÖFS). FRÄD överfördes 1958 till F 8. Efter andra världskriget ansågs spaning med sjöflygplan föråldrat och ersattes med landbaserade flygplan utrustade med radar och då flotttiljen ej hade permanenta start- och landningsbanor, omorganiserades den 1949 till ett renodlat skolförband och erhöll namnet Roslagens flygkår. Flotttiljens traditioner övertogs av kåren (se sid 135).

Flotttiljens anropssignal var B (Bertil).

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I rött fält landskapet Upplands vapenbild, ett riksäpple av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning
På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Upplands vapenbild, ett gult riksäpple. Dekor i infällning och broderi.
Fanen överlämnad 6/6 1939 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V. Den förvaras på Armémuseum.

Valspråk

”A Verbis Ad Verbera”översatt ”Från ord till handling”

1939 års fana

Stridsflygplan

Spaning

S 2 Heinkel S.I.Hansa	1926-1929
S 3 Heinkel S.II. Hansa	1926-1935
S 5A CFV HE 5 Hansa	1927-1942
S 9 Hawker Osprey (på HMS Gotland)	1934-1942
S 12 Heinkel He 114 B-1	1941-1945
S 17BS, SAAB 17BS	1942-1948

S 5, Heinkel He5 Hansa

Jakt

J 4 Heinkel HD 19	1928-1934
-------------------	-----------

Torped

T 2 Heinkel He 115A-2	1939-1944
-----------------------	-----------

T 2, Heinkel 115

Transport- och ambulansflygplan

Trp 2A Junkers W34	1934-1948
Tp 47 PBY-5A Catalina (Canso)	1948-1958

Flotttilj- och divisionsemblem

Endast 2.divisionen verkar ha använt sig av divisionsemblem. 1941 infördes en svart örn över blå vågor på S12 vilken året därpå ändrades till ett gult spöke på S17BS. Även detta emblem användes bara en kort tid.

Förläggning

Flottans varv i Stockholm 1926-1929. Hägernäs, Viggbyholm norr om Stockholm blev ordinarie förläggningssort från 1929. Under tiden 1928-1938 användes korvetten ”Freja” och pansarbåten ”Göta” som logementsfartyg. Kasererna stod färdigbyggda 30/6 1938. Ett fast detachement fanns 1929 - 1936 på Stumholmen i Karlskrona. En division (för flygplanskryssaren Gotland) var baserad i Gålöbasen från 1939-1942. Under tiden 1939-1945 fanns extra baser vid Lindarängen, Gålöbasen, Västervik, Karlskrona, Färösund, Hårsfjärden, Stockholm, Flosjön och Norrtälje.

Övrigt

En minnessten över kamrater som omkommit i tjänsten restes 1944 inom flottiljområdet. Texten lyder: ”De älskade icke så sitt liv att de drogo sig undan döden”. 5 Stenen restaurerades 1998.

Flottiljchefer 1926 - 1949

Örnberg, Arthur	1926-1929
Egerström, Christer	1929-1932
Flory, Arvid	1932-1934
Enell, Harald	1934-1936
Sundin, Herman	1936-1944
Swenow, Hugo	1944-1948
Weidling, Richard	1948-1949 (tjf)

Förbandsmuseum

Stor fotosamling vid Flygvapenmuseum i Malmslätt.

S 9, Hawker Osprey på HMS Gotland

Kamratförening

F2 kamratförening bildades 1944 och är till för både flottiljens och kårens personal. Föreningen tilldelades en egen fana 1954 av HM Konung Gustaf VI Adolf.

Litteratur

Jarneberg Eric, F 2 Hägernäs (Täby hembygdsförenings skriftserie nr 21 1987). Borås 1987.

F 2 underofficerskår jubileumsskrift, F 2 underofficerskår 1929-1969.

F 2 kamratförenings fotobok: Bilder ur ett flygförbands historia.

ÖSTGÖTA FLYGFLOTTILJ, F 3

Historia

Förbandet har sitt ursprung i Arméns flygskola, eller som den officiella beteckningen löd; Ing 3:s detachment, som 19/5 1913 förlades till Malmen och som 1916 fick namnet Fälttelegrafkårens flygkompani. När Tredje flygkåren sedan bildades 1926 hade förbandet redan varit ett krigsorganiserat förband för samverkan med armén. Kåren var därför från begynnelsen ett förband för armésamverkan och övertog huvuddelen av flygplanen på Flygkompaniet. Inledningsvis omfattade förbandet två jakt- och tre spaningsdivisioner samt depå och Flygvapnets jaktsskola. En arméspaningskurs, som var gemensam för hela flygvapnet, genomfördes varje år. Under de första åren utbildades även i sjöflygning då det armésamverkande flyget inte alltid kunde räkna med att disponera flygfält. 1932 överfördes jaktkursen till Första flygkåren. Östgöta flygfloottilj - arméflygfloottiljen - som kåren omdöptes till 1/9 1936 bestod från början av tre divisioner. Två av dessa ingick 5/9 1939 - 15/10 1940 i Flygeskadern. I mars 1940 tillfördes en fjärrspanings-grupp 8 som senare under året utökades till en division och ingick i den flygeskader som sattes upp och baserades på Torslanda 10/7 - 28/8 1940. Flygfotografering och artillerieldledning från luften utvecklades och samverkan skedde med Meteorologiska centralinstitutet avseende vädertjänst. Fram till 1948 hade flottiljen spaning som huvuduppgift men detta år ombeväpnades den till jaktfloottilj och överfördes till 3.flygeskadern (E 3). 1/7 1967 tillfördes en målflygdivision med J 29 och 1970 SK 60. Flygvapnets Bomb- och skjutskola (FBS) placerades 1968 på F 3 och var kvar till 1982. 1971 överfördes en målflyggrupp J 32B från F 15 och 1972 påbörjades modifieringen av J 32B till 32E och 32D. 1/4 1973 överfördes den sista jaktdivisionen J 35F till F 17 och samma år flyttade Transportflygdivisionen till flottiljen från F8. Flottiljen lades ned 30/6 1974 men levde kvar som detachmentet F 13M och från 1994 som F 16M med en målflygdivision och en transportdivision.

Flottiljens anropssignal var C (Cesar) utom för Målflyg- och Transportflygdivisionerna som använde N (Niklas).

Flottiljens traditioner fördes vidare av Upplands flygfloottilj (F 16) och minnet bevaras även av Östgöta arméflygbataljon (AF 2), från 1997 Östgöta helikopterbataljon (4.hkpbat) och från 1998 av Försvarsmaktens helikopterfloottilj.1

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I rött fält landskapet Östergötlands vapenbild, en gyllene grip med tunga och bevärning blå, i vart av sköldens hörn åtföljd av en ros av silver. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet en gul grip med tunga och bevärning röda och i varje hörn åtföljd av en vit ros. Dekor i infällning och broderi.

1939 års
fana

Fanan överlämnad 6/6 1939 på F8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V. Den överfördes 1974 till F13 och förvaras numera på Armémuseum.

Valspråk

Flottiljen hade inget officiellt valspråk men använde ofta Carl Cederströms ”Vilja - våga - vinna”.

Stridsflygplan

Attack

A 1 Phönix C.I ”Dront” 1926-1928

Spaning

S 1 FVM S21/25 1926-1928

S 6 Fokker C.V-E. 1927-1943

S 14 Fiesler Fi 156 Storch 1940-1949

J 11 Fiat CR 42 Falco 1940

B 3 Junkers Ju 86 1940-1941

S 16 Caproni Ca 313 1940-1943

S 17BL SAAB 17 1942-1948

S 22 FFVS 22 1945-1947

J 9 (s-version), Seversky Republic EP-106 1947-1949

S 18A SAAB 18A 1947-1949

A 1 Phönix C.I Dront

Jakt

J 1 FVM/Phönixwerke D.III ”Phönixjagaren” 1926-1928

J 2 Nieuport-Delage ND29C-1 1926-1929

J 6 Sv Aero Jaktfalken I 1932-1933

J 22 FFVS 22 1948-1952

J 28B de Havilland DH 100 Vampire 1951-1956

J 29B/F Saab 29 Tunnan 1953-1965

J 35D/F Saab 35 Draken 1965-1973

J 9 Seversky Republic

Transport- och målflygplan vid F3, F13M resp F16M

Tp 52 English Electric Canberra 1973-1974

Tp 83 Hunting Percival Pembroke 1974-1977

Tp 79 Douglas DC-3 1974-1984

Tp 85 SE210 Caravelle III 1973-1998

S/J 29 Saab 29 Tunnan 1967-1976

SK 60 SAAB 105 1970-

J 32B/D/E Saab 32B/D/E Lansen 1971-1998

Helikoptrar

HKP 3A/B 1964-1972

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljen använde Östergötlands vapen som flottiljemblem på flygplan J 28 och J 29.

Divisionsemblen började användas på S17BL där 2.divisionen 1943 hade en gul spårhund på sina flygplan. På vissa märken hade hunden en kamera runt halsen. 3.divisionen använde en svart örn som bar en vit rapporthylsa med gula band i klorna och under beredskapstiden använde 5.divisionen en spejande indian i rött och vitt. De S14 som flottiljen hade stationerade i fjällen under 1944 och 1945 bar den s k ”Lappgubben” - en kameraförsedd same hängande i en fallskärm. 1950 började 3.divisionen använda ett gult C runt en gul staty av Folke Filbyter och 1951 gjorde troligen 1. och 2.divisionerna detsamma fast i röd respektive blå färg. Under J29-tiden infördes ett speciellt emblem för Målflygdivisionen vilket medföljde divisionen under F 13M och F 16M-tiden fram till avvecklingen 1/7 1997.

Förläggning

Första och Andra Livgrenadjärregementenas gamla övningsfält Malmen utanför Linköping övertogs och moderniserades medan Centrala Flygverkstaden i Malmslätt (CFM/CVM) behöll de delar som tillhört Flygkompaniet.

Den gamla övningsheden var flygfält. När jetflyget kom, byggdes den första banan i öst-västlig riktning. En korsande bana i nord-sydlig riktning byggdes 1969 och blev huvudbana.

Övrigt

En minnessten över Carl Cederström och Sveriges första flygskola med militära elever 1912 avtäcktes på 50-årsdagen av skolans öppnande 1962.

I kanslihusets trappuppgång finns en minnesplatta med HM Konung Gustaf VI Adolfs namnteckning infälld i väggen.

12/1 1993 avtäcktes en minnestavla, fäst på ett stenblock, över F 19 utanför ingången till Flygvapenmuseum.5

Flottiljchefer 1926 - 1974

von Porat, Gustaf (Gösta)	1926
Björnberg, Emil	1926-1932
Gyllenkrok, Axel	1932-1934
von Porat, Gustaf (Gösta)	1934-1941
Beckhammar, Hugo	1941-1951
Peyron, Lennart	1951-1952
von Arbin, Nils Magnus	1952-1959
Sundquist, Åke	1959-1962
Rosenius, Bengt	1962-1965
Knutsson, Olof	1965-1971
Norrbohm, Gösta	1971-1974

Kamratförening

Kungl Östgöta Flygflottiljs Kamratförening (KÖFK) bildades 1981 och har samlingslokal i Flygets Hus (f d I 4 och därefter F 3 underofficersmäss) utanför vakten. Föreningen har ca 250 medlemmar och utger medlemstidningen Malmenbladet .

S 6 Fokker C.V-E

jer Flygvapenmuseum ekonomiskt och med olika frivilliga insatser av medlemmarna bl a restaurering av flygplan. Samlingarna växte och övergick till Flygvapnets Malmensamlingar som är grunden till Flygvapenmuseum vilket 1/7 1977 blev en del av Statens försvarshistoriska museer (SFHM).

Malmenbladet utges två gånger per år av kamratföreningen.

Litteratur

F4 fana från 1999

JÄMTLANDS FLYGFLOTTILJ F 4, F 4/Se NN, F 4

Historia

Flottiljen tillhör "de gamla flottiljerna" från 1925 års försvarsbeslut och började inledningsvis under namnet Fjärde flygkåren. 1/7 1926 förlades den på Frösö läger, en övningsplats med anor från 1680-talet. Man övertog lokalerna från Frösö Remontdepå. Kåren började med fyra spaningsflygplan av typ "Dront" och samma år, då krav på sjuktransport av sjuka från trakter med dåliga förbindelser vintertid framställdes, av två sjuktransportflygplan. Dessa ersattes 1933 av ett ambulansplan. Kåren ombildades till flottilj och fick sitt nuvarande namn 1/7 1936. Den utrustades som "Första lätta bombflottiljen" med störtbombplanet B 4 vilket 1940 ersattes av störtbombplanet B 5 och 1944 av det svenska B 17. Flottiljen ingick under tiden 5/9 1939 - 15/10 1940 i Flygeskadern med två divisioner vilka baserades i Karlsborg. Efter nedläggningen av Flygeskadern i början av 1940-talet uppsattes 1.flygeskadern 1942 i vilken F 4 ingick med en bombdivision. 1947 ombeväpnades flottiljen till jaktflottilj och ingick i 2.flygeskadern (E 2;jakt). 1958 övertog det civila bolaget Jämtlands Aero flygambulanstjänsten. Jetåldern inleddes 1952 med jaktplanet J 28 Vampire. 1957-1981 var flottiljen sektorflottilj för sektor N3 och 1981-1993 storsektorflottilj för sektor NN - Nedre Norrland.

Flottiljens anropssignal är D (David).

Flottiljen för från 1997 F 15 traditioner vidare.1

Heraldiskt vapen

Äldre: I blått fält landskapet Jämtlands vapenbild, en gående älg av silver med en lyftande falk på ryggen och i posten åtföljd av en vänstervänd upprest hund, båda av guld; samtliga djur med röd beväring. Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se bild ovan): I blått fält en gående älg av silver, angripen på ryggen av en lyftande falk, framifrån av en upprest hund båda av guld; samtliga djur med röd beväring, därest sådan skall förekomma; däröver en gul ginstam, belagd med en blå vingad tvåbladig propeller. Skölden krönt med en kunglig krona.9

Förbandsfanor

Fanbeskrivning fana 1

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Jämtlands vapenbild; en gående älg av silver med röd beväring, angripen på ryggen av en lyftande falk, framifrån av en upprest hund båda i gult och med röd beväring. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 6/6 1939 på F 8 på Barkarby av HM Konung Gustaf V.

Fanbeskrivning fana 2 (se bild sid 54)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Jämtlands vapenbild; en gående vit älg med röd beväring, angripen på ryggen av en lyftande falk, framifrån av en upprest hund båda gula och med röd beväring. I nedre inre hörnet landskapet Hälsinglands vapenbild; en bock i guld med röd beväring (traditionsarv från Hälsinge flygflottilj F 15). Dekor maskinsömnad i intarsia.10

Fanan överlämnad 2/9 2001 på Frösön av HM Konung Carl XVI Gustaf.

Traditionsfana (se sid 94)

Flottiljen förde 1997-1999 Hälsinge flygflottiljs fana som traditionsfana.

Valspråk

”Semper vigilans” eller översatt ”Alltid vaksam”.

Marsch

”Fjärde flygkårens marsch” komponerad av musikdirektören vid Jämtlands fältjägarregemente Verner Lindström fastställdes ursprungligen 1972 av Chefen för flygvapnet.10

Stridsflygplan

Spaning

A 1 CVM/Phönix ”Dront”	1926-1929
S 1 FVM S21/25	1926-1931
S 6B CVM C. V-E.	1930-1938

Lätt bomb

B 4A Hawker Hart	1937-1940
B 5B/C Douglas Northrop 8 A-1	1940-1944
B 17A SAAB 17	1944-1948

B 5, Douglas Northrop

Jakt

J 26 North American P-51D Mustang	1947-1952
J 28B de Havilland DH 100 Vampire	1952-1956
J 29B/E/F SAAB 29 Tunnan	1956-1967
J 32B SAAB 32 Lansen	1966-1970
J 35D SAAB 35 Draken	1969-1984

Jakt/attack

JA 37 SAAB 37 Viggen	1984-2004
----------------------	-----------

Sjuk- och ambulanstransport

Trp 1 Junkers F 13	1928-1942
Trp 2A Junkers W35/W 34	1933-1953
Trp 4 Beechcraft Beech 18R	1940-1941
Tp 78 Noorduyn UC-64A Norseman	1951-1959
Tp 83 Hunting Percival Pembroke	1968-1975
Tp 91 SAAB Safir	1947-1948

Helikopter

Hkp 2 SE 3130 Alouette II	1969-1981
Hkp 3 Augusta-Bell 204 B	1980-1996

JA 37, Saab Viggen

Flottilj- och divisionsemblem

F4 använde flottiljemblemet, Jämtlands vapen, på flygplan J 28, J 29 och J 35.

1943 införde 1.divisionen en pingvin iförd hög hatt och åkande skidor. Redan året därpå ersattes detta emblem av ett föreställande Storsjöodjuret slingrande runt en röd bomb. 2.divisionen hade likaså först en bombkastande pe-likan som ersattes av en blå orm. 3.divisionen hade en mygga som bar en bomb. Efter 1945 och fram till 1947 kvarblev endast Storsjö-odjuret i olika varianter för samtliga divisioner. På 1960-talet infördes ett frustande älghuvud inom flottiljbokstaven D i divisionens färg.

Utmärkelsetecken

Jämtlands flygflottiljs förtjänstmedalj i guld (JämtlffljGM), instiftad 2000.12 Band: Gult med ett grönt streck på mitten åtföljt på vardera sidan av först en vit rand och därefter en bredare blå rand.

Förläggning

I fältjägarernas gamla läger nedanför Frösö kyrka på Frösön utanför Östersund.

Flottiljen har en bana i nordvästlig-sydostlig riktning.

Övrigt

Flottiljen har bevarat en J 29 F ”Tunnan” och J 35 D ”Draken” som monument på pelare.5.

Flottilj- och sektorchefer 1926 - 2000

von Porat, Gustaf (Gösta)	1926-1934
Lundström, Åge	1931-1932 (tjf)
Gärdin, Georg	1934-1937
Tornberg, Egmont	1937-1943
Bjuggren, Björn	1943-1947
Hugosson, Carl Otto	1947-1961
Rasmusson, Kjell	1961-1966
Nygren, Erik	1966-1968
Båge, Evert	1969-1973
Winblad, Harry	1973-1977
Gustafsson, Rolf	1977-1982

Gustafsson, Rolf	1982-1985
Liljedahl, Svante	1985-1990
Ståhl, Gunnar	1990-1994

Karlsson, Tord	1994-1996
Fredriksson, Frank	1996-1998
Gynäs, Ola	1998-2000
(Salestrand, Jan	2000-2003)

Förbandsmuseum

Flottiljmuseet i en gammal fältskärsbostad från 1736 på Frösön invigdes 1986, i samband med flottiljens 60 års-jubileum. Flottiljen representeras i och stöder från 1994 Jämtlands Flyg- och lottamuseum på Optands krigsflygfält från 1947.

Kamratförening

”Jämtlands flygflottiljs kamratförening” bildades 1945, var vilande under tiden från 1951 till september 1981.

Litteratur

Högskolan i Östersund, Flygambulansen vid F 4 och Flygda-gar vid F4. 1982-1987

Jonsson Thord, Från Dronten till Draken, Berndtssons tryckeri, Östersund 1986.

Jonsson Thord, Bevingade Minnen. Berndtssons tryckeri, Östersund 1989.

Tjärn M m fl. Flyget på Frösön - Jämtlands flygflottilj 1926-1996. LT Tryck & Reklam, 1996.

Frösö lägerblad som utkommer med två nummer per år ingår i F4 aktuellt.

B 4 Hawker Hart

VÄSTGÖTA FLYGFLOTTILJ

F 6

Historia

Enligt 1936 års försvarsbeslut skulle nya flygflottiljer sättas upp i Karlstad och Karlsborg. Riksdagsbeslutet 8/6 1938 blev också att en medeltung bombflottilj med benämningen Västgöta flygflottilj skulle sättas upp och förläggas till en äldre arméflygbas från 1915 i Karlsborg där goda övningsmöjligheter fanns på ammunitions-fabrikens skjutfält. Genom ett nytt riksdagsbeslut 15/6 1939 kom dock ”andra medeltunga bombflottiljen” att flyttas till Sätenäs (F 7) och den ”andra lätta bombflottiljen” från Karlstad till Karlsborg. Flottiljen var uppsatt 1/7 1939 och ingick i Flygeskadern med en bombdivision när denna sattes upp i september 1939. Under denna tid var flottiljen huvudsakligen utrustad med det lätta bombplanet B 5. År 1940 tillkom en andra division och i maj 1941 en tredje. Flottiljen ombeväpnades 1946 till attackflottilj OCH ingick i 1.flygeskadern (E1:attack). Nedläggningshot mot flottiljen förekom redan 1948 och senare 1977. Slutlig nedläggning skedde 30/6 1994.

Flottiljens anropssignal var F (Filip).

F 6 traditioner förs från 1994 vidare av F 7.1

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I av svart och guld ginstyckat fält Västergötlands vapenbild, ett lejon av motsatta tinkturer med röd beväring, därest dylik skall komma till användning, i övre vänstra och i nedre högra hörnet av fältets svarta del åtföljt av en stjärna av silver. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet lejonet i landskapet Västergötlands vapenbild ginstyckat i gult och vitt med röd beväring åtföljd i övre vänstra och nedre högra hörnet av en vit stjärna.

Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 5/12 1940 på F 6 av HKH Prins Gustaf Adolf.

Valspråk

”Tro och vilja”.

Marsch

”Victoria-marsch” komponerad på 1890-talet av civilingenjören Gustaf (Gösta) Korsgren antogs 4/4 1986. Marschen är även antagen som FBU:s marsch 1977.13

Stridsflygplan

Lätt bomb

B 4 Hawker Hart	1940-1941
B 5B/C Douglas Northrop 8 A-1	1941-1944
B 17A SAAB 17	1943-1948

Attack

A 21A-3 SAAB 21	1947-1954
A 29B SAAB 29 Tunnan	1954-1957
A 32A SAAB 32 Lansen	1957-1977

Attack/jakt

AJ 37 SAAB 37 Viggen	1977-1994
----------------------	-----------

Helikoptrar

Hkp 2 SE3130 Alouette II	1966-1985
Hkp 9B MBB BO105	1985-1994

Flottilj- och divisionsemblem

F6 använde redan från 1944 flottilj-
jemble, Väs-tergötlands vapen, på
flygplan B 17 och därefter på A 21 J
28, J 29 och J 35.

Divisionsemblem användes enbart
1941-1944 på flygplan B 5; 1.di-
visionen en bombbärande gam,
2.divisionen en röd tjur och 3.di-
visionen Tors hammare. På B 17
använde 3.divisionen ”Klot-Johan”.
Senare har 2.divisionen haft en
björn som emb-lemdjur.

Förläggning

Flottiljen övertog bl a Infanterivolontärskolans lokaler i Karlsborg. Startbanan som går i nord-sydlig riktning, byggdes 1936-39 och förlängdes 1956. Nya hangarer byggdes 1961 och 1979.

Övnings- och skjutfält

Rissnäset och Perstorp norr om Karlsborg.

Övrigt

Ett flygplan A 32 på pelare, en minnessten över i flygtjänst omkomna samt en minnessten över F 6 rest 1994 utanför f d flottiljvakten.5

En omfattande segelflygverksamhet förekom 1941-55 på flottiljen.

1941 spelades filmen ”Första divisionen” in på flottiljen.

Delar av officersmässens möblemanng finns i Flygvapenrummet på Kavallerimässen (K1) i Stockholm.

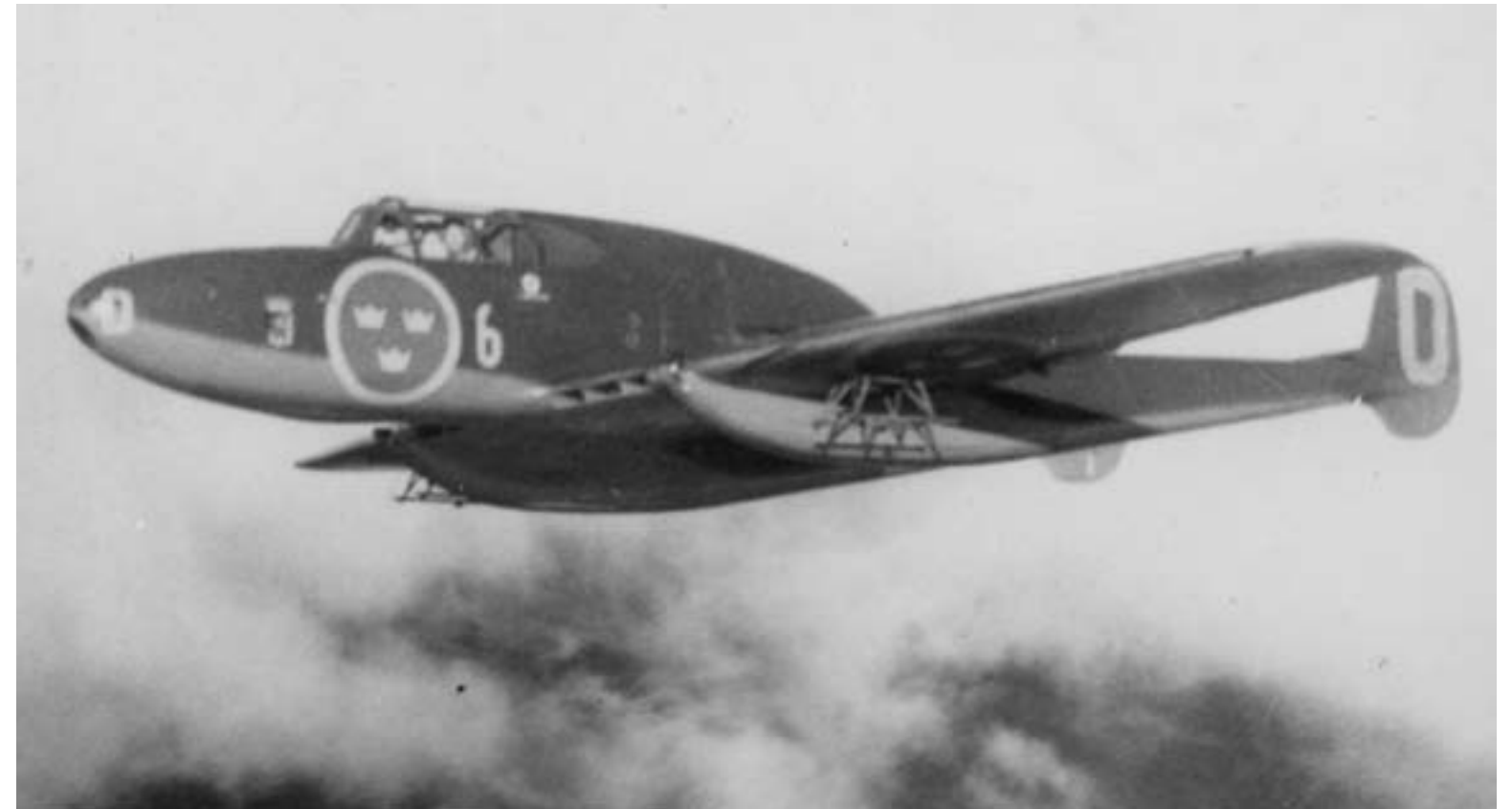
Frivillig musikkår fanns under åren 1941-1954.

Flottiljchefer 1939 - 1994

Stenbeck, John	1939-1941
Hård, Gösta	1941-1950
Söderlindh, Anders (”Ante”)	1950-1960
Hansson, Nils	1960-1971
Sjövall, Hans	1971-1977
Hovgard, Gunnar	1977-1986
Tode, Göran	1986-1989
Öhlander, Sten	1989-1993
Bjärle, Claes	1993-1994 (tf)

Förbandsmuseum

Flottiljen hade under sin aktiva tid ett förbandsmuseum på vinden till en kasern. När F6 lades ned organiserades en minnesutställning som finns i F6-huset, f d marketenteribyggnaden. Flyget

A 21,Saab 21

på Karlsborg från 1913 med bland annat fallskärmens historia är dessutom representerat i särskild avdelning på Fästningsmuseet i Karlsborgs fästning.

Kamratförening

F 6 kamratförening.

Litteratur

Räftegård Börje m fl, Flyget på Karlsborg. Stockholm 1989.
Ignell Ragnar samt Räftegård Börje, Västgöta flygflottilj - F 6.
Allt om Hobby. 1999.
Nya F6-nytt.

F7 fana från 1943

SKARABORGS FLYGFLOTTILJ

F 7

Historia

Flottiljen skulle, enligt 1936 års försvarsbeslut, ursprungligen uppsättas som ”andra lätta bombflottiljen”, förläggas till Värmland (Karlstad /Trossnäs, Ölme och Brattforsen) och benämnas Värmlands flygfloottilj, F 7. Då ingen lämplig plats fanns i Värmland undersöktes andra platser som Axvall, Örebro, Björsäter, Trollhättan och Såtenäs som förläggningsorter. Genom riksdagsbeslutet 8/6 1938 ändrades det tidigare beslutet till en medeltung bombflottilj först benämnd Göta flygfloottilj men från invigningen 1/7 1940 Skaraborgs flygfloottilj, F 7 med Såtenäs som förläggningsort.

Redan två år senare ombeväpnades flottiljen, nu med tre divisioner, till en lätt bombflottilj med B 17. Våren 1945 placerades ett antal danska förare på flottiljen (”Danska brigaden”) för att flyga in sig på dessa flygplan vilka fick danska nationalitetsbeteckningar. De kom aldrig till Danmark.

Jetåldern inträdde 1951 med flygplan A 21R och flottiljen kom att ingå i 1.flygeskadern (E1:attack - ÖB:s klubba). 1973 blev flottiljen Sveriges första AJ 37 Viggen-flottilj. Sedan 1965 ingår en transportdivision utrustad med TP 84 Lockheed Hercules. Ansvaret för sektor W2 övertogs 1969 i samband med F 9 nedläggning. 1977 indrogs den tredje divisionen av ekonomiska skäl.

Flygbasjägarskolan med tidigare befintlig hundgård tillkom 1983. F 7 är även den första flottilj som 1996 utrustats med JAS 39 Gripen.

Flottiljens anropssignal är G (Gustav).

F 7 har traditionsansvaret för F 6 och F 9 samt för krigsflygfält F 16 Brattförsheden och bevarar minnet av Första flygeskadern (E1).1

Flygbasjägarskolans baskertecken m/87

Heraldiskt vapen

Äldre: I av svart och guld ginstyckat fält landskapet Västergötlands vapenbild utan stjärnor, ett lejon av motsatta tinkturer med röd bevärning därest sådan skall komma till användning. Skölden krönt med en hertigkrona. 14

Yngre (se bild överst): I av svart och guld ginstyckat fält ett lejon av motsatta färger och med röd bevärning, därest sådan skall förekomma, i övre vänstra och nedre högra hörnet av fältets svarta del åtföljt av en stjärna av silver; däröver en av en sträng av guld avskild blå ginstam, belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.9

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se bild sid 62)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet lejonet i landskapet Västergötlands vapenbild ginstyckat i gult och vitt med röd bevärning. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 1943 i Såtenäs av HKH Prins Gustaf Adolf.

Valspråk

Flottiljens valspråk ”Vilja - Kunnande - Ära” antogs 30/9 1985 av dåvarande flottiljchefen, överste Björn Amelin.15 Transportdivisionen har som eget valspråk ”Vart som helst när som helst.”

Marsch

”The Solitaire” komponerad av Sverker Hållander antogs 1/12 1972.11

”Transportflygenhetens marsch” komponerad av Kurt Westering (ej officiell).

Stridsflygplan

Lätt bomb	
B 16A Caproni Ca 313	1940-1943
B 17A/B/C SAAB 17A/B/C	1942-1948
B 18B SAAB 18	1948-1951

B 16, Caproni

<i>Attack</i>	
A 21A-3 SAAB 21	1947-1948
A 21RA/B SAAB 21R	1951-1954
A 29B SAAB 29 Tunnan	1954-1957
A 32A SAAB 32 Lansen	1956-1974

<i>Attack/jakt</i>	
AJ 37 SAAB 37 Viggen	1972-1998

<i>Jakt/attack/spaning</i>	
JAS 39 SAAB 39 Gripen	1996-

<i>Transportflyg</i>	
B3 Junkers Ju 86K	1948-1958
Tp 79 Douglas C-47 (DC-3)	1950-1981
Tp 55 DHC Caribou	1962-1965
Tp 83 Hunting Percival Pembroke	1957-1965
TP 84 Lockheed C-130 Hercules	1965-
TP 101 Beech Super King Air	1988-2004

<i>Helikoptrar</i>	
Hkp 2 SE3130 Alouette II	1970-1988
Hkp 9B MBB BO105	1985-1992
HKP 10 AS 332 MI Super Puma	1988-

Flottilj- och divisionsemblem

F 7 använde flottiljemblemet, Västergötlands vapen utan stjärnor, endast på flygplan B 17 och B 18. Ett eget divisionsemblem anlades 1988 av Transportflygdivisionen. 2.divisionen anlade 1942 ett blått lejon medan 3.divisionen utnyttjade flottilj-emblemet. Omkring 1950 hade 2.divisionen en vikingahjälm. Sedan 1996 använder båda divisionerna Gripen-emblem.

Förläggning

Det tidigare privatägda godset Tun i Sätenäs vid Vänerns sydöstra del inköptes 1938 av Kronan. Senare har ytterligare mark inköpts. Flottiljen har två korsande banor.

Övnings- och skjutfält

Hattefuran i Väneren.

JAS 39, Saab Gripen

Övrigt

Ett flygplan A 32A restaureras till flygbart skick av kamratföreningen. En AJS 37 finns uppställd vid inre vaken och en demonterbar sådan från F 10 finns bevarad av F 7 på en skola i Trollhättan.

En minnessten är uppsatt 1997 utanför Gripen-centrum med texten ”72.attackflygdivisionen Gustav Blå, 1973-1997. Världens första Viggen-division”.

Flottiljen hade en uppvisningsgrupp benämnd ”Tun-rockarna” (A 29B) under slutet av 1950-talet och senare en annan ”Jetknallarna” (A 32A). Den senare är den enda svenska uppvisningsgrupp som haft vapenlast under vingarna (Rb04).

F 7 musikkår sattes upp 1943 och lades av bostadsbrist och omorganisation ned 1957.

I Tuns kyrka finns en röd mässshake med flygblem skänkt 1941 av flottiljens personal samt en flottiljgrav på kyrkogården.

F 7 har uppdraget att svara för Försvarsmaktens flygtjänst med veterankrigsflygplan.

F 7 är hemmaflottilj för Flygvapnets musikkår.

Flottiljchefer

Ramström, Folke	1940-1945
Berg, Ingvar	1945-1950
Norén, Stig	1950-1957
Sundén, Åke	1957-1958
Barkman, Folke	1958-1968
Lehander, Bengt	1968-1972
Fernander, Karl-Eric	1972-1978
Amelin, Björn	1978-1985
Abrahamsson, Stig	1985-1992
Backryd, Krister	1993-1997
Andersson, Jan	1998-2001
(Hedén, Fredrik	2001-)

Förbandsmuseum

F 7 Gårds- och flottilmuseum där förbandets och godset Såtenäs historia presenteras, invigdes 25/4 1991. Museet innehåller bl a ett fotoarkiv med ca 300000 fotografier samt en avdelning för F 9 i Säve. Museet ligger i Blaxtorps mangårdsbyggnad från 1824 omedelbart utanför flottiljvakten.

I Såtenäs Villastad finns ett hus bevarat vilket har restaurerats och möblerats i 40-talsinredning.

Bagar- och tvättstuga från 1700-talet har restaurerats.

Minnesmärke Sjörisberget efter flygolycka 25/2 1943.

Kamratförening

F 7 kamratförening.

Litteratur/dokumentation

Lillieroth Hilding, Såtenäs en gammal herrgårdshistoria. Tunbygdens hembygds- och fornminnesförening 1977.

Karlsson Kurt och Andersson Raymond, F 7 Gripenflottiljen. Informationsverkstaden 1996.

Såtenäs torpinventeringsgrupp, Hörer till Såtenäs. 1996

Andersson Raymond, Karlsson Kurt, Linnér Anders, F 7 Gripenflottiljen 2000. Informationsverkstaden 2000.

Video. F 7 Jubileumskronika 1940-2000, Skaraborgs Flygflottilj 60 år. F 7 informationsavdelning 2000.

”Den främste bland jämlingar”

”Våga - Vilja”

Tp 84, Lockheed Hercules

Inofficiella flaggor för Gripen-divisionerna och Transportflygenheten

F 8 fana från 1939

SVEA FLYGFLOTTILJ SVEA FLYGKÅR, F 8

Historia

Inom ramen för 1936 års försvarsbeslut tillkom den första jaktflottiljen - Svea flygflottilj (F 8). Benämningen på flottiljen hade dock från början tänkts bli Stockholms flygflottilj. Uppsättningen av flottiljen började 1/7 1938 och 1/10 samma år överfördes den första jaktdivisionen. Denna division hade, i väntan på att flottiljen skulle bli färdig, organiserats vid F 1 i Västerås. Året därpå var flottiljen fulltalig. De första åren för landets enda jaktflottilj blev hektiska då det gällde att på kortast möjliga tid utbilda bra jaktpiloter. Detta stöddes dock av de ständigt ökade kraven på insatser av beredskaps- och neutralitetsvakter samtidigt som flottiljen svarade för Stockholms jaktförsvar. Exempelvis ombaserades hela flottiljen 14/9 1939 temporärt till Bulltofta där en division stannade kvar under en längre tid. F 8 ingick med en jaktdivision i Tredje jakteskadern som sattes upp i slutet av 1940. Flottiljen utökades 1942 till fyra divisioner och blev embryot till Sveriges starka jaktflyg under efterkrigstiden. Den tillfördes flygplan J 21 som första flottilj år 1946. Från 1948 ingick flottiljen i 3. flygeskadern (E3:jakt). Flygvapnets flygräddningsgrupp (FRÄD) överfördes 3/11 1958 från F 2 till F 8. Flottiljen var det förband som först införde system "Stril 60" för modern luftbevakning och stridsledning. Även landets första flygtransportdivision uppsattes av F 8 (överfördes 1973 till F 3). F 8 var även det förband som främst svarat för svenskt flygdeltagande i internationell krigstjänst; flottiljen hade ansvaret för organiseringen av F 19 1939-40 i Finland, F 22 1961-63 i Kongo samt flyggruppen 1958 i Libanon.

Efter indragningsbeslut 1958 blev flottiljen 1961 F 8 depå och 1963 ombenämndes den till Svea flygkår. Kåren blev efterhand landets största luftvärnsrobotförband med den brittiska Bristol "Bloodhound"-roboten (två rb 68 divisioner 1963-73) och den var även det första flygvapenförbandet i landet som tillfördes he-

likoptrar (1962). Vid kåren fanns även Flygvapnets bastjänstskola vilken 1972 överfördes till F 14. Enligt beslut av riksdagen 1971 indrogs kåren 30/6 1974.

Flottiljens anropssignal var H (Harald fram till 1/10 1958 och därefter Helge).

Flottiljens traditioner fördes 1963 - 74 av Svea flygkår, 1974 - 1983 av Västmanlands flygflottilj (F 1) och från denna flottiljs indragning av Upplands flygflottilj (F 16).1

Heraldiskt vapen (ej fastställt)

I blått fält Stockholms stads vapenbild, ett med öppen krona krönt S:t Erikshuvud av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se sid 68)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet Stockholms stads vapenbild, ett med öppen krona krönt gult S:t Erikshuvud. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 6/6 1939 på Barkarby av HM Konung Gustaf V. Fanan deponerades från 1/7 1974 vid O5 (F1) för att omkring 1990 inlämnas till Armémuseum. Den är sedan 1999 deponerad i F 8 gamla officersmäss.17

Stridsflygplan

Jakt

J 6 Jaktfalk	1938-1939
J 7 Bristol Bulldog	1938-1939
J 8A, Gloster Gladiator	1938-1940
J 9 Seversky EP-106	1940-1946
J 22 FFVS 22	1945-1950
J 21 SAAB 21A (ca 10 för tjänsteprov)	1945-1946
J 28B de Havilland DH 100 Vampire	1949-1953
J 29B SAAB 29 Tunnan	1953-1956
J 34 Hawker Hunter MK.4	1956-1962

J 7, Bristol Bulldog II

Transport- och signalspaningsflygplan

Trp 3 D.H 90 Dragonfly	1938-1942
Trp 7 Miles Falcon	1941-1944
Trp 16 Caproni Ca 313	1941
Trp 46 DH 104 Dove	1948-1960
Trp 47 Consolidated Catalina	1958-1966
Trp 52 English Electric Canberra	1959-1974
Trp 79 Douglas DC-3	1947-1974
Trp 82 Vickers Varsity	1953-1973
Trp 83 Hunting Persival Pembroke	1955-1973
Trp 85 Sud Aviation Caravelle	1971-1973

Helikoptrar

Hkp 1 Vertol 44	1962-1964
Hkp 2 Sud Aviation Alouette II	1959-1964
Hkp 3 Agusta Bell 204B	1962-1974
Hkp 4 Boeing Vertol 107	1963-1974

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljemblem i form av flottiljens heraldiska vapen förekom endast på vissa transportflygplan.

1942 infördes divisionsemblem enligt följande: 1.divisionen hade under de första åren tre olika emblem; en geting, en stenbock respektive en mås. 2.divisionen hade en örn och 3.divisionen en tiger. 1943-1945 användes örnen lagd på divisionsfärger för samtliga divisioner. 1948-1949 hade 2.divisionen en kråka som bar en kulspruta. Därefter användes divisionsemblem ej vidare men örnen målades i divisionsfärger på hjalmarna.

Förläggning

Hägerstalundfältet vid Barkarby, 20 km nordväst om Stockholm byggdes 1918 av Flygkompaniet och användes från 1926 av Stabens flygavdelning. Nybyggnation för flottiljen skedde 1937-1944. Flottiljen hade en berghangar och banan i ost-västlig riktning var 2000 m lång.

Övrigt

F 8 musikkår ledd av Erik Wiklander. Minnessten över flottiljen och kåren avtäcktes i samband med Svea flygkårs nedläggning 28/6 1974 placerad vid f d kansli-huset. Flottiljens officerares bordssilver donerat till Chefen för flygvapnet (förvaras av F 16). En vällingklocka samt F 8 samling av idrottspriser och andra minnesföremål finns vid F 16 Bålsta.5

J 22, FFVS/CVA

Flottilj- och kårchefer 1938 - 1974

Gärdin Georg	1938-1941
Hägglöf Lars	1941-1952
Uggla Sven	1952-1963
Palmstierna Nils-Fredrik	1963-1967
Bruse Stig	1967-1974

Kamratförening

F 8 kamratförening disponerar ett rum i den gamla officers-mässen i flottiljens gamla kanslihus vilket numera är vandrarhemmet "Majorskan". Föreningen samlas för fredagsluncher med föredrag några gånger om året.

Litteratur

Lundgren, Skogsberg m fl Kungliga Svea Flygflottilj, F 8. Realtryck 1973.
Blomqvist Sune, Hawker Hunter-stridsberedd! Almqvist & Wiksell, 1994.
Blomqvist Sune, Vingar över Stockholm. Almqvist & Wiksell, 1998.
Minnesskriftserie I örnnästet (totalt 19 böcker/skrifter)
F 8 historiska filmarkiv på videogram från perioden 1939-1994 (totalt 33 filmer).

J 21, Saab 21

I Svea flygflottilj ingick

STABENS FLYGAVDELNING, SFA

Historia

Ett mindre antal flygplan av olika typer sammanfördes 1926 på Hägerstalundfältet, vilket tidigare byggts av Flygkompaniet, för flygledningens behov av flygträning. Organisationen benämndes Stabens Flygavdelning och stod under befäl av en kapten. Efterhand uppstod även ett transportbehov för flygledningen. I samband med att Svea flygflottilj uppsattes 1/10 1938 på fältet vilket ombenämndes till Barkarby, upphörde avdelningens självständighet och den införlivades i flottiljens fjärde division.

Flygplan

Ö 2 FVM 160-Albatros	1927-1935
Ö 3 Gloster Grouse MkII	1927-1929
Ö 4 FVM Phönix C.1 Dront 21	1927-1930
Ö 6 Bristol F2B Fighter	1927-1932
J 1 D.III Phönixjagaren	1927-1933
Sk 7 de Havilland DH60X Cirrus Moth	1928-1936
Sk 6 Heinkel HD36	1930-1938
Sk1 1 de Havilland DH82 Tiger Moth/A	1932-1941
Trp 3 de Havilland D.H.90 Dragonfly	1937-1942
B 4 Hawker Hart	1938-1943
B 6 Republic Guardsman	1941-1952

Rb 68

J 1 Phönix

B 6, Seversky Republic Guardsman ur 4.divisionen (stabens flygavdelning)

F9 fana från 1941

GÖTA FLYGFLOTTILJ F 9

Historia

F 9 kom till genom beslut i vårriksdagen 1940 och sattes upp från den 1 juli samma år 18 då behovet av en jaktflottilj för skydd av de viktiga hamnarna på västkusten framstod som ytterst viktigt. Från början var avsikten att flottiljen skulle förläggas till Trollhättan men detta ändrades till Säve utanför Göteborg. Götanamnet hade ursprungligen avsetts för Skaraborgs flygflottilj (F 7) men tillföll nu istället F 9. Flygmateriel och annan utrustning för två skoldivisioner lånades från F 5 och F 8 och personalen samlades ihop från hela flygvapnet. Sävefältet togs i bruk 1941 och från september samma år organiserades tre divisioner. Efter ytterligare några år blev F 9 den första flottiljen i landet med berghangarer vilket då var unikt i världen. 1948 inleddes jetepoken med J 28 Vampire. Mellan 1951 och 1953 ingick flottiljen i 2.flygeskadern (E 2:jakt). Från 1949 till flottiljens nedläggning 30/6 1969 hade F 9 ansvaret för luftförsvarssektor W2 och därmed luftförsvaret av Västsverige.

Flottiljens anropssignal var I (Ivar).

F9 traditioner förs vidare av F 7.1

Heraldiskt vapen (se ovan)

I blått fält, Göteborgs stads vapenbild, ett med en öppen krona krönt lejon av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se sid 74)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet ett med en öppen krona krönt lejon. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 13/10 1941 på Sävefältet av HKH Kronprins Gustaf Adolf.

Högtidsdag

6 november - Lützendagen till minne av Gustaf II Adolf som var Göteborgs grundare.

Valspråk

”Vincere est vivere” översatt ”Att segra är att leva”.

Stridsflygplan

Jakt

J 8 Gloster Gladiator	1940-1941
J 11 Fiat CR 42	1941-1944

J 11, Fiat CR 42

J 22 FFVS 22	1943-1946
J 21A SAAB 21	1946-1950
J 28B de Havilland 100 Vampire	1949-1951
J 29 SAAB 29 Tunnan	1952-1961
J 34 Hawker Hunter	1962-1969

Helikoptrar

Hkp 3 Agusta-Bell 2043	1964-1969
------------------------	-----------

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljemblem användes aldrig. 1943 infördes 1. divisionen en djävul, 2. divisionen en bulldog ("Bonzo") och 3. divisionen en boxande geting. Dessa emblem användes allmänt på flygplan fram till slutet av 1950-talet och därefter som hjälmmärken fram till flottiljnedläggningen 1969.

Förläggning

Flottiljen baserades först på F 7 och från 16/6 1941 på Sävefältet på Hisingen inom Göteborgs stad. Bansystemet omfattade tre banor och flottiljen hade två berg-hangarer; en från 1944 och en från 1955.

Övrigt

Inskription i berget inom flottiljområdet "F 9 1940-1969" gjordes i samband med flottiljens indragning. En stentavla med HM Konung Gustaf VI Adolfs namnteckning tillkom i samband med invigningen 15/5 1955 av Nya berg-hangaren.5

Haglindsgruppen var en berömd uppvisningsgrupp 1954-59 med fyra J 29 Tunnan.

Flottiljchefer 1940 - 1969

Bång Magnus	1940-1948
Åhmansson Arthur	1948-1959
Mangård Åke	1959-1960
Cappelen-Smith Ulf	1960-1969

Förbandsmuseum

I Skaraborgs flygflottiljs (F 7) museum finns ett F9-rum med bl a en stor fotodokumentation.

J 8, Gloster Gladiator

Kamratförening

F 9 kamratförening. Föreningen använder f d officersmässen vilken bevarats.

Litteratur

Bennegård Hilding; Kungliga Göta Flygflottilj 1940 - 69. Lindgren & Söner AB, Mölndal 1975.
Bennegård Hilding; Göteborgs luftförsvär. Lindgren & Söner. Göteborg 1982.

Hkp 3, Agusta-Bell

SKÅNSKA FLYGFLOTTILJEN

F 10, F 10/Se S, F 10

Historia

Flottiljen uppsattes genom riksdagsbeslut 28/2 1940 som jaktflottilj med namnet Tionde flygflottiljen på det civila flygfältet Bulltofta i Malmö och svarade under beredskapsåren för luftförsvaret av de sydligaste delarna av Sverige. Flottiljen organiserades redan den 1 oktober samma år men inledningsvis endast med en flottiljstab då de i USA beställda flygplanen av typ J 10 ej levererades. Flottiljnamnet ändrades 1/7 1942 till det nuvarande. Från samma år blev den, som enda flottilj i landet, utrustad med det italienska jaktplanet J 20 Reggiano Falco. Flottiljen ingick från samma år i 1.flygeskadern. Flyttning till Ängelholm skedde i september-oktober 1945. Flottiljen överfördes i början av 50-talet till 2.flygeskadern (E2:jakt) och eskaderstaben flyttade 1957 från Göteborg till Barkåkra. Flottiljen utbildade även en robot 68-division under åren 1964- 1973. 1981-1993 var flottiljen sektor- och storsektorflottilj inom sektor S - Syd. Flygräddningsgrupp tillfördes i mitten av 1970-talet. F10 var den enda flottilj med J 35J. Typinflygningskolan för J 35D flyttades 1986 från F 16 till F 10. Under åren 1986-1989 organiserades en 4.division för utbildning av österrikiska piloter på flygplan J 35OE Draken. 1998 flyttades, i samband med F 5 nedläggning, Flygskolan för flygutbildning av flygvapnets förare till F 10. Därmed övertogs även ansvaret för uppvisningsgruppen "Team 60". Flottiljen lades ned 31/12 2002 och i samband därmed överfördes Flygskolan till F 16 men med placering på Malmen.

Flottiljen hade traditionsansvaret för Krigsflygskolan (F 5) och bevarade minnet av Södra flygkommandot (FKS).1

Flottiljens anropssignal var J (Johan).

Heraldiskt vapen

Äldre: I gult fält landskapet Skånes vapen, ett

J 20,
Falco

F10 fana från 1944

rött avslitet griphuvud med blå öppen krona. Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se bild ovan): I fält av guld ett rött avslitet griphuvud med blå öppen krona och med röd beväring, därest sådan skall förekomma; däröver en blå ginstam belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona. 9

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se sid 78)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Skånes vapenbild;ett avslitit gult griphuvud med tunga och beväring i rött. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V.

1998-2002 förde flottiljen även Krigsflygskolans, F 5 fana.1

F 5 fana från 1996

Marsch

”Internationell gemenskap” komponerad av fil dr och överbibliotekarien Gösta Ottervik, fastställd 9/9 1980.11

Stridsflygplan

Jakt

J 8 Gloster Gladiator	1940-1943
J 20 Reggiane RE 2000 Falco	1942-1945
J 22 FFVS 22	1945-1950
J 21R SAAB 21RA och 21RB	1949-1951
J 28B de Havilland DH 100 Vampire	1951-1953
J 29 SAAB 29 Tunnan	1953-1966
J 34 Hawker Hunter Mk.4	1963-1967
J 35B/D/F/J SAAB 35 Draken	1964-1998

Attack/jakt/spaning

AJS 37 SAAB 37 Viggen	1993-2000
-----------------------	-----------

Jakt/attack/spaning

JAS 39 SAAB 39 Gripen	1999-2002
-----------------------	-----------

Skolflygplan

Sk 35C SAAB 35 Draken	1986-1998
SK 60 SAAB 105	1998-2002

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljemblem i form av det heraldiska vapnet började användas 1943, först enbart av 3.divisionen men snart av samtliga divisioner och har använts under flottiljens hela tid.

1942-1945 hade 1.divisionen ett vitt spöke, 2.divisionen en gul blix och 3.divisionen en falk. 1980 återgick 1.divisionen till spöket tätt följd av 2.divisionen som införde en bevingad dödsskalle med hög hatt lagd på ett spader ess och

J 21R, SAAB

av 3.divisionen som antog en gul svärdfisk. Dessa emblem användes till nedläggningen. Valspråket för 3.divisionen ”Mod ger styrka” ändrades av skånehorn till ”Mad ger styrka”.

Förläggning

Det civila flygfältet Bulltofta/Malmö under åren 1940-1945 samt fälten i Rinkaby, Ripa och Sövdeborg. Flottiljen flyttade 10/9 - 27/10 1945 till Barkåkra (Engeltofta gods) utanför Ängelholm från 1945.

Övrigt

Minnesmonument över Bulltoftaepoken i form av en modell av flygplan J 20 Reggiano 2000 Falco, rest på Bulltoftaområdet 1980. Ett minnesmonument över Barkåkraepoken i form av ett monumentflygplan J 35 Draken restes 2001 och en minnessten på paradplatsen framför Valhallsmässen 29/12 2002.5 En robot ”Bloodhound” finns även på flottiljområdet. Minnestavla över omkomnen personal samt votivflygplan i Barkåkra kyrka.

Under J 29-tiden fanns två uppvisningsgrupper: ”Skånerutan” och ”Tunnfyran”. 1997 övertog flottiljen uppvisningsgruppen ”Team 60” när F 5 i Ljungbyhed lades ned. Gruppens uppgift var nu att vara en rekryteringsresurs vilket ökade antalet uppvisningar. Vid F 10 nedläggning 2002 följde gruppen Flygskolan till Malmen utanför Linköping.

Flottilj- och sektorchefer 1940 - 2000

Zachrisson Knut	1940-1946
Bergman Bill	1946-1956

Wagner Wilhelm	1956-1960
Nordenskiöld Claes-Henrik	1960-1962
Iacobi Ian	1962-1966
Rasmusson Kjell	1966-1969
Cappelen-Smith Ulf	1969-1979
Sjöberg Anders	1979-1985
Bjäre Bertil	1985-1987
Clementson Rolf	1987-1992
Hugosson Mats	1993
Hellstrand, Mats	1993-1994
Öfverberg Kjell	1995-1999
Fjellner Thomas	1999-2001

Förbandsmuseum

Förbandsmuseum inom flottiljområdet invigdes 13/1 1984 men lades i ”malpåse” i samband med flottiljens nedläggning. Det återöppnades 2004 i hangar 83. Projekt J 29F Tunnan Gul Rudolf underhålls från 1995. Flygplan J 22 Röd Kalle underhålls och visas upp.

Kamratförening

F 10 kamratförening bildades 1982 och har omkring 1000 medlemmar. Föreningen disponerar medel ur Bjurhovska fonden och bidrar därmed till museets finansiering.

En modernare variant av 1.divisionens spöke

Litteratur

Stridsberg Sven, Tionde flygflottiljen på Bulltofta 1940-1945. Malmö 1985

Forsberg Sigvard, Jagaeus Sture, Persson Per-Axel, Stridsberg Sven, Skånska flygflottiljen 50 år 1940-1990. Ängelholm 1990.

Fjellner Thomas, Ohlsson Ulf, Flygvapen över Skåne - F 10 minnesbok. Ljungbyhed 2003.

F 10 Aktuellt utgavs 3-4ggr/år.

Videogram: Tionde flygflottiljen under andra världskriget, J 22 Röd Kalle, J 29 Tunnan Gul Rudolf, Skånska flyg-flottiljen F 10 Barkåkra 50 år 1995 och J 35 Draken - världens vackraste flygplan.

Byggande av hangar med Töreboda-bågar (här fält 85 Byholma)

J 35, Draken

SÖDERMANLANDS FLYGFLOTTILJ F 11

Historia

Den 19 december 1940 beslöt riksdagen att en elfte flygflottilj skulle sättas upp för att svara för strategisk spaning mot östersjöhamnarna och havsövervakning. Denna flottilj, Södermanlands Flygflottilj (F 11), började sin verksamhet 1/7 1941 då krigsflygfält 11 vid Skavsta utanför Nyköping som byggts 1939-40, övertogs samt erhöll personal ur bl a F 3 på Malmen. 19 1/10 1941 överfördes 4.fjärrspaningsdivisionen från F 3 och blev 1.division på F11. Inledningsvis använde flottiljen B 3 Ju 86 som lånades från F 1 i Västerås. I besättningarna ingick särskilda samverkansofficerare från armén och marinen som spanare. Huvudflygplan i flottiljens tre divisioner blev från december 1941 S 16 Caproni som övertogs från F 3 och F 7. Flottiljen fick 1943 utökade uppgifter varvid fjärrspaningsgrupper upprättades i södra Skåne, på Såtenäs, på Gotland och utanför Örebro. Under maj 1944 sköts tre S 16-plan ned av tyskarna. Under åren 1945-1949 användes även det omoderna jaktplanet J 9 Seversky. Genom 1948 års försvarsbeslut tillkom en fjärde flygande division. Förstärkningen kom huvudsakligen från F 2 och F 3 vilka omorganiserades till skol- respektive jaktförband. Spaningsverksamheten kom därmed att koncentreras till F 11 och uppgifterna kom att omfatta all slags spaning. F 11 var då landets största flygflottilj. I staben ingick - till skillnad från vid andra flottiljer - en operations- och underrättelseavdelning med underlydande underrättelseplutoner.

Flottiljen ingick i 4.flygeskadern (E4:spaning m.m.) fram till 1966 då attackeskadern E 1 övertog ansvaret för flygspaningen. Ytterligare en spaningsdivision fanns vid F 21 i Luleå. Hösten 1948 tilldelades F 11 fotospaningsplanet S 31 Spitfire Mk XIX som var ett kvalificerat spaningsflygplan för både hög och låg höjd. Flottiljen blev med sina S 31 Spitfire det förband som längst behöll propellerdrivna stridsflygplan. 1954 ersattes S 31:an med den svenskbyggda S 29C Tunnan som hade en imponerande kamerautrustning. Två S 29 ur flottiljen ingick 1962-1963 i flygvapnets förband F 22 under Kongokonflikten. 1974 utökades verksamheten när försvarets fototolkutbildning överfördes till flottiljen där den till-

sammans med redan befintlig underrättelseutbildning bildade embryot till Flygvapnets underrättelseskola vilken 1981 överfördes till F 13. Enligt riksdagsbeslut i maj 1975 började flottiljen avvecklas 1976 och nedlades 30/6 1980.

Flottiljens anropssignaler var K (Kalle) för 1. och 5.divisionerna och S (Sigurd) för 2. och 3.

F 11 traditioner fördes vidare av F 13 och efter denna flottiljs nedläggning av F 16.1

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I gult fält av landskapet Södermanlands vapen, en upprest svart grip med röd beväring. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Södermanlands vapenbild; en gul grip med röd beväring. Dekor i infällning och broderi.

F11 fana från 1942

Fanan överlämnad 22/5 1942 på Stora torget i Nyköping av HKH Kronprins Gustaf Adolf. Den förvaras på Armémuseum.

Valspråk

”Paci Et Libertati” vilket översätts ”För fred och frihet”.

Stridsflygplan

Spaning

B 3 Junkers Ju 86	1941-1943 och 1945-1946
S 16 Caproni Ca 313	1941-1945
S 14 Fieseler Fi 156 Storch	1947-1961

J 9 Seversky EP-1	1945-1949
S 18A SAAB S 18A	1946-1959
S 31 Supermarine PR Mk XIX Spitfire	1948-1955
S 28B de Havilland DH 100 Vampire	1953-1955
S 29C SAAB 29 Tunnan	1954-1966
S 32C SAAB 32 Lansen	1958-1978
S 35E SAAB 35 Draken	1965-1979

Transportflygplan

Tp 10 Fokker F VIII	1942-1944
Tp 16 Caproni CA313	1942-1945
Tp 46 de Havilland Dove	1947-1954
B 3, Junkers Ju 86K	1948-1955

S 31, Supermarine Spitfire

Flottilj- och divisionsemblem

F 11 använde flottiljvapnet på flygplan B 3, S 18, S 29 och S 31.

Divisionerna hade under några år på 1940-talet musiknoter som divisionsemblem. På 1960-talet infördes nya emblem med divisionsfärger (se bilder).

Förläggning

Skavstafältet (krigsflygfält 11) utanför Nyköping. Det nya etablissemanget stod klart 14/10 1941.

Flygfältet hade två banor, en ost-västlig om 2500 m (flygvapnets längsta) och en nord-sydlig om 2000 m.

Övrigt

I anslutning till museet finns två minneshällar som Riksantikvarieämbetet registrerat som fornminnen.

Minnessten utanför f d kanslihuset.5

Musikkår fanns vid flottiljen 1943-1957.

S 35, Draken

Flottiljchefer 1941 - 1980

Schyberg Birger	1941-1945
Henricson Arthur	1945-1949
Falk, Greger	1949-1951
Nordström Henrik	1951-1959
Personne Nils	1959-1961
Lindgren Bo	1961-1962
Abramson Claes-Erik	1962-1966
Hagerström Kurt	1966-1980

Förbandsmuseum

Förbandsmuseum invigdes 1991 på Skavsta flygplats. Museet innehåller bl a ett rikligt bildmaterial. I en hangar i anslutning till museet finns bla renoverade S 29C, S 32C och S 35E. I samband med att FN fyllde 50 år 1996 visades denna S 29C på Strandvägen i Stockholm. Den var då FN-märkt.

Hangaren är uppbyggd av två s.k. Törebodabågar (se sid 82). Där finns också material för en komplett underrättelsepluton. Nyköpings Flyghistoriska Förening ansvarar från 1995 för museet.

Kamratförening

F 11-veteranerna.

Litteratur

F 11 1941 - 1980. Södermanlands museum, Rapport nr 5
Norrbohm & Skogsberg Över land och hav. Zätatryckerierna
1979.

S 29, Tunnan

KALMAR FLYGFLOTTILJ

F 12

Historia

Efter beslut i vårriksdagen 1941 började F 12 att sättas upp 1942-07-01 vid Törneby herrgård strax väster om Kalmar. Flottiljen är den enda i landet som under sin tillvaro enbart varit utrustad med SAAB-byggda flygplan. Den började som lätt bombflottilj (störtbomb) men ombeväpnades till jakt 1947. Från 1942 ingick flottiljen i 1.flygeskadern men överfördes till 2.flyg-eskadern (E2:jakt). 1952 togs ett stort steg från J 21 till jetflygplanet J 29A och 1958 var det dags för "allvädersjakt" med J 32B "Lansen". Året innan - 1957 - medgav chefen flygvapnet att flottiljens flygfält, som det första i Krigsmakten, fick användas för civil reguljär trafik. Flottiljen har även ett annat, något annorlunda rekord: under en tidsrymd av 24 år hade den bara två flottiljchefer (se nedan). 1962 överfördes en jaktdivision till F 21 samtidigt som Flygvapnets väderskola (VädS) flyttades till F 12 från F 2 i Hägernäs. En robot 68-division ingick i flottiljen under åren 1964-1974. VädS överfördes 1974 till F 18. Flottiljen nedlades 30/6 1980.

Flottiljens anropssignal var L (Ludvig).

F 12 traditioner förs vidare av F 17.1

Heraldiskt vapen (se ovan)

I fält av silver staden Kalmars vapen, ett krenelerat rött borgtorn med port och fönster av guld uppskjutande från en av en vågskurad bildad blå stam och på båda sidor åtföljt av en sexuddig röd stjärna. Skölden krönt av en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning
På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet ett på vågor stående borgtorn med port och fönster åtföljt av tre sexuddiga stjärnor, allt i vitt. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V. Den förvaras på F17.

F12 fana från 1944

Marsch

"Kalmar flygflottiljs marsch" komponerad av musikdirektören vid flottiljen Bo Hartog. Ej fastställd.

Stridsflygplan

<i>Lätt bomb</i>	
B 17C SAAB B 17C	1943-1947
<i>Jakt</i>	
J 21A/B SAAB 21	1947-1953
J 29A SAAB 29 Tunnan	1952-1958
J 32B SAAB 32 Lansen	1958-1968
J 35F SAAB 35 Draken	1968-1980

Flottilj- och divisionsemlen

Flottiljsemlen i form av Kalmar stadsvapen bars på flygplan J 21, J 29 och J 35F.

1944-1945 hade 1.divisionen en sköld med en blix och en stenyxa, 2.divisionen en oval med ett troll som slingrar sig runt en bomb och 3.divisionen en fallande bomb.

Senare började seriefiguren "Ludvig" användas tillsammans med flottiljbokstaven i divisionsfärger.

Förläggning

Stora Törneby gård i Smedby utanför Kalmar där ett civilt flygfält planerats.

Huvuddelen av byggnaderna uppfördes under åren 1941-43.

Flottiljen hade två banor; en nordvästlig-sydostlig och en nordostlig-sydvästlig om 2000 m.

Övnings- och skjutfält

Sandbymålet på Ölands ostkust.

Övrigt

Flottiljen hade egen musikkår 1943-1957.

En J 35 Draken har bevarats som monumentflygplan på pelare.5

Flottiljchefer 1942 - 1980

Carlgren Ragnar	1942-1954
Stålhandske Thomas	1954-1966
Rissler Gunnar	1966-1970
Simmons Carl-Gustaf	1970-1972
Crona Fritz	1972-1980

B 17, Saab 17

Förbandsmuseum

En mindre permanent utställning om flottiljens historia har tagits fram i ankomsthallen på Kalmar flygplats tillsammans med Kalmar Flyghistoriska Sällskap (KFS) och Luftfartsverket.

Arbete pågår med uppbyggnad av ett flygmuseum som kommer att visa militär och civil flyghistoria i Kalmar kommun.

Kamratförening

F 12 kamratförening bildades 1995 och har omkring 120 medlemmar.

Aktiviteter i f d 2.divisionens (Ludvig Blå) flygtjänstbyggnad där det även finns en foto- och filmsamling.

Litteratur

Norrbohm & Skogsberg, Vingar över Vasaborgen. BM-förlaget 1980.

J 29, Saab Tunnan

F 13 fana från 1944

BRÅVALLA FLYGFLOTTILJ

F 13

Historia

Platsen för flygfältet vid Bråvalla rekognoserades 1941 och 1/7 1943 startade flottiljens verksamhet. Flottiljen blev en jaktflottilj och från 1946 ett föregångsforband för jetdriften inom flygvapnet. Detta år utrustades det som första flygflottilj med den engelska De Havilland Vampire, J 28. Den blev även först med J 29 Tunnan, J 35 Draken och JA 37 Viggen. Flottiljen utförde en banbrytande utbildningsverksamhet på våra nya jetjaktflygplans-typer.

Från 1948 ingick flottiljen i 3.flygeskadern (E3:jakt) och var en av landets största flygflottiljer med detachment på Gotland (F 13G) från 1946. När F 3 på Malmslätt lades ned 1974 organiserades kvarvarande verksamhet som ett detachment inom F 13 med benämning F 13M. I samband med F 11 nedläggning 1980 överfördes spaningsuppgifterna till F 13 samtidigt som antalet jaktflygdivisioner reducerades från tre till två. 1978 minskades ytterligare antalet divisioner till en jaktflyg- och en spaningsflygdivision. Flottiljen hade under åren 1964-1978 även en luftvärnsrobotdivision, Robot 68 Bloodhound. Flygvapnets underrättelse-skola FV UndS, överfördes 1981 från F 11 till F 13.

F 13 ansvarade för luftförsvaret av den del av Östra militärområdet som benämndes luftförvarssektor O1 (Östergötland). F 13 ansvarade även för luftförvarssektor G1 (Gotland). 1956 invigdes en luftförvarscentral i berganläggning (Lfc 01) och tre år senare en berghangar. Luftförvarssektor O1 slogs 1981 samman med sektor O5 och fick benämningen Sektor Mitt med F 16 i Uppsala som sektorflottilj. F 13 hade dock kvar tidigare områdesansvar i fred. 1983 utökades detta ansvar att även omfatta Södermanland i samband med att F 18 Tullinge avvecklades. 1/7 1986 övertogs Tullingeetablissemanget (f d F 18) varefter flottiljen understödde den där kvarvarande verksamheten vid F 20/StrilS.

Efter riksdagsbeslut 3/6 1992 upphörde flygverksamheten 30/6 1993 och flottiljen lades ned ett år senare. Jaktflygverksamheten flyttade till F 17 och spaningsflygverksamheten till F 10. Huvuddelen av övrig verksamhet överfördes först till F 16 och därefter till F17.

Flottiljens anropssignal var M (Martin) medan målflygdivisionen på Malmen använde C (Cesar).

F 13 var traditionsbärare under åren 1974-1994 för F 3 och 1980-1994 för F 11 vilkas traditioner tillsammans med F 13:s därefter förs vidare av F 16.1

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I fält av guld staden Norrköpings vapen, en på en röd tronstol sittande blåklädd S:t Olofsbild med krona av guld och blå gloria, yxa och riksäpple. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se bild sid 90)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet ett på en bänk sittande helgon med krona på huvudet, en yxa i höger hand och ett riksäpple i vänster, allt av gult, gloria och yxblad vita. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V. Den förvaras på Armémuseum.

Traditionsfana

Flottiljen hade 1974 - 1994 Östgöta flygflottiljs (F 3) fana och 1980-1994 Södermanlands flygflottiljs (F 11) fana som traditionsfanor.

Valspråk

”Altius Citius Pericula Comoda Suscipientes” (Högre och snabbare med risker värda att tagas).

Marsch

”Bråvalla flygflottiljs marsch” komponerad omkring 1920 av Sam Rydberg under verksnamnet ”Formering till tåg” och tillägnad kronprins Gustaf Adolf 1926 antogs 1986.21

Stridsflygplan

Jakt

J 11 Fiat CR.42	1943-1944
J 22 FFVS 22	1944-1947
J 28A de Havilland DH100 Vampire	1946-1952
J 29 SAAB 29 Tunnan	1951-1961
J 35F SAAB 35 Draken	1960-1981

Spaning

SF 37 och SH 37 SAAB 37 Viggen	1976-1993
--------------------------------	-----------

Jakt/attack

JA 37 SAAB 37 Viggen	1980-1993
----------------------	-----------

Helikoptrar

Hkp 9B MBB BO105	1991-1994
------------------	-----------

Målflyg

J 32B/D/E SAAB 32B Lansen (på Malmen)	1974-1994
---------------------------------------	-----------

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljemblem i form av Norrköpings heraldiska vapen fanns på flygplan J 22, J 28 och J 29. 1968 infördes ett helt nytt flottiljemblem på flygplan J 35 och JA 37 i form av en vit rundel där Norrköpingsvapnet finns i en vit hjärtsköld på en fläkt röd örn tillsammans med valspråket.

1944 anlade 1.divisionen ett spader ess på flygplan J 11. 3.divisionen tog också ett spelkort - ruter ess - som sitt emblem. 1976 kom första spaningsflygdivisionens emblem. Därefter fanns inga divisions-märken förrän 1987 då 2.divisionen fick en sköld med ett örnhuvud på flygplan JA 37. Transportflygdivisionen medförde 1974 emblemet den haft vid F 3.

Förläggning

Sörby gård i Bråvalla öster Enebyberg NV Norrköping. Dessutom hade gårdarna Knivberga och Ringstad inköpts i samband med flottiljens uppsättning. Flottiljen hade två banor som korsade varandra i 90o vilket är ovanligt, samt en berghangar.

Övnings- och skjutfält

Vid Ågelsjön NV om Hultsbruk samt Granholmen i sjön Glan.

Övrigt

En minnessten med flottiljens valspråk avtäcktes 30/6 1994 och är uppställd framför f d Kanslihuset. Två signaturstenar med konung Gustaf VI Adolfs och prins Bertils signaturer finns vid ingången till f d Lfc O1.5
Flottiljen hade egen musikkår 1944 - 1957.

Flottiljchefer 1943 - 1994

Thunberg Lage	1943-1947
Naeslund Grels	1947-1948
Hedberg Sven	1948 (tjf)
Anders ("Ante")	1948-1950
Cervell Frank	1950-1959
von Arbin Nils Magnus	1959-1964
Neij Hans	1964-1966
Rissler Gunnar	1966
Norberg Carl	1966-1980
Hagerström Kurt	1980-1984

Björkholm Börje	1984-1987
Schulz Hermann	1987-1991
Pudas Göte	1991-1994

Förbandsmuseum

En stor samling fotografier, flygplansmodeller och idrottspriser finns i kamratföreningens ägo.

Kamratförening

F 13 kamratförening bildades 1985 och har omkring 500 medlemmar. Föreningen ger ut tidningen Bråvallabladet två gånger per år. Från 1991 delade föreningen varje år ut ett pris till Bäste kamrat. Från 1956 fram till flottiljens nedläggning delades årligen av Norrköpings Tidningar ut ett pris till Årets bästa Bråvallaflygare. Originalstatyeten samt ett fotoalbum med bilder på pristagarna finns nu på Flygvapenmuseum. Föreningen disponerar flygtjänstbyggnaden på f d Röd platta.

J 35 Saab Draken

J 32 Saab Lansen - Målflygdivisionen

Litteratur

Bråvalla flygflottilj, en historisk bakgrund.

Historik över Sörby kungsgård.

Skogsberg m fl Bråvallavingar Bråvalla flygflottilj 1993

F14 fana från 1944

HALLANDS FLYGFLOTTILJ

F 14

Historia

Den 17 juni 1942 beslöt riksdagen att sätta upp en flygflottilj i Halmstad. 22 Verksamheten startade 1/7 1944 som en depå och ett år senare 2/7 1945 aktiverades flottiljen med namnet Hallands flygflottilj, inledningsvis med en division men från 1 oktober samma år med två. Den tredje divisionen tillkom inte förrän 3/5 1947. Verksamheten började som lätt bombflyg men övergick snart till attackflyg. Flottiljen ingick i början av 50-talet i 1.flygeskadern (E1:attack). Beslut om flottiljens nedläggning fattades i december 1958 av riksdagen. 23 Det verkställdes under tiden 1/5 1961 då den sista flygande divisionen drogs in till 30/9 samma år. Flottiljen ombenämndes från 1/10 till markskoleförbandet Hallands flygkår, F 14.

Redan 11/10 1960 hade Flygvapnets markstridsskola (FMS) överförts från Flygvapnets centrala skolor (FCS) i Västerås

1/12 1972 ändrades ånyo namnet till Flygvapnets Halmstadsskolor, dock med bibehållen kortbeteckning F 14.

Flottiljens anropssignal var N (Niklas).

Från 1972 förde Flygvapnets Halmstadsskolor (F 14) flottiljens traditioner vidare.1

Heraldiskt vapen (se ovan)

I blått fält landskapet Hallands vapen, ett upprest lejon av silver med röd beväring. Skölden krönt med en kunglig krona.

Förbandsfanor

Fanbeskrivning (se sid 94)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet ett vitt lejon med röd beväring. Dekor

i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Ko-nung Gustaf V. Fanan övertogs av Hallands Flygkår 1961. Den förvaras vid FMHS.

Marsch

Svensk entrémarsch, komponerad av Claes Söderlund.

Stridsflygplan

<i>Bomb</i>	
B 18B SAAB 18	1945-1953
<i>Attack</i>	
A 28B de Havilland DH100 Vampire	1953-1957
A 32A SAAB 32 Lansen	1957-1961

Transport

B 3 Junkers Ju 86K	1948-1955
Tp 83 Hunting Percival Pembroke	1955-1961

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljemblemet Hallands lejon anlades på flygplan B18 samt i en annan version på A 28 och A 32.

Inga divisionsemblem har förekommit vid flottiljen.

Förläggning

Kasernetablissemang i byn Mickedala utanför Halmstad påbörjades 1942 och stod klart i april 1945.

Övnings- och skjutfält

Ringenas skjutfält 1945-1961
Tönnersjö målplats 1946-1961

Övrigt

Flottiljen förlorade 6/2 1946 åtta B 18B i en snöstorm under förflyttning till Norrland. Huvuddelen av flygplanen nödlandade och ett försvann. Ett flygplan (Röd David) bärgades 1979 i Härnösands hamn. Det finns nu på Flygvapenmuseum.

Flottiljen hade ingen egen musikkår förrän 1957 då en organisationsförändring gjorde att I 16 musikkår överfördes och benämndes Flygvapnets musikkår i Halmstad. Kåren överfördes 1961 till skolförbandet Hallands flygkår.

En A 32A är bevarad som monument utanför den nuvarande matsalen och en B 18 propeller avtäcktes 18/11 1991 framför kanslihuset.

Minnessten rest 1954 med texten ”Plikten framför allt” och signerad av HM Konung Gustaf VI Adolf.5

Flottilj- och skolchefer 1944 - 1961

Nilsson Christian	1944-1954
Lindgren Bo	1954-1961

Förbandsmuseum

Försvarsmaktens Halmstadsskolor har år 2004 inrättat ett förbandsmuseum.

Kamratförening

F 14 kamratförening bildades 1971. Den är numera gemensam med Försvarsmaktens Halmstadsskolor (se Hallands flygkår) och Militärhögskolan i Halmstad (MHS H).

Litteratur

F 14 historiekommitté, Kungliga Hallands Flygflottilj - Några Minnen i Ord och Bild. F14 Fotoreproduktion 1978.
Norrmo m fl, Flyget i Mickedala - F 14 50 år. Flygvapnets Halmstadsskolor 1994

J 28, Vampire

F 15 fana från 1949

HÄLSINGE FLYGFLOTTILJ F 15

Historia

Enligt 1941 års försvarsberedning skulle ny flottilj sättas upp i Umeå. Efterhand ändrades lokaliseringen och byggnationerna i Söderhamn påbörjades 1943 efter försvarsbeslut 18/7 1942.24 Efter ett drygt år kunde Hälsinge flygflottilj påbörja sin verksamhet 1/7 1945. Det första krigsflygplanet blev jaktplanet SAAB J 21. Flottiljen gick in i jetåldern 1952 då man erhöll jaktplanet J 28 "Vampire". Flottiljen ingick från början av 50-talet i 2.jakteskadern (E2). Under 1960 utbildades på F 15 ett antal österrikiska piloter sedan Österrike inköpt J 29 från Sverige. Efter beslut 1959 ombeväpnades flottiljen 1960 till at-tackflottilj och överfördes till E1 i samband med nedläggningen av F 14. 1966 tillfördes flottiljen tunga helikoptrar avsedda för flygräddningstjänst. Under 1967 vakantsattes en division, men den ersattes i viss mån 1969 av en målflyggrupp med J 32 "Lansen" under två år. Hösten 1974 påbörjades omskolning till AJ 37 "Viggen" och F 15 blev ansvarig för all typinflygning på flygplan 37. Riksdagen beslutade 1996 att flottiljen skulle läggas ned under 1998.

Flottiljens anropssignal var O (Olof eller Olle vilket normalt användes).

F 15 traditioner förs vidare av F4 i Östersund.1

Heraldiskt vapen

Äldre: I svart fält landskapet Hälsinglands vapen, en gyllene bock med röd beväring. Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se bild högst upp): I svart fält en bock i guld med röd beväring, därest sådan skall förekomma; däröver en av en sträng av guld avskild blå ginstam, belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.8

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se sid 98)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet landskapet Hälsinglands vapenbild; en gul bock med röd beväring. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad i mars 1949 i Söderhamn av Chefen för flygvapnet, generallöjtnant Bengt Nordenskiöld.

Marsch

"Hälsinge flygflottiljs marsch". Marscharrangemang på "When the saints go marching in" av Jörgen Lidberg. Fastställd 15/8 1967.25

Stridsflygplan

Jakt

J 21A SAAB 21	1946-1952
J 28B de Havilland DH100 Vampire	1952-1956
J 29F SAAB 29 Tunnan	1956-1960
J 32B SAAB 32 Lansen (målflyg)	1969-1971

Attack

A 32A SAAB 32 Lansen	1960-1974
----------------------	-----------

Attack/jakt

AJ 37 SAAB 37 Viggen	1974-1998
----------------------	-----------

Attack/jakt/spaning

AJS 37 SAAB 37 Viggen	1994-1998
-----------------------	-----------

Skolflygplan

SK 37 SAAB 37 Viggen 1974-1998

Transportflygplan

Tp 83
Hunting Percival Pembroke 1956-1978

Helikoptrar

Hkp 4A Vertol 107-II-14 1966-1992
Hkp 10 AS332 M1 Super Puma 1989-1997

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljemblemet användes på flygplan J 21 (utan sköld och krona) samt på J 28, J 29 och A 32.

1.divisionen anlade under 1960-talet en svart hand på cirkelformad röd botten på flygplan A 32 och AJ 37 ("Svarta handen"). Detta emblem ersattes 1977-1978 av seriefiguren Asterix. 2.divisionen antog Snobben med halsduk i divisionens färg. 3.divisionen hade en robotkastande tiger.

derhamn och därefter SO Söderhamn. Byggnationer påbörjades 1943 men blev på grund av förseningar inte färdiga förrän 1946. Fältet hade två banor varav den ena tidigt ej utnyttjades. Över en bana gick under en period ett järnvägsspår (industrijärnväg).

Skjutfält

Långvind 1948-60, Hornslandet 1960-72 och Noran (Tönnebro) tre mil söder om Söderhamn från 1972.

Övrigt

Flygplan AJ 37 Viggen bevarat på pelare vid Europaväg 4 på Trafikplats Söderhamn Södra och en minnessten är rest vid Fune-mässen.5

Flottiljchefer 1945 - 1998

Seth Gösta	1945-1960
Knutsson Olof	1960-1965
Lampell Sven	1965-1972
Hedin Ingvar	1972-1975
Unell Gunnar	1975-1978
Sjögren Åke	1978-1981
Magndahl Roland	1981-1987
Borgvald Sven	1987-1994
Hjort Christer	1994-1997

A 32 Lanser

Förläggning

Inledningsvis på Moheds flygfält (krigsflygfält 31) 1 mil V Sö-

Tvåsitsig AJ 37 Viggen

Förbandsmuseum

Söderhamn/F 15 Flyg- och förbandsmuseum finns i en hangar med bland annat samtliga krigsflygplan och ett antal skolflygplan som ingått i F15 organisation.

Kamratförening

"Hälsinge flygflottiljs kamratförening" grundades i juni 1970. Föreningen ger ut medlemsbladet "JETaBOCKEN".

Litteratur

Kunglig Hälsinge flygflottilj 25 år. 1970.
Ljungström Helge (red) m fl, Från Orre till Vigg, Hälsinge flygflottilj 50 år, 1945-1995. Söderhamn 1995.
F 15, Hälsinge flygflottilj. 1996.

J 21A och ett målbojseringsflygplan B 5

UPPLANDS FLYGFLOTTILJ F 16, F 16/Se M, F 16

Historia

Överbefälhavaren föreslog i en PM 8/8 1940 att Flygvapnet skulle utökas med fem flottiljer, däribland Upplands flygflottilj i Uppsala. 1942 års försvarsbeslut fastställde att flottiljen skulle uppsättas 1/7 1943.²⁴ Den första jaktdivisionen blev färdig 1944. Flottiljen ingick först i 2.flygeskadern men överfördes från 1948 till 3.flygeskadern (E3:jakt). Den första fasta luftförsvars-centralen inom stril 50 (lfc O3) byggdes inom flottiljområdet och blev klar 1950. Berghangarer byggdes. Flygvapnets typinflygningsskola på flygplan 35 förlades 1962 till flottiljen. 1967 besöktes F16 av en division Mig 21 vilket var det första ryska militära flygbesöket i Sverige. Under maj 1972 genomförde en jaktdivision ur flottiljen det första utbytesbesöket i Sovjetunionen. 1980 ryckte det svenska försvarets första kvinnor in på flottiljen. Sektorflottilj 1981-1991. Lätt attack överfördes till F 16/Se M. Flottiljen tillfördes 1983 en helikoptergrupp för flygräddning. I samband med att F 18 Tullinge nedlades 1985 överfördes sambandsflyggruppen och från 1/6 1990 Transportflygenheten till F 16/Se M vilken fanns kvar till 26/6 1997. Storsektorflottilj 1991-1993 för sektor Mitt. Från 1944 har Flygvapnets Uppsalaskolor - F 20 - och från 1994 Försvarsmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum (UndSäkC) samt Flygvapnets taktiska centrum (FTK) varit grupperat inom flottiljområdet.

Flottiljen lades ned 31/12 2003.

Flottiljens anropssignal var P (Petter).

Flottiljen förde traditionerna från Västmanlands flygflottilj (F 1), Roslagens flygflottilj (F 2), Östgöta flygflottilj (F 3), Svea flygflottilj (F 8), Södermanlands flygflottilj (F 11), Brävalla flygflottilj (F 13) och Södertörns flygflottilj (F 18) vidare.¹

Heraldiskt vapen

Äldre: I rött fält landskapet Upplands vapen, ett riksäpple av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se överst): I rött fält ett riksäpple av guld; däröver en av en sträng av guld avskild blå ginstam, belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.⁹

Förbandsfanor

Fanbeskrivning fana 1 (se sid 102)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet en gul vasakärve. Dekor i infällning och broderi .

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V.

Fanbeskrivning fana 2

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet ett gult riksäpple och i nedre inre hörnet en gul sjuuddig stjärna. Dekor maskinsömnad i intarsia.²⁶ Traditionsarvet från de sju flottiljerna markerades med den sjuuddiga stjärnan.

F16 fana från 1944

1996 års fana

Fanan överlämnad 30/4 1996 på Artillerigården i Stockholm av överbefälhavaren, general Owe Wiktorin.

Valspråk

”Labor-Effectus-Vigor” (Arbete-Effektivitet-Trivsel) tillkom 1971- 1973 på initiativ av dåvarande flottiljchefen, överste Sven-Olof Olson.14

Marsch

”Upplands flygflottiljs marsch” med verksnamnet ”Svensk hög-vakt” komponerades omkring 1950 av musikkompositören Per Berg och antogs 15/6 1971.10

Vänförband

Karelens flygflottilj (Karjalan Lennosto Komentaja) i Finland och Rygge hovedflystasjon i Norge från år 2000.

Stridsflygplan

<i>Jakt</i>	
J 22, FFVS 22	1944-1945
J 26, North American P-51D Mustang	1945-1952
J 29, SAAB 29 Tunnan	1952-1962
J 35A/E, SAAB 35 Draken	1961-1987

J 26, Mustang

Lätt attack
SK 60, SAAB 105

1983 -

Jakt/attack
JA 37, SAAB 37 Viggen

1986-

Skolflygplan

Sk 35C SAAB 35 Draken

1962-1986

Sk 50, SAAB Safir

1995-1999

Målflygplan

J 32B/D/E SAAB 32 Lansen

1994-1998

Flottilj- och divisionsemblem

Flottiljen använde efter F 2:s nedläggning upplandsäpplet på flygplan J 35 och helikoptrar.

1945 anlade 1.divisionen ett kvinnohuvud och 1948 en indian på en svart mustang. 2.divisionen fick 1947 en stegrande häst som emblem och 3.divisionen samma år en flicka i livboj, samtliga på flygplan J 26.

3.divisionen anlade på 1970-talet en stiliserad J 35 över en trea, ibland ovanför en profil av Uppsala domkyrka. 1988 fick 2.divisionen ett emblem med ett lejon stående på en robot och därunder Upplands vapenbild på flygplan JA 37. Även 5.skoldivisionen hade ett emblem och ”Svarte Petter” valdes för Petter svart.

Utmärkelsetecken

Inför flottiljens nedläggning 31/12 2003 har Upplands flygflottiljs minnesmedalj i brons, UpplflySMM i 8:e storleken tagits fram.27 Band: Blått med en gul rand på mitten och en bred röd rand på vardera sidan.

Förläggning

Ett civilt flygfält hade påbörjats 1940 vid Ärna utanför Gamla Uppsala vilket övertogs av försvaret 1942. Byggnationerna var klara 1944 och flygfältet var inledningsvis landets största. En av banorna, bana 03-20 byggdes 1946 och var utformad för att kunna vara en alternativ landningsplats för Bromma (Atlantbanan). Flottiljen hade en berghangar och två korsande banor.

Skjutfält

Rossholm, 3 km V Fågelsundet på Hällnåshalvön i nordöstra Uppland från 1947.

En ö i sjön Tämnaren 1952 - 1965.

Övrigt

Inom flottiljområdet finns bland annat en runsten från 1000-talet och en stensättning från vikingatiden. Från indelningsverkets tid finns ett dragontorp från 1815 vilket var bebott fram till 1906 av livdragonen Karl Johan Rapp Nyberg.

Flottiljen har en gravplats för anställd personal på kyrkogården i Gamla Uppsala där kranseledläggning sker på Alla helgons dag och i samband med julbön.

Vid infarten till flottiljen står ett flygplan J 35F Draken som monument. En minnessten med inskriptionen ”Minns oss som verkade här” avtäcktes nedanför f d kadettmässen i samband med F 16 nedläggning.

Utanför FBS byggnad ligger ett ankare som minner om Ostkus-tens örlogsbas närvaro vid F16 åren 1966-1983.5

1957 - 1958 fanns uppvisningsgruppen ”Hagegårdsgruppen” och 1964 - 1978 uppvisningsgruppen ”Flygvapnets Drakengrupp”. En värnkanon finns bevarad i ett värn i norra delen av flygfältet. I A-tunneln till stridsledningscentral O5 finns en trebladig propeller (Tp 79) som 1964 överlämnades till dåvarande Lfc O5 av F 6.

Flygvapnets musikkår i Uppsala fanns under tiden 1957 - 1961. F8 vällingklocka finns i stapel utanför vakten F16 Bålsta.

Flottilj- och sektorchefer 1943 - 2000

Jacobsson Bengt	1943-1944
Lindahl Knut	1944-1952
Karlsson Karl-Erik	1952-1964
Hedberg Björn	1964-1967
Norrbohm Gösta	1967-1971
Olson Sven-Olof	1971-1973
Torselius Jan-Henrik	1973-1976
Nordström Bertil	1976-1978
Fernander Karl-Eric	1978-1985
Gustafsson Rolf	1985-1989
Hansson Arne	1989-1990
Dellborg Stig	1990-1994
Sveding Ulf	1994-1997
Nilsson Mats	1997-1999
(Pålsson Tommy	2000-)

Förbandsmuseum

Flottiljmuseet är inrymt i en tvåvåningslada och magasinsbyggnad från 1700-talet. Det invigdes inför flottiljens 50-årsjubileum 1993 och drivs i samverkan mellan flottiljen och kamratföreningen genom F 16 traditions- och museikommitté. Museet har en J 29A, en J 35, en JA 37 och en SK 60. Kommittén ansvarar även för ett dragontorp från f d Livregementets dragoner (K 2) vid skolsalsbyggnaden.

Kamratförening

”Upplands flygflottiljs kamratförening” bildades 1968 vid flottiljens 25-årsjubileum. Föreningen gav under 70-talet ut ”Ärnabladet”.

Litteratur

Asklin Gunnar, En flygflottilj, Söderström & Finn, 1968.
Regefalk Egon m fl, Vingar över Uppland, Upplands flygflottilj 1993.

Nilsson Ingemar, Flyget på Ärna, 2003.

F 16 Journalen utkommer med två nr/år. Den benämndes tidigare F16-Nytt som har utkommit sedan 1982.

F 16-nytt (2 nr/år) från 1981.

Videogram från F16 50-årsjubileum med historiska återblickar.

F16 1993-2003. Film av Lennart Andersson, FBB, och Inge-mar Nilsson.

F17 fana från 1944

BLEKINGE FLYGFLOTTILJ

F 17

Historia

Flottiljen sattes upp 1/7 1944 och förlades på Blekinge bataljons (I 30) gamla övningsplats Bredåkra hed. Invigning skedde 11-06 samma år. Förbandets uppgifter avsågs främst vara marin samverkan som torpedflygflottilj men omorganiserades redan 1947 till en bombflottilj. Under åren 1944-1947 hade flottiljen varit utrustad med bombplanet B 3 Junkers Ju 86 som för ändamålet utrustats med minor och torpeder. 1947 erhöll flottiljen den speciella marina versionen av SAAB:s fpl 18 - T 18B vilken dock ganska snart omutrustades för vissa attackuppgifter. Flottiljen ingick i början av 50-talet i 1.flygeskadern (E1:attack). 1956-1976 var flottiljen utrustad med A 32 "Lansen". 1964 tillfördes en helikopterenhet främst för sjöräddning. Mellan 1965 och 1978 ingick en robot 68-division, Bloodhound, i flottiljen. 1973 började man övergång till jaktflottilj då två jaktdivisioner med stomme från den då nedlagda Östgöta flygflottilj (F 3) överfördes till F 17 som var en jaktflottilj från 1976 fram till 1978 då en spaningsdivision tillfördes från det nedlagda F11. 1978 blev F 17 även sektorflottilj (sektor S2) efter F 12 fram till 1981 då storsektorn (sektor Syd) bildades. 1982 tillfördes F 17 JA 37 "Viggen". En andra jakt/attackdivision tillfördes 1993 från F 13 medan spaningsdivisionen flyttades till F 10. Flottiljens underrättelseskola överfördes 1994 till F 16. JAS 39 Gripen tillfördes flottiljen från 2002.

Flottiljens anropssignal är Q (Quintus).

Flottiljen svarar från 1979 för Kalmar flygflottiljs (F 12) traditions-arv och från 2003 även för F5 och F10.1

Heraldiskt vapen

Äldre: I blått fält landskapet Blekinges vapen, en ek med tre kronor uppträdda på stammen, allt av guld. Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se bild ovan): I blått fält en ek med tre kronor uppträdda på stammen, allt av guld; däröver en av en sträng av guld avskild blå ginstant, belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona. 9

Förbandsfana

Beskrivning fana 1 (se bild sid 106)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Blekinges vapenbild; en ek med tre kronor uppträdda på stammen, allt i gult. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V.

Beskrivning fana 2

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Blekinges vapenbild; en ek med tre kronor uppträdda på stammen; i nedre inre hörnet staden Kalmars vapen, ett på vågor stående kreneleerat borgtorn med port och fönster, åtföljt av två sexuddiga stjärnor, i övre yttre hörnet landskapet Skånes vapenbild; ett med öppen krona krönt avslitet grip-huvud (traditionsarv från Skånska flygflottiljen, F10), och i nedre yttre hörnet en fläkt örn som på bröstet bär en sköld med en sinistervänd mindre örn, allt i gult. Dekor i infällning och maskinbrodyr.

Fanan överlämnad 15/4 2004 på F 17 av HM Konung Carl XVI Gustaf.

Marsch

Marschen ”Torsten Rapp” komponerad av musikediktör Carl-Gustaf Ellström spelades 1946 - 1957. ”Blekinge flygflottiljs marsch” komponerad av musikediktören Åke Dohlin fastställdes 13/6 1984.10 Marschen beställdes av F 17 1984 i samband med flottiljens 40-årsjubileum.

Valspråk

Officiellt valspråk finns ej men F17 förste chef, Torsten Rapp, myntade 1944 begreppet ”Gör denna bygd till din egen!”

Stridsflygplan

Lätt bomb (torped/minor)

B 3B/D, Junkers Ju 86K	1944-1947
T/B 18B, SAAB 18	1947-1956
B 18B, SAAB 18	1948-1956

Attack

A 21R, SAAB 21	1954-1955
A 32A, SAAB 32 Lansen	1956-1975

Jakt

J 35F, SAAB 35 Draken	1973-1981
-----------------------	-----------

Jakt/attack

JA 37, SAAB 37 Viggen	1982-2002
-----------------------	-----------

Spaning

SF/SH 37, SAAB 37 Viggen	1978-1993
--------------------------	-----------

Jakt/attack/spaning

JAS 39A, SAAB 39 Gripen	2002-
JAS 39C, SAAB 39 Gripen	2004-

Transportflygplan

TP 83, Hunting Percival Pembroke	1955-1970
TP 101, Beech Super King Air 200	1988-2004
Tp 103, Cessna Citation	1998-2001
TP 100B och A/C, SAAB 340	2003-

Helikopter

Hkp 3, Augusta Bell 204B/C	1964-1999
Hkp 4, Boeing Vertol 107	1966-1992
Hkp 10, AS 332 M1 Super Puma	1990-

Flottilj- och divisions- emblem

Flottiljemblem fanns på flygplan B 3, T 18 och A 32.

1944-1947 hade 2.divisionen som torpedför-band en örn med en hornmina i klorna som emblem. 1978-1993 ha-de divisionen blivit ett spaningsförband och anlade en stiliserad Viggen inom en krans av eklöv som vid övergången till JA 37 ändrades till ett örnhuvud omgivet av ett Q. 1990 anlade 1.divisionen som 20 år tidigare haft en spikklubb, en örn med en ekgren i klorna. 3.divisionen anlade som jaktförband en knuten näve på 1980-talet. Flygräddningen har ett emblem som förekommer på flera flottiljer.

Flygräddning

A 32A Lansen

Förläggning

Bredåkra hed vid Kallinge N Ronneby. Här vapenövades Hallands bataljon 1888-1901 och från sistnämnda år Karlskrona grenadjärregemente fram till 1927 då regementet indrogs. Nybyggnationer av flygfält och byggnader påbörjades 1942 och stod klara 1/7 1945. F 17 har en bana i nord-sydlig riktning.

Övningsområde

Bombfällningsmålen låg i havet utanför Gökalv. Hälleviksmålet (ett vrak) utanför Sölvesborg utnyttjades 1946-1958. Bollöområdet tillkom 1952 och användes tillsammans med Lindö fram till i slutet av 1970-talet. Dessutom fanns höjden ”Limpan” väster Bräkne-Hoby som användes för robot 68.

B 3 Junkers JU 86K

Övrigt

En minnessten över Blekinge bataljon som övades på Bredåkra hed 1888-1901 restes 1923. Den är senare flyttad till F17 paradplats. Utöver andra traditionsföremål från Blekinge bataljon finns sedan 1952 även Ma-rinregementets fana med segernamnen Hogland och Svensksund vid flottiljen.

Marinregementets fana

”Kungastenen” signerad 1954 av HM Konung Gustaf VI Adolf. Två minnesplattor vid nyplanterade blodbogar avtäcktes i samband med flottiljens 50-årsjubileum 1994.5 Den ena är signerad av HM konung Carl XVI Gustaf och den andra av dåvarande flottiljchefen.

En A 32 finns bevarad som monument från 1990 utanför flottilj

vakten samt en robot 68 Bloodhound.

Traditionsföremål från Blekinge bataljon (I 30) och Karlskrona grenadjärer (I 7) finns vid flottiljen.

Flottiljen hade egen musikkår under åren 1944-1957.

Flottiljen övertog 2003 ansvaret för uppvisningsgruppen Team 60 med basering på Malmen.

Flottilj- och sektorchefer 1944 - 2000

Rapp Torsten	1944-1948
Svenow Hugo	1948-1951
Rydström Sten	1951-1963
Svensson Per	1963-1966
Larsson Carl-Otto	1966-1975
Spångberg Erik	1975-1984
Clementson Rolf	1984-1987
Ståhl Gunnar	1987-1990
Eriksson Boo-Walter	1990-1998
Pettersson Lennart	1998-2000
(Johansson Lars	2000-2003)
(Lundell Lars	2003-)

F 18 fana från 1948

Förbandsmuseum

Förbandsmuseet som invigdes 1995 och renoverades 1999, härjades 2002 av brand och är f n förrådsställt.

Kamratförening

”Blekinge flygflottiljs kamratförening” bildades 5/11 1979 och har sex till sju sammankomster per år.

Litteratur

Lindh m fl, Blekinge Flygflottilj 40 år. Ronneby 1984.
Forsberg, Från B 3 till Jaktviggen. Ronneby 1994.

SÖDERTÖRNS FLYGFLOTTILJ F 18

Historia

Förbandet ingick i 1942 års försvarsbeslut och fastställdes efter beslut i riksdagen 1944. Södertörns Flygflottilj sattes dock upp först 1/7 1946. Inom flottiljområdet färdigställdes i berg den andra luftförsvarscentralen (lfc O2) inom flygvapnet. Den var prototyp för de större lfc inom stril 50 som byggdes ut i övriga delar av landet. Flottiljen ingick från 1948 i 3.flygeskadern (E3) och var under hela sin tid en jaktflottilj och blev känd för sina förevisningar av uttryckning ur berghangar med start från skyddad högsta beredskap. F 18 ingick 1966-1974 i 3.flyg-eskadern (E3:jakt). I samband med den sk Stockholmskarusellen indrogs F 2 och F 8 medan F 18 omorganiserades 1974 och markskolförbandet Flygvapnets Södertörnsskolor växte upp.

Flottiljens anropssignal var R (Rudolf).

F 18 traditioner fördes först vidare av Flygvapnets Södertörnsskolor och från 1986 av F 16.1

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I fält styckat i guld och rött Stockholms läns vapen före 1968, en svart grip med blå beväring bärande ett riksäpple av guld. Skölden krönt av en kunglig krona (vapnet fastställdes ursprungligen utan krona vilket flottiljen ej accepterade).

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se bild sid 110)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet en grip bärande ett riksäpple, allt i gult. Dekor i infällning och broderi.

Fanan förvaras på Armémuseum.

Valspråk

”Mens agit molem” vilket fritt översatt betyder ”Anden beseg-rar materien”.

Stridsflygplan

Jakt

J 22, FFVS 22	1946-1950
J 28B, de Havilland DH 100 Vampire	1949-1955
J 34, Hawker Mk 50 Hunter	1955-1961
J 35B, SAAB 35 Draken	1964-1974

J 35 B, Saab Draken

Flottilj- och divisionsemlen

Flottiljsemlen förekom främst på flygplan J 34 och J 35.

Ett antal flygplan J 22 var försedda med bilder av seriefigurer som Hacke Hackspett och Långben m fl, vid 3.divisionen lagda inuti en cirkel i divisionsfärgen (gul). Under slutet av 1960-talet användes ett av flygvapnets elegantaste emblemen; en panter över en månskära i divisionens färg.

Aero Deltas hade hela fenan blåmålad med gruppens Drakar i vitt.

Förläggning

I anslutning till krigsflygfält 40 vid Rikstens gård nära Tullinge söder om Stockholm. Flottiljen fick berghangarer 1949.

Övrigt

Minnessten inom flottiljområdet över omkommen personal med texten "Till minne av kamrater" avtäcktes 1956 vid flottiljens 10-årsjubileum.5

Flottiljen hade uppvisningsgrupperna "ACRO Hunters" med J 34 och "ACRO Deltas" med J 35.

ACRO Deltas

Flottiljchefer 1946 - 1974

Lindskog Björn	1946-1949
Raab Erik	1949-1963
Stenberg Dick	1963-1966
Alm Sven	1966-1974

Förbandsmuseum

Se sid 146.

Kamratförening

F 18 kamratförening (se Flygvapnets Södertörnsskolor).

Litteratur

Norrbohm Gösta och Skogsberg Bertil: Flygande Högvakt - om en flygflottilj - F 18. BM-förlaget 1985.

F18 Kamraten utges två ggr/år av kamratföreningen.

ACRO Hunters

J 34, Hawker Hunter

ACRO Deltas

NORRBOTTENS FLYGFLOTTILJ

F 21, F 21/Se ÖN, F 21

Historia

Under hösten 1940 föreslog regeringen att Norrbottens flyg-bas-kår (F 21) skulle förläggas till krigsflygfält nr 20 på Kallaxheden utanför Luleå. Efter riksdagsbeslut 1/3 1941 fungerade kåren 19 främst som en basorganisation med flygfält även i Boden, Kalix, Kiruna och Nordmaling för förband som sändes upp söderifrån för att göra beredskapstjänst i norr. Till att börja med hade kåren bara ett fåtal lätta sambandsflygplan och en flygambulans. Kårchefen blev tillika chef för FlyboÖN. 17/5 1943 startade verksamheten vid Flygvapnets Bomb- och Skjutskola på kåren. Mellan december 1944 och augusti 1945 pågick "Operation Ball" med totalt 47 flygplan från USA för transport av personal och materiel till norra Norge. 1949 erhöll kåren sin första division - Spaningsdivisionen - med bl a S 26 "Mustang" och SAAB S 18 och kom att ingå 4.flygeskadern (E4:spaning m.m.). Eskaderstaben omgrupperades 1957 från Stockholm till Kallax där den kvarblev till nedläggningen 1966. Sektorflottilj (ÖN1 och ÖN3) 1953-1981. 1961 fick kåren ytterligare en division J 32B "Lansen" och ombildades 1/7 1963 till flygflottilj (jakt och spaning) och erhöll sitt nuvarande namn. 1973 fick flottiljen en tredje division, lätt attack med SK 60. Denna överfördes 1983 till F 20 och ersattes med en division JA 37 Viggen. Redan 1979 hade S 37 Viggen införts och 1975-1993 var flottiljen storsektorflottilj inom sektor ÖN - Övre Norrland. Från 1984 hade flottiljen tre Viggendivisioner. 1/7 1993 -30/6 2000 fanns Norra Flygkommandot (FKN) med stab på flottiljen. 1997 tillkommer en ny enhet, flygbasjägare.

Flottiljens anropssignal är U (Urban) utom för den lätta attacken som använde J (Johan).

Flottiljen bevarar från 1993 minnet av Svenska Frivilligflygkåren i Finland (F 19) och från 2000 av Norra flygkommandot (FKN).1

Heraldiskt vapen

Äldre 1: I med 6-uddiga stjärnor av guld bestrött blått fält Västerbottens vapenbild, en springande ren av silver med röd beväring. Skölden krönt med en kunglig krona.

Äldre 2: I fält av silver staden Luleås vapen, två korslagda blå nycklar, den vänstra störtad. Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se bild överst): I fält av silver två korslagda blå nycklar, den vänstra störtad; däröver en blå ginstam belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona. 9

Förbandsfana

Fanbeskrivning (se bild sid 114)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet staden Luleås vapenbild två korslagda vita nycklar, den vänstra störtad. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V.

F 21 får föra Svenska Finlandsfrivilligas fana vid ceremonier som berör F 19.30

Marsch

"Stratos" komponerad 1984 av intendenten Per-Gunnar Råberg. Den fastställdes 22/1 1985.11

F 21 fana från 1944

Stridsflygplan

Spaning

S 14 Fieseler Fi 156 Storch	1948-1960
S 18A SAAB S18A,	1948-1959
S 26 North American P-51D Mustang	1948-1954
S 28B De Havilland DH100 Vampire	1953-1955
S 29 SAAB 29 Tunnan	1954-1967
S 32C SAAB 32 Lansen	1959-1961
S 35E SAAB 35 Draken	1966-1979
SF/SH 37 SAAB 37 Viggen	1979-1997

Jakt

J 32B SAAB 32 Lansen	1961-1969
J 35D/E SAAB 35 Draken	1969-1985

Jakt/attack

JA 37 SAAB 37 Viggen	1983-2001
----------------------	-----------

SK 60, Saab 105

Lätt attack

SK 60 SAAB 105	1973-1983
----------------	-----------

Jakt/attack/spaning

AJS 37 SAAB 37 Viggen	1995-
-----------------------	-------

Ambulans- och transportflyg

Trp 4 Beechcraft 18R	1941-1951
Trp 1 Junkers F13	1942-1943
B 3 Junkers Ju 86K	1948-1955
Tp 78 Noorduyn UC-64A Norseman	1949-1952
Tp 81 Grumman G-21A Goose	1951-1962
TP 83 Hunting Percival Pembroke	1957-1961 och 1967-1973
Tp 46 de Havilland D.H.104Dove	1960-1967
TP 87 Cessna 404 Titan	1985-1989
TP 101 Beechcraft Super King Air 200C	1989-2004
TP 100C Saab 340	2004-

Helikoptrar

Hkp 3B Augusta-Bell 204B	1963-1993
Hkp 4A Boeing-Vertol 107	1966-1988
HKP 10 Aerospatiale AS332 MI Super Puma	1988-1997

Flottilj- och divisionsemblem

F21 använde Västerbottens vapen på flygplan S 14, J 26, J 28 och S 29 som flottilj- emblem. 1. spaningsdivisionen - Urban Röd - hade under 1970-talet ett grått och vitt varghuvud inom ett rött U som divisionsemblem och valspråket "AKK-TU STAKKI" ("Ensam varg"). Senare har emblem för 2. och 3. divisionerna tillkommit.

Utmärkelsetecken

Norrbottnens flygflottiljs förtjänstmedalj i guld, NorrbffljGM. 8:e storleken. 1996.31
Band: Blått med röda kanter och en gul rand på mitten.

Förläggning

Byggdes på krigsfält 20 på Kallaxheden utanför Luleå och stod klart i augusti 1940.

Övningsområde

Junkö-målet eller som det också kallades "Pink Island" ca 20 km öster Kallax, samt skjutmål Pajala.

Övrigt

Flygplan S 29C Tunnan och S 35E Draken bevarade som monument på pelare. Minnesstenar över F19 från 1990 och över Operation Balchen från 1995 finns inom flottiljområdet.5

Hkp 4, Boeing-Vertol

Kår-, flottilj- och sektorchefer 1941 - 2000

Adilz, Fredrik	1941-1942
von Porat, Gustaf (Gösta)	1942-1946
Thornberg, Egmont	1946-1951
Svenow, Hugo	1951-1957
Lindberg, Gunnar	1957-1959
Bellander, Bengt	1959-1965
Oterdahl, Jan	1965-1966
Norlin, Tord	1966-1969
Larsson, Rune	1969-1976
Hansson, Hans	1976-1980
Persson, Lars Bertil	1980-1982
Stenfeldt, Bert	1982-1984
Rundberg, Carl-Johan	1984-1987
Magndahl, Roland	1987-1991
Harrskog, Kent	1991-1993
Westberg, Curt	1993-1994
Sterner, Roland	1994-1998
Fredriksson, Frank	1998-2001
Otterström, Jan	2001-

Förbandsmuseum

Förbandsmuseum invigdes 1995. S 29, J32E, SF37C, Sk 50 och Hkp 3 finns deponerade vid museet. Museet flyttades 2002 till flottiljområdet.

Kamratförening

”Kamratföreningen F21”

Litteratur

Karlsson Kurt, Magndahl Roland, Åström Signar: F21 - 50 år och framåt. Norrbottens flygflottilj 1991.

Andersson K-G, Ekström K-E, Jonsson Anders, Otterström Jan. F21 Nyckelflottilj i norr. 2003.

Noter

- 1 HKV 2000-06-15, 23383:69085
- 2 Go 4233/1942
- 3 CA 23/9 1991
- 4 CA 1994
- 5 Förteckning över flygminnesmärken, SFF. www.sff.n.se
- 6 Sjöförsvarets go den 6 feb 1919
- 7 Kungl Fälttelegrafkårens kårO 15 maj 1913
- 8 Riksdagsbeslut 28/2 1940
- 9 TFG 950009, 14/6 1995 och TFG 010004, 29/10 2001
- 10 TFG 030021, 2/6 2003
- 11 TFG 960005, 13/6 1996
- 12 HKV 4/5 1999, 16992:65199
- 13 TFG 840061
- 14 Beslut 6/6 1943
- 15 TFG 010004, 29/10 2001
- 16 Kungl brev 31 mars 1938
- 17 SFHM ???????
- 18 Kbr 1/3 1940
- 19 FVO A13 8 maj 1941
- 20 FoA 14/1942
- 21 FFS 1993:32
- 22 Beslutsskrivelse 26 juni 1942 (Kbr 7/8 1942)
- 23 Regeringsskrivelse 125/1958
- 24 Kbr nr 33/1943-21/1
- 25 Enl foB nr 67/1967, pkt 13
- 26 HKV 6/2 1995, 09811:71226
- 27 HKV??????
- 28 Riksdagsbeslut 26/6 1942
- 29 FoA 22/1946
- 30 HKV 30/ 11996, 09811:61238
- 31 HKV 22/1 1996, 16991:60834

ESKADRAR OCH KOMMANDON

Flygeskadrar

Trots att flygvapnet bildades redan 1926 hade man ingen enhetlig taktisk eller operativ ledning förrän efter 1936 års försvarsbeslut. Armén och marinen samverkade enbart med "sina" flottiljer. Båda försvarsgrenarna ville ha spaning men marinen ville dessutom ha bombflyg som försvar medan armén förordade ett jaktförsvär. Arméns vilja kom att bli den dominerande inom flygvapnet.

Enligt 1936 års försvarsbeslut skulle en eskaderchef med stab kunna börja verka 1938 med F1 och F4 som ingående bombflottiljer. F2 och F3 såsom varande samverkansflottiljer med marinen respektive armén skulle däremot inte ingå i eskadern. Året därpå, 1939, organiserades jaktflottiljen F8 samtidigt som F3 blev en spaningsflottilj och båda tillfördes eskadern. Denna bestod då av två divisioner ur F1, två ur F3, tre ur F4 och två ur F8.

1942 års försvarsbeslut innebar att eskaderorganisationen utökades vilket resulterade i att 2.flygeskadern påbörjades 1942, 3.flygeskadern 1944 och den 4.flygeskadern 1945. 1. och 2.flygeskaderna bestod vardera av tre bombflottiljer och en spaningsflottilj medan 3.eskadern var en renodlad jakteskadern med fem ingående flottiljer och den 4. med fyra flottiljer huvudsakligen hade spaning som uppgift.

Minnestavla över Första flygeskadern på F7

Enligt beslut i 1948 års riksdag renodlades eskadrarnas uppgifter. 1.eskadern blev en attackeskader, 2. och 3. blev jakteskadrar och 4.eskadern bibehöll spaning som huvuduppgift. 1957 renodlades eskaderorganisationen ytterligare samt övertog de äldre flygbasområdenas (Flybo) uppgifter.

I samband med ledningsomorganisationen 1/10 1966 avvecklades alla eskadrarna utom den första som nu populärt benämndes "ÖB:s klubba". Eskaderstaberna uppgick i de nya militärområdesstaberna. E1 bestod alltjämt av de fyra attackflottiljerna (F6, F7, F15 och F17) samt i fredstid av spaningsflottiljen F11 och spaningsdivisionen på F21. Vid krig skulle dock spaningen ledas av högsta krigsledningen genom sektorcheferna (operativt flyg).

E1 upphörde 1995 och ledningen övergick till de tre nyinrättade flygkommandona (se sid 124-126). Från år 2000 då JAS 39 systemet överväger finns endast ett flygkommando under Operativa insatsledningen.

Flygeskadrarnas organisation

Enligt 1936 års försvarsbeslut

Eskader Flygeskadern	Lokalisering stab Karlsborg	Ingående flottiljer F 1, F 4+F 3, F 8	Flygslag Blandat	Anm påbörjad 1938
Enligt 1942 års försvarsbeslut				
Eskader	Lokalisering stab	Ingående flottiljer	Flygslag	Anm
1.flygeskadern	Stockholm	F 1, F 4, F 12, F 15	bomb (F10 jakt)	påbörjad 1942
2.flygeskadern	Göteborg	F 6, F 7, F 14, F 9	bomb (F9 jakt)	påbörjad 1942
3.flygeskadern	Stockholm	F 8, F 10, F 13, F 16, F18	jakt	påbörjad 1944
4.flygeskadern	Stockholm	F 2, F 3, F 11, F 17	spaning, torped	påbörjad 1945
Enligt 1948 års riksdagsbeslut				
Eskader	Lokalisering stab	Ingående flottiljer	Flygslag	Anm
1.flygeskadern ("attackeskadern")	Stockholm	F 6, F 7, F 14, F 17	attack	
2.flygeskadern	Göteborg	F 3, F 9, F 10, F 12	dagjakt	F1 blev nattjakt 1948
3.flygeskadern	Stockholm	F1, F8, F13, F16, F18	dagjakt (F1 nattjakt)	
4.flygeskadern	Stockholm	F 2, F 11, F 15, F 21	spaning	
Enligt 1948 års riksdagsbeslut				
Eskader	Lokalisering stab	Ingående flottiljer	Flygslag	Anm
1.flygeskadern	Göteborg	F 6, F 7, F 15, F 17		
2.flygeskadern	Ängelholm	F 3, F 9, F 10, F 12		
3.flygeskadern	Stockholm (Barkarby)	F1, F8, F13, F16, F18		
4.flygeskadern	Luleå (Kallax)	F 4, F 11, F 21		

TREDJE FLYGESKADERN, E 3

Historia

Tredje flygeskadern började uppsättas 1943.

1944-1948 (jakt)	
F 8 (dagjakt)	J9
F 10 (dagjakt)	J20/J22
F 13 (dagjakt)	J22
F 15 (dagjakt)	J21
F 18 (dagjakt)	J28B
1948-1957 (jakt)	
F 1 (nattjakt)	J30
F 3 (dagjakt)	J22
F 8 (dagjakt)	J28B
F 13(dagjakt)	J28A
F 16 (dagjakt)	J26
1957-1966 (jakt och spaning)	
F 1 (jakt)	J33/J32B
F 8 (jakt)	J29
F 13 (jakt)	J29/J35
F 16 (jakt)	J29/J35
F 18 (jakt)	J34/J35B

Tredje flygeskadern lades ned 1966.

Lokalisering

Eskaderstaben placerades 1945 i Stockholm men flyttade1957 ut till F8 på Barkarby.

Eskaderchefer

Ramström, Folke	1945-1947
Ljungdahl, Axel	1947-1954
Rapp, Torsten	1954-1956
Thunberg, Lage	1956-1960
Peyron, Lennart	1960-1966

FJÄRDE FLYGESKADERN, E 4

Historia

Fjärde flygeskadern började uppsättas 1945.

1945-1948 (blandad)	
F 2 (marinspaning, sjöräddning mm)	S17
F 3 (arméspaning)	S14/S17
F 11 (fjärrspaning)	J9/B3/S14
F 17 (torped)	B3
1948-1957 (spaning)	
F 2 (sjöräddning mm)	T2/Tp24/Tp47
F 11 (spaning)	S18A/S31
F 21(spaning mm)	S18A/S26
Reservflygkår	Sk16
1957-1966 (jakt och spaning)	
F 4 jakt	J29B
F 11 (fjärrspaning)	S29C
F 21 (spaning)	S29C

Fjärde flygeskadern lades ned 1966och dess minne bevaras av Norrbottens flygflottilj (F21).

Lokalisering

Eskaderstaben placerades i Stockholm men överfördes 1957 till F21 Kallax, Luleå.

Eskaderchefer

Schyberg, Birger	1945-1951
Rapp, Torsten	1951-1954
Berg, Ingvar	1954-1957
Falk, Greger	1957-1961
Odqvist, Gösta	1961-1964
Mangård, Åke	1964-1966
Personne, Nils	1966

SÖDRA FLYGKOMMANDOT FKS

Historia

Södra flygkommandot sattes upp 1/7 1994 och lades ned 30/6 2000.

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I blått fält tre av vågskuror bildade ginbalkar av silver överlagda med ett med öppen krona krönt lejon av guld med röd beväring, därest sådan skall förekomma, däröver en av en sträng av guld avskild blå ginstam, belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt av en kunglig krona och lagd över ett stolpvis ställt svärd av guld.1

Tjänstgöringstecken

Tjänstgöringstecken m/95 av guldfärgad metall.2

*Tjänstgöringstecken
m/95 för FKS*

Marsch

Södra flygkommandots marsch ”Flygkadetten” komponerad av musikdirektören Kurt Melin och ledaren för Färe musikkår i Sibbhult Sture Persson.3

Lokaliseing

På F10 i Ängelholm.

Flygkommandochefer

Hansson Arne	1995-1997
Jonsson Jan	1997-1998
Palmgren Robert	1998-2000

MELLERSTA FLYGKOMMANDOT FKM

Historia

Mellersta flygkommandot sattes upp 1/7 1994 och lades ned 30/6 2000.

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I fält av guld ett med öppen krona krönt blått S:t Erikshuvud, däröver en blå ginstam belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt av en kunglig krona och lagd över ett stolpvis ställt svärd av guld.1

Tjänstgöringstecken

Tjänstgöringstecken m/95 av guldfärgad metall.2

*Tjänstgöringstecken
m/95 för FKM*

Marsch

Mellersta flygkommandots marsch ”Den svenske flygsoldaten” komponerad av musikdirektören Per Berg.3

Lokaliseing

I F16 anläggning i Bålsta.

Flygkommandochefer

Koserius Kjell	1995-1997
Waldemarsson Bo	1997-1998
Sveding Ulf	1998-2000

NORRA FLYGKOMMANDOT FKN

Historia

Norra flygkommandot sattes upp 1/7 1994 och lades ned 30/6 2000.

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I fält av guld ett blått avslitet örnhuvud med röd beväring, därest sådan skall förekomma, däröver en blå ginstam belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt av en kunglig krona och lagd över ett stolpvis ställt svärd av guld.¹

Tjänstgöringstecken

Tjänstgöringstecken m/95 av guldfärgad metall.²

*Tjänstgöringstecken
m/95 för FKN*

Marsch

Norra flygkommandots marsch ”Vingar över Norrland” komponerad av militär- och regionmusikern Börje Granath.³

Lokalisering

På F21 i Luleå.

Flygkommandochefer

Ståhl Gunnar	1994-1995
Nilsson Kjell	1995-1996
Karlsson Tord	1996-1999
Pudas Göte	1999-2000

Noter

- ¹ TFG 950009, 14/6 1995
- ² HKV 6/2 1995, 37160:71229
- ³ TFG 960005, 13/6 1996

Tillfälliga krigsflottiljer

SVENSKA FRIVILLIGKÅREN I FINLAND

F 19

Historia

Svenska Frivilligflygkåren i norra Finland sattes upp under vinterkriget 1939 - 40. 14/12 1939 beslöt regeringen att frivillig personal med ”utlånade” flygplan för en jaktdivision och en bombdivision (totalt ca 280 man huvudsakligen ur F8 (112 man) och ur F4 samt 16 flygplan) fick delta i kriget. Flottiljens ursprungliga beteckning var F 101 och på finska Lento R5:ssä men benämningen ändrades snart till F 19. 10/1 1940 var de första flygplanen med erforderlig personal på plats och två dagar senare deltog de i sin första strid. Under kriget sköts nio ryska plan ned och ytterligare fyra förstördes på marken. De egna förlusterna uppgick till sex plan och tre döda. Efter 62 dagar inträdde stillestånd 13/3 1940 varefter flottiljen 26/3 avtäckades av marskalk Mannerheim vid Paikanselkä och i Kemi. Några dagar senare flög flottiljen hem och upplöstes.

Minnet av F 19 bevaras i Sverige av F 21.

Flygplan

Jakt

J 8A Gloster Gladiator (12 st) togs ur F 8

Bomb

B 4A Hawker Hart (4 st) togs ur F 4

Transport (civila)

Junkers F-13 OH-SUO

Waco ZQL-6 OH-SLA (senare till flygvapnet som Tp 8A)

Högtidsdag

Årlig minneshögtid genomförs den 12 januari (minnesdag för de första striderna) i anslutning till i Olkkajärvi. 1990 avtäcktes en minnessten där.

Förläggning

Veitsiluoto söder om Kemi samt s k främre baser - Oskar på Olkkajärvi 15 km nordöst om Rovaniemi, Nora på Kemijärvi, Svea norr om Posio och Ulrik utanför Uleåborg.

Övrigt

Minnessten över flottiljen restes 1990 i Olkkajärvi samt 1993 på F21 i Luleå och på Flygvapenmuseum i Linköping. Minnestavlor i Veitsiluoto (Kemi), Uleåborg och Vaala, i finska flygstaben (Tikkakoski), flygmuseet i Helsingfors samt i Flygvapenledningen i Stockholm, på Flygvapenmuseum och Norrbottens Flygflottilj.

Chefer 1939 - 1940

Flottiljchef
Beckhammar, Hugo
Stabschef
Bjuggren, Björn
Jaktdivisionschef
Söderberg, Åke

Förbandsmuseum

Permanent minnesutställning med en J 8A Gloster Gladiator och en B 4 Hawker Hart samt kringutrustning på Flygvapenmuseum från 1990 samt på F 21 museum. Dessutom finns en omfattande fotoutställning på F 4 förbandsmuseum.

Kamratförening

Samordnare av F19 traditionsvård är ordf för Lapplands Flygflottiljs veterangille samt stabschefen vid Lapplands flygflottilj, båda i Rovaniemi, Finland.

B4, Hawker Hart

J8, Gloster Gladiator

Litteratur

Falk, Berns & Geust, F19 - En Krönika. Svensk Flyghistorisk förening 1988.
Villius Hans och Häger Olle, Elddopet över Sallavägen. SVT 1989.
Geust, Carl-Fredrik; Artikel i Ikaros 1997.

FÖRENTA NATIONERNAS FLYGSTYRKA I KONGO

F 22

Historia

Flottiljen organiserades från 25/9 1961 på F8 som svar på en FN-begäran om flygunderstöd till FN-operationerna i inbördeskriget i Kongo. Inledningsvis bestod den av 42 man och 5 jaktflygplan. Flottiljen startade 28/09 från F8 i Barkarby och landade 4/10 i Leopoldville. Uppgifterna bestod av luftstrid, attack mot katangesiska flygfält samt samverkan med egna markstridskrafter. Från 6/12 då två rotar insattes mot flygfältet i Kolwesi fram till december följande år var flottiljen i strid. Det katangesiska flygvapnet slogs ut på ett par dagar. Samtidigt understöddes markstyrkorna i Elisabethville. Ett stort antal fientliga flygplan, lokomotiv, förråd och militära byggnader förstördes utan egna förluster. Dessa strider avslutades den 16 december.

Då det visat sig att den svenska flygstyrkan var för liten, förstärktes den under oktober 1962 på FN:s begäran med två spaningsflygplan samt i december med ytterligare fyra jaktflygplan varvid det totala antalet svenska flygplan var 11 st. Efter det att det reorganiserade katangesiska flygvapnet återupptagit anfallen mot FN på julafton, sattes flottiljen in mot detta. De största anfallen skedde 29/12 1962 mot Kolwesi och 30/12 mot övriga flygbaser i Katanga varefter det katangesiska flygvapnet var slutligt besegrat. Detta ledde till att FN:s markstridskrafter framgångsrikt kunde genomföra sina anfallsoperationer mot Katanga. Efter januari 1963 sattes flottiljen inte in i offensiva uppdrag. 27/4 1963 återvände fyra flygplan till Sverige medan övriga förstördes före flottiljens upplösning i början av september samma år. FN-ledningen var mycket nöjd med F22:s insatser.

Parallellt med F22 fanns ett annat flygförband med svensk flygvapenanknytning i Kongo. Enheten benämndes ”Light Aircraft” och svarade för transporter av personal och materiel samt sambandsflygningar. Enheten utnyttjade helikoptrar av typen Sikor-

sky S-55 och mindre, enmotoriga transportflygplan av typen de Havilland Otter och de Havilland Canada Beaver. Light Aircraft-gruppen gjorde berömvärda insatser under ofta mycket svåra förhållanden.

Flygplan

Jakt

J 29B SAAB 29 Tunnan 1961-1963

Spaning

S 29C SAAB 29 Tunnan 1962-1963

J 29, Tunnan

Utmärkelsetecken

FN-medalj. Band: Blått med en vit rand på vardera sidan. Bandet ändrades från 1963 till mörkgrönt med mörkblå kanter åtföljda av en vit rand.

FN:s Kongomedalj

Förläggning

8/10 - 6/12 1961 i Luluabourg i Kasaiprovinzen och därefter fram till flottiljens upplösning på Kaminabasen i provinsen Katanga.

Övrigt

Flygplan J 29B ur F22 bevarat vid Flygvapenmuseum.

I detta sammanhang bör även UNOGIL Air Service nämnas. 1958 beslöt FN att upprätta en observationsstyrka i Libanon och i denna skulle ingåflygande observationsposter. Sverige skickade fyra SK 16 med förare och markpersonal. Chef för förbandet blev överstelöjtnant Rolf Westerberg. SK 16 utbyttes efter några månader mot Cessna L-19A Bird Dog. Flyguppdraget varade under sex månader och 1176 företag genomfördes under ofta riskfyllda förhållanden.

Flygchefer

Lampell Sven 1961
Stenberg Dick 1962

Flottiljchefer 1961 - 1963

Everstål Sven-Erik sept 1961 - februari 1962

Fyra J 29 på låg höjd över Kamina. Till vänster Transairs C-46 Curtiss Commando SE-CFF

Hansson Lars mars 1962 - juli 1962
Flodén Bengt augusti 1962 - december 1962
Palmquist Georg januari 1963 - september 1963

Förbandsmuseum

Minnen från flottiljen finns i SWEDINT samlingar.

Kamratförening

Kongoveteranerna.

Litteratur

Berns Lennart, F22 - Svenskt Flyg i FN-tjänst. MHS/Militärhistoriska avdelningen 1978.
Hellström, Leif; Fredsflygarna. Stenboms förlag 2004.

Skolor och centra

ROSLAGENS FLYGKÅR, F 2

Historia

Roslagens flygflottilj (F 2) lades ned 30/6 1949 och erhöll dagen efter, som renodlat skolförband namnet Roslagens flygkår. Från början fanns Ekoradioskolan som 1956 blev Flygvapnets Radarskola (FRAS), Flygräddningsgruppen (FRÄD) samt Stamflygförarskolan senare benämnd Förberedande fältflygarskolan (FÖFS) vid kåren. Dessutom låg den regionala Televerkstaden (TV2) inom kårområdet.

Flygvapnets väderskola (VÄDS) bildades 1951 och Stridsledningsskolan (STRIS) 1959. Kåren blev även försöksanläggning för luftbevakning och stridsledning samt för luftvärnsroboten Rb 68 "Bloodhound".

1958 överfördes Flygräddningsdivisionen till F8 och 1960 Förberedande fältflygarskolan till F5 medan en aspirantavdelning för blivande officerare i marktjänst sattes upp vilken 1963 underställdes chefen F 2. Denna skola utvecklades 1966 till Flygvapnets kadett- och aspirantskola/marklinjen (KAS/M).

VÄDS flyttades 1961 till F12 men 1965 sattes Flygvapnets flygtrafikledningsskola (FTLS) upp. 1966 sammanslogs FRAS och STRIS till Stridslednings- och luftbevakningsskolan (STRILS). För den tekniska utbildningen inrättades samtidigt Flygvapnets Teletekniska skola (FTTS). Samtidigt försvann televerkstaden. 1972 överfördes KAS/M till F18 och året därpå Flygvapnets flygtrafikledningsskola till F 5.

Kåren lades ned 30/6 1974 och kvarvarande verksamhet överfördes till nya F 18 i Tullinge som nu benämndes Flygvapnets Södertörnsskolor (se denna skolflottilj).

Flottiljens och kårens traditioner förs från 1986 vidare av Upplands flygflottilj (F 16).1

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

I blått fält landskapet Upplands vapenbild, ett riksäpple i guld. Skölden krönt med en kunglig krona.

Skolfana

Fanbeskrivning
På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet landskapet Upplands vapenbild, ett gult riksäpple. Dekor i infällning och broderi.

Fanan övertogs av Roslagens flygflottilj.

F2 fana från 1939

Transportflygplan

Tp 47 PBY-5A Catalina	1949-1966
Tp 78 Noorduyun UC-64A Norseman	1949-1959

Förläggning

Hägernäs norr om Stockholm ordinarie förläggningssort från 1929. Kasernerna stod färdigbyggda 30/6 1938.

Övrigt

En minnessten över kamrater som omkommit i tjänsten restes 1944 inom flottiljområdet. Texten lyder: ”De älskade icke så sitt liv att de drogo sig undan döden”.²

Kårchefer 1949 - 1974

Sandberg, Gösta	1949-1957
Sjölin, Trygve	1957-1971
Persson, Arne	1970-1971 (tjf)
Normelius, Klas	1971-1974

Förbandsmuseum

Stor fotosamling vid Flygvapenmuseum i Malmslätt.

Kamratförening

F2 kamratförening bildades 1944 och är till för både flottiljens och kårens personal. Föreningen tilldelades en egen fana 1954 av HM Konung Gustaf VI Adolf.

Litteratur

Jarneberg Eric, F 2 Hägernäs (Täby hembygdsförenings skriftserie nr 21 1987). Borås 1987.

Pp 47, Catalina

KRIGSFlyGSKOLAN, F 5

Historia

Flygverksamheten på det på sin tid Sveriges största lägerplats, det gamla övningsfältet vid Ljungbyhed började 1910 och mellan 1915 och 1920 utbildade Enoch Thulins Flygskola piloter. Enligt riksdagsbeslut 2/6 1925 skulle Flygskolan (F 5) förläggas där från 1/7 1926. Skolan ombenämndes redan 1929 till Flygskolkåren. Under åren 1928-1932 genomfördes jaktkurser och viss utbildning vintertid på F 1 i Västerås.

1/7 1936 blev namnet Flygkrigsskolan och skolan började under hösten 1937 den första aspirant- och kadettskolan för utbildning av den första egna officerskursen (Flygkadettskolan) vilken utexaminerades 1939. Under våren 1940 skedde en tillfällig omgruppering av skolan till Örebro. 1939-1946 var den under beredskapsåren uppsatta Reservflygskolan som 1941 bytte namn till Flygreservskolan, underställd F 5. Det slutliga namnet Krigsflygskolan erhöles 1/7 1942 och under krigsåren utbildades där ett ständigt ökande antal elever; 1939 67 stycken, 1940 var de 213 och åren 1941-1945 i genomsnitt 180 elever per år. Totalt har över 5000 piloter utbildats på Ljungbyhed.

Kadettskolan överfördes 1944 enligt 1942 års försvarsbeslut till det nyuppsatta F 20 i Uppsala. 1960 tillkom Förberedande Fältflygarskolan (FÖFS) vilken tidigare legat på F 2 och 1973 även Förberedande flygledarskolan (FFLS) tidigare benämnd Flygvapnets flygtrafikledningsskola och vilken 1987 åter ombenämndes, nu till Flygvapnets flygtrafiktjänstskola (FFL). Slutligen överfördes 1983 Flygvapnets väderskola och året därpå Trafikflygarhögskolan till Ljungbyhed. På 1970-talet fick F 5 flottiljorganisation med mobiliseringsansvar för vissa krigsförband.

Inför F 5 nedläggning flyttade under 1997 Flygskolan till F 10 i Ängelholm samt Väderskolan och Flygtrafiktjänstskolan till Försvarsmaktens Halmstadsskolor (FMHS) i Halmstad.

Skolanropssignal var E (Erik) för jetflygplan och efter F 2:s nedläggning B (Bertil) för propellerflygplan.

Skolan lades ned 30/6 1998 varvid verksamhet och traditioner överfördes till F 10.1

Heraldiskt vapen

Äldre: I blått fält under tre öppna kronor ställc örn som på bröstet bär en sinistervänd mindre Skölden krönt med en kunglig krona.

Yngre (se överst): I fält av guld en blå örn, som på bröstet bär en sköld av guld vari en sinistervänd blå örn; däröver en blå ginstam, belagd med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona. 3

Vapnet har övertagits av Flygskolan (FlygS) inom F 10.4

Skolfanor

Fanbeskrivning fana 1

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet tre öppna gula kronor. Dekor i intarsia och broderi.

Fanan överlämnad 6/6 1939 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V.

Fanbeskrivning fana 2 (se bild sid 138)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet en fläkt gul örn bärande en blå sköld på bröstet med en vänstervänd fläkt gul örn. Dekor i maskinsömnad i intarsia.5

F5 fana från 1996

Fanan överlämnad 25/8 1996 på F5 i Ljungbyhed av HM Ko-nung Carl XVI Gustaf. Den följde 1998 Flygskolan till F 10.

Valspråk

”Docendo discimus” vilket fritt översatt betyder ”Vi lär genom att undervisa” har antagits som Flygskolans valspråk.4

Marsch

”Krigsflygskolans marsch” komponerad av rektorn vid kommunala musikskolan i Nynäshamn Sverker Hällander och antagen 1984.6

Förläggning

Vid Herrevads klosterns f.d. remontdepå utanför Ljungbyhed. Äldre byggnader renoverades och nybyggnation skedde under åren 1937-38.

Reservflygskola 1 med start 1/12 1939 förlades till Bulltofta i Malmö men flyttade våren 1940 till Ljungbyhed där den avslutades 10/7 (32 utexaminerade elever).

Reservflygskola 2 genomfördes 1/2 - 10/7 1940 och förlades inledningsvis till Eslöv men flyttade under april till Eskilstuna (54 utexaminerade elever).

Reservflygskola 3 med start 22/4 1940 i Örebro flyttade 13/7 till Eslöv och avslutades 10-19 (60 utexaminerade elever).

1941-1946 genomförde Flygreservskolan en kurs per år i Eslöv och utexaminerade totalt 282 elever.

Stridsflygplan

J 1 Phönix	1928-1930
J 2 Nieuport-Delage	1929-1930
A 1 Phönix C.I Dront	1929-1930
J 6 Svenska Aero Jaktfalk	1930-1931
J 7 Bristol Bulldog	1931-1932
J 8 Gloster Gladiator	1943-1944

Skol- och övningsplan

Sk 1 Albatros	1926-1929
Sk 3 Avro 504	1926-1928
Sk 5 Heinkel HD 35	1927-1929
Ö 1 CFM Tummelisa	1927-1933
Ö 2 Albatros	1927-1930
Ö 4 Dront	1926-1930
Sk 6 Heinkel HD 36	1928-1938
Sk 9 de Havilland Moth Trainer	1931-1937
S 6 Fokker CV-D	1933-1939
Sk 10 Raab-Katzenstein Tigerschwalbe	1933-1939
Sk 11 de Havilland Tiger Moth	1932-1940
Sk 12 Focke-Wulf Fw 44J Stieglitz	1936-1944
Sk 14(A) North American NA 16-4M	1939-1947
Sk 15 Klemm KL 35D	1939-1945
Sk 25 Bücker Bü 181B Bestmann	1944-1951
Sk 16 North American AT-16 Harvard	1947-1973
Sk 50B/C SAAB Safir	1951-1972
J28 B/C (SK 28B/C)	1955-1967
Sk 60 SAAB 105	1967-1997
Sk 61 Bulldog	1972-1997

Sk 12, Focke Wulf Stieglitz

Övrigt

Skolflygplan SK 60 som monumentflygplan på pelare. En minnessten över Krigsflygskolan 50 år vid Herrevadskloster. En minnessten över Reservflygskolan vid Eslövs flygfält.2

Team 60 (med SK 60) som inledningsvis använde namnet ”En sexa Skåne” startade den 17 maj 1976 på F 5 med en uppvisning vid Säve och fyra år senare skedde den internationella debuten.

I slutet av 1980-talet var det brist på piloter och gruppens existens ifrågasattes. Från 1991 blev det dock klart att flygvapnets ledning insåg vikten av att ha en uppvisningsgrupp och återuppbyggnaden gick snabbt. Höjdpunkten kom när Team 60 vid den stora flyguppvisningen 1996 i Fairford, England vann Sir Douglas Bader Trophy. I samband med F5 nedläggning överfördes gruppen 1997 till F 10.

Sk 1, Albatros

Flottiljchefer efter 1926

Flory, Arvid	1926-1932
Lundström, Åge	1932-1943
Nygren, Ingemar	1943-1952
Lindahl, Knut	1952-1957
Rehnberg, Åke	1957-1965
Bellander, Bengt	1965-1971
Lönnerberg, Åke	1971-1975
Widmark, Per	1975-1987
Sjöling, Sven	1987-1998

Förbandsmuseum

Sommaren 1998 invigdes ”Ljungbyheds Militärhistoriska Museum” som bl a utnyttjar den restaurerade officersmässan i Husarlägre från 1800-talets mitt.

Kamratförening

F 5 kamratförening.

Litteratur

Haller Patrik, Lägerliv på Ljungbyhed.

Kersmark Gösta, Tidiga flygningar på Ljungbyhed.

Stridsberg Sven, Sveriges äldsta flygplats 80 år 1990.

Stridsberg Sven, Flyget på Ljungbyhed. Krigshögskolan och Svensk Flyghistorisk Förening 1996.

Flottiltidningen Ljungeltelegrafen utkommer 12 ggr/år.

Sk 16, North American Harvard

Sk 50, Saab Safir

HALLANDS FLYGKÅR, F 14 FLYGVAPNETS HALMSTADSSKOLOR, F 14

Historia

Hallands flygflottilj lades ned 30/9 1961 och ombenämndes härvid till Hallands flygkår (F 14). I samband med omorganiseringen blev flottiljen ett skolförband med ansvar för all flygvapnets basutbildning då Flygvapnets Markstridsskola (FMS) redan 1/10 1960 överförts från Flygvapnets centrala skolor (FCS) i Västerås under namnet Bastjänst- och Markstridsskolan (BMS). 1/10 1961 flyttade även Flygvapnets signalskola (FSS) och året därefter (15/8) delar av Flygvapnets tekniska skola (FTS) från det nu nedlagda FCS.

1/12 1972 ombildades flygkåren till Flygvapnets Halmstadsskolor (F 14) med BMS som nu omdöptes till Flygvapnets Basbefälsskola (BBS) efter sammanslagning med Flygvapnets bastjänstskola (FBTS) från F 8. FSS fick utökade uppgifter och ombenämndes till Flygvapnets sambands- och stabs-tjänstskola (FSS). Flygvapnets teletekniska skola (FTTS) från F 2 samt del av den tekniska utbildningen som blivit kvar i Västerås överfördes till F 14. Till sammans med FTS uppdelades nu den tekniska utbildningen på Flygvapnets Tekniska skola (FTS) och Flygvapnets Materielskola (FFS). 1978 tillkom Flygvapnets Brandskola som en del av BBS. I samband med införandet av Ny befälsordning (NBO) startades 1981 Flygvapnets officershögskola (FOHS). En taktisk utprovningssenheter, TUBas, förlades från 1982 vid F 14 men fick sina uppdrag av CFV. Flygvapnets markeletekniska skola (FMTS) överfördes i samband med F 18 nedläggning 1/10 1985 till F 14. 1990 tillkom även LI FV PRIMUS Utvecklingscentrum som främst provade och utvecklade ledningsförhållanden inom FV. Då den nya basorganisationen Bas 90 infördes ökade behovet av hundar och en hunddetalj tillkom som en del av BBS. Efter några år blev detaljen självständig och Försvarets Hundtjänstenhet uppstod. Enheten löd direkt under Flygstaben och ansvarade för hundtjänsten i hela flygvapnet. 1995 tillkom Flygvapnets Informations- och teknologiskola (IT-skolan). Samma år överfördes Flygtrafiktjänstskolan (FFL) från det nedlagda F 5. FOHS överfördes till Militärhögskolan Halmstad (MHS H).

1999 ändrades namnet till *Försvarets Halmstadsskolor* (FMHS). Samtidigt överfördes Väderskolan från F 5.

Hallands flygkår och därefter Flygvapnets Halm från 1/7 1997 Försvarets Halmstadsskolor (FMHS) svarar för traditionsarvet efter Hallands flygflottilj (F 14).¹

Heraldiskt vapen (se bild ovan)

1961-1972 behölls Hallands flygflottiljs heraldiska vapen; i blått fält ett upprest lejon av silver med röd beväring. Skölden krönt med en kunglig krona.

Från 1972: I blått fält en bjälke av silver, belagd med tre röda, med öppna kronor av guld krönte hjärtan. Skölden lagd på två vingar av guld och krönt med en kunglig krona. ³

Från 1994 (se bild ovan): I blått fält en bjälke av silver, belagd med tre röda, med öppna kronor av guld krönte hjärtan; det övre fältet belagt med en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden krönt med en kunglig krona. ³

Skolfanor

Fanbeskrivning fana 1
På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet ett vitt lejon.

Fanan övertogs av Hallands flygflottilj.

F 14 fana från 1972

F14 fana från 1944

Fanbeskrivning fana 2 (se bild sid 142)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet tre gula med öppna kronor krönta hjärtan. Dekor i infällning och brodyr.7

Fanan överlämnad i maj 1972 på F 14 av HKH Prins Bertil. Den övertogs 1999 av Försvarets Halmstadsskolor.

Vid skolan förvaras även Flygvapnets Centrala Skolors (se bild sid 149) fana.

Valspråk

”Fundamentum bonum, futura optima” vilket kan översättas med ”God grund, bra framtid”. Valspråket infördes under 1980-talet.8

Marsch

”I sommarstaden” komponerad 1912 av musikdirektören, sedermera musikinspektören Per Grundström. Antagen 1972-1991 av Flygvapnets Halmstadsskolor.9

”Svensk entrémarsch” komponerad omkring 1945 av Claes Söderlund och ursprungligen tillägnad Ing 2 antogs av F 14 1991.10

Förläggning

F 14 etablissemang i Halmstad utnyttjades och utbyggdes.

Övningsfält

Tönnersjö målplats övertogs av F 14. Övingsbas Rinkaby från januari 1988.

A 32A Lansen

Övrigt

Flottiljens musikkår övertogs 1961 och ändrade 1967 namn till Militärmusikkåren i Halmstad. Den drogs in 1971.

En A 32A ”Lansen” uppsattes 1994 på pelare som monument ut- anför den nuvarande matsalen.

En B 18 propeller avtäcktes 18/11 1991 framför kanslihuset. Minnessten rest 1954 och signerad av HKH prins Bertil.2

Kår och skolchefer 1961 - 1999

Ripa, Folke	1961-1967
Stangenberg, Gerdt	1967-1973
Junger, Tage	1973-1979
Larsson, Bror	1979-1985
Norrmo, Sten	1985-1990
Eriksson, Göte	1990-1993
Hansson, Arne	1993-1995
Winberg, Lars	1995-1997
Palmgren, Robert	1997-1998
Ljung, Olof (”Olle”)	1998-1999

Museum

Ett förbandsmuseum inrymt imatsalsbyggnaden invigdes år 2004.

Kamratförening

F 14 kamratförening bildades 1971 och blev gemensam för personal från Hallands flygflottilj, Flygvapnets Halmstadsskolor, Försvarets Halmstadsskolor och Militärhögskolan i Halmstad. Kamratföreningen F 14-FMHS-MHS H ger ut en medlemstidning två gånger/år.

Litteratur

F 14 historiekommitté, Kungliga Hallands Flygflottilj - Några Minnen i Ord och Bild, F 14 Fotoreproduktion 1978.

Norrmo m fl, Flyget i Mickedala - F 14 50 år. Flygvapnets Halmstadsskolor 1994

Brand- och Räddningsskolan

FSS

FTS

FLYGVAPNETS SÖDERTÖRNSSKOLOR

F 18

Historia

I samband med den s k Stockholmskarusellen indrogs F 2 och F 8 1974 medan Södertörns flygflottilj (F 18) omorganiserades och skolförbundet Flygvapnets Södertörnsskolor växte upp. Stridslednings- och luftbevakningsskolan (STRILS) överfördes 1972-1975 från F 2 tillsammans med Flygvapnets kadett- och aspirantskola/marklinjen KAS/M och Flygvapnets Teletekniska skola (FTTS). Den sistnämnda skolan överfördes 1974 till F 14. I stället tillkom Flygvapnets Markteletekniska skola (FMTS). Taktisk stridsledningssimulator (TAST) utvecklades från 1974 och samma år överfördes Flygvapnets Väderskola (VÄDS) från F 12 fram till 1983 då den övertogs av F 5. En division ur F 16 var stationerad på F 18 fram till 1985. Flottiljen nedlades slutligt 1986. FMTS överfördes till F 14, F 13 övertog Tullingeetablissemanget 1/7 1986 medan huvuddelen av övrig verksamhet överfördes till F 16/F 20. STRILS och en sambandsflygenhet blev kvar under några år. Beslut finns om nedläggning 2004 av Tullinge som flygfält.

F 18 traditioner fördes vidare av F 16.1

Heraldiskt vapen (se ovan)

I fält styckat i guld och rött Stockholms läns äldre vapen till 1968, en svart grip med blå beväring bärande ett riksäpple av guld. Skölden krönt av en kunglig krona (vapnet fastställdes ursprungligen utan krona vilket flottiljen ej accepterade).

Skolfana

Fanbeskrivning (se bild sid 146)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet en grip bärande ett riksäpple, allt i guld. Dekor i infällning och broderi.

Fanan övertogs från Södertörns flygflottilj.

Marsch

Flygvapnets Södertörnsskolors marsch under namnet "Adlerflug" komponerad av den tyske kompositören Hermann Ludwig Blankenburg med ursprungstiteln "Treue Kameraden" antogs 1980.6

F 18 fana från 1948

Sk 16, North American AT-16 Harvard och AT-6 Texan

Valspråk

”Mens agit molem” vilket fritt översatt betyder ”Anden beseg-rar materien”.

Sambandsflyggrupp

En sambandsflyggrupp med Sk 50, Saab Safir och SK 60, Saab 105 överfördes 1974 från F 8 till F 18.

Förläggning

Tullinge söder om Stockholm (Rikstens gård).

Övrigt

En J 35 Draken har anskaffats som monument.

En minnesplatta över KAS/M sitter på väggen till skolsalsbyggnaden. En Thulin G från 1917 restaureras.

Skolchefer 1974 - 1986

Normelius, Klas	1974-1979
Landare, Artur	1979-1981
Östh, Bernt	1981-1984
Erlandsson, Sture	1984-1986

Museum

Arbete pågår med en mindre utställning i Tullinge.

Kamratförening

F 18 kamratförening.

Litteratur

Norrbohm, Gösta och Skogsberg, Bertil: Flygande Högvakt - om en flygflottilj - F 18. BM-förlaget 1985.

F 18 Kamraten utges två ggr/år av kamratföreningen.

FLYGVAPNETS UPPSALASKOLOR

F 20

Historia

Flygkadettskolan (ingående i F 5) överfördes enligt 1942 års försvarsbeslut till det nyuppsatta skolförbandet F 20. Flyttningen skedde under sommaren 1943 och skolan invigdes 18/4 1944. De första officerarna utexaminerades i april 1945. Skolan om-benämndes från 1966 till Flygvapnets Krigsskola, från 1982 till Flygvapnets Krigshögskola och från 1986 till Flygvapnets Upp-salaskolor.

1985 överfördes Flygvapnets flygbefälsskola (FBS) från Mal-men till F 20. Flygvapnets stridslednings- och luftbevakningsskola (STRILS) överfördes 1986 från det nedlagda F 18 men låg kvar på Tullinge under en tid samtidigt som den slogs samman med Flygvapnets kadett- och aspirantskola, marklinjen. 1986 tillkom Försvarets tolkskola (TolKS) vilken från 1994 uppgick i Försvars-maktens underrättelse- och säker-hetscentrum (FMUndSäkC). Detsamma gällde Flygvapnets Underrättelseskola som 1994 över-förts från F 13. FMUndSäkC finns alltjämt kvar på flottiljområdet.

F 20 var underställt chefen F 16 vad avsåg utbildning och inre tjänst.

Skolanropssignal var T (Tore).

Heraldiskt vapen

Äldre: I blått fält en vingad tvåbladig propeller omgiven av en öppen lagerkrans, allt i guld och krönt med en kunglig krona.

Yngre (se bild ovan): I blått fält en vingad tvåbladig propeller av guld. Skölden lagd på en öppen lagerkrans av guld och krönt med en kunglig krona. 3

Skolfana

Fanbeskrivning fana 1
På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet tre öppna kronor ställda två och en omgivna av en lagerkrans, allt i gult. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 17/9 1944 på F 8 i Barkarby av HM Konung Gustaf V.

Fanbeskrivning fana 2 och 3 (se bilder sid 148)

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i gult. I övre inre hörnet en vingad tvåbladig propeller krönt av en kunglig krona och omgiven av en öppen lagerkrans, allt i gult. Dekor, maskinsömnad i intarsia.11

Fana 2 överlämnades 9/4 1974 och fana 3 2/9 1994 i samband med F 20 50-årsjubileum av HM Konung Carl XVI Gustaf i Uppsala.

Valspråk

”Scientiae fundamento” vilket kan översättas med ”Med kunskap som grund”. Valspråket fastställdes 17/12 1968.10

Marsch

”The High School Cadets” komponerad 1890 av den amerikanske musikern John Philip Sousa antogs 1965.10

1944 års fana

F 20 fana från 1974

F 20 fana från 1994

Skolflygplan

J 8 Gloster Gladiator	1944-1946
J 9 Seversky Republic EP-1 Model 106	1946-1947
Sk 28B/C Vampire Trainer	1953-1955
J 29F Saab 29 Tunnan	1955-1967
Sk 60 Saab 105	1966-
Sk 12 Focke-Wulf Fw 44J Stieglitz	1944-1947
Sk 14(A) North American NA 16-4M	1944-1947
Sk 16 North American Harvard och Texan	1946-1973
Sk 50B/C Saab Safir	1952-1993
Sk 61 Scottish Aviation Bulldog	1973-

Sk 14, North American NA 16-4M

Förläggning

1936 Flygkadettskolan Ljungbyhed.
1944 F 20 Flygkadettskolan Ärna utanför Uppsala

Övrigt

Från 1947 fram till 1982 genomförde FKHS varje år en längre utlandsflygning med skolflygplanen. Från 1983 och fram till 1993 genomförde man resan huvudsakligen med TP 84 Hercules.

Skolchefer efter 1936

Thunberg, Lage	1939-1943
Naeslund, Grels	1943-1947
Peyron, Lennart	1947-1951
Uggla, Sven	1951-1952
Odqvist, Gösta	1952-1954
Wagner, Wilhelm	1954-1956
Mangård, Åke	1956-1959
Svartengren, Rolf	1959-1964
Bruse, Stig	1964-1967
Olson, Sven-Olof	1967-1971
Spångberg, Erik	1971-1975
Nordström, Bertil	1975-1976
Kamsén, Sven	1976-1979
Liljedahl, Svante	1979-1980
Weingarth, Gillis	1980-1985
Westberg, Jan-Eric	1985-1992
Berg, Jan-Åke	1992-1995
Hagberg, Hans	1995-1997
Engman, Mats	1997-1999
Gröndahl, Klas (tf)	1999-2000
Bengtsson, Rafael (tf)	2000-2001
(Pålsson, Tommy)	2001)
(Olofsson, Christer)	2002-2003)
(Bengtsson, Rafael)	2003-)

Förbandsmuseum

F20 har ett rum i F16 flottilmuseum.

Litteratur

Asklin Gunnar, Kungl Upplands flygflottilj. Söderström & Finn. Uppsala 1968.
F 16, Vingar över Uppland 1943-1993.

FLYGVAPNETS CENTRALA SKOLOR (FCS)

Historik

Flygvapnets centrala skolor sattes upp 1942 och förlades till F 1 kasernetablissemang i Viksäng utanför Västerås. När F 1 flyttade till nya kaserner på Hässlöfältet stannade FCS kvar. Från 1959 började de olika skolorna överföras till Hallands flygkår (F 14) i Halmstad. 1961 var flyttningen avslutad och FCS lades ned.

Följande skolor ingick i FCS (se vidare sid 153):

Flygvapnets underofficersskola (FUS)	1942-1949
Flygvapnets signalskola (FSS)	1942-1961
Flygvapnets tekniska skola (FTS)	1942-1961
Flygvapnets trupputbildningsskola (FTUS)	1949-1960
Flygvapnets markstridsskola (FMS)	1950-1960

Skolfana

Fanbeskrivning

På blå duk en vingad tvåbladig propeller under en kunglig krona, allt i guld. I övre inre hörnet tre öppna kronor omslutna av ett kugghjul, allt i guld. Dekor i infällning och broderi.

Fanan överlämnad 1/10 1961 till F 14.

Chefer

Bergström Carl	1942-1948
Lindberg Gunnar	1948-1957
Ripa Folke	

Fana för flygvapnets centrala skolor

Flygvapnets nivåhöjande skolor

Flygkrigshögskolan (FKHS)

Historik

Enligt riksdagsbeslutet 1936 inrättades Flygkrigshögskolan 1939 i Stockholm. Chefen för flygvapnet beslöt att påbörja verksamheten med en stabskurs. Eleverna antogs efter inträdesprov. Av 19 sökande kommenderades 12 officerare till kursen. 1940 kunde ingen utbildning genomföras p g a personalbrist i samband med det allvarliga läget men vintern 1941 - 1942 genomfördes ånyo en stabskurs, denna gång med 15 elever. Hösten 1942 påbörjades den första allmänna kursen med 17 elever. 1945 infördes även en teknisk kurs.

Skolan genomförde totalt 17 allmänna kurser, 12 stabskurser och 8 tekniska kurser innan den 1961 uppgick i den nya militärhögskolan.

Flygkrigshögskolan förlades till ”Tre vapen” på Gärdet i Stockholm och personal ur flygledningen och ur eskaderstaberna skötte huvuddelen av undervisningen.

Chefer

Chefen flygstaben (Nordenskiöld Bengt)	1939-1941
Stenbeck, John	1941-1944
Silfverberg, Karl	1944-1945
Westring, Gustaf Adolf	1945-1947
Bjuggren, Björn	1947-1949
Lindskog, Björn	1949-1957
Swenow, Hugo	1957-1961

Flygvapnets officershögskola (FOHS)

1981 F 14 i Halmstad,
1995 överförs till Militärhögskolan i Halmstad (MHS H)
Skolan var tilldelad marschen ”I takt med tiden” komponerad av P Lundkvist.10

Flygvapnets kadett- och aspirantskola/ marklinjen (KAS/M)

1966 Flygvapnets kadett- och aspirantskola/marklinjen (KASM) vid F 2,
1974 överförd till F 18,
1986 överförd till F 20 (kvar på Tullinge). Sammanslagning med Stridslednings- och luftbevakningsskolan (STRILS).

Flygvapnets Underofficersskola (FUS)

1935-1942 Flygvapnets Underofficersskola vid F CS.

Flygvapnets Jaktskola

1926 Flygvapnets Jaktskola vid F 3,
1928 överförd till F 5,
1932 överförd till F 3
1933 överförd till F 1,
1938 överförd till F 8

Flygvapnets Signalskola (FSS)

1942 Flygvapnets Signalskola (FSS) vid FCS,
1960 överförd till F 14,
1972 Nytt namn - Flygvapnets Sambands- och Stabstjänstskola (FSS).

Flygvapnets övriga skolor

Flygvapnets Tekniska skola (FTS)

1942 Flygvapnets Tekniska skola (FTS) vid FCS,
1961 överförd till F 14,
1972 delvis sammanslagning med Flygvapnets Tele tekniska skola (FTTS),
1994 överförd till FMHS.

Gustafsson, Robert	1972-1977
von Rosen, Michael	1977-1981
Hagberg, Hans	1981-1985
Persson, Gunnar	1985-1990
Öfverberg, Kjell	1990-1994
Pålsson, Tommy	1994-1996
Karlsson, Tord	1997-2000
(Gyllensvaan, Ingemar	2000-)

Flygvapnets Radarskola (FRAS)

1947 Flygvapnets Radarskola (FRAS) på F 2,
1966 sammanslagning med Stridsledningsskolan (STRIS). Nytt namn - Stridslednings- och Luftbevakningsskolan (STRILS).

Flygvapnets Bomb- och Skjutskola (FBS)

Historik

Skolan låg 1943-1973 i Stockholm med vinterutbildning i Kallax. 1974 överfördes den till Linköping (Malmen) där den 1981 bytte namn till Flygvapnets flygbefälsskola (FBS) Skolan överfördes 1985 till F 20 i Uppsala.

Chefer FBS

Berg, Ingvar	1943-1945
Hugosson, Carl Otto	1945-1947
Karlsson, Karl-Erik	1947-1951
Odqvist, Gösta	1951-1952
Wagner, Wilhelm	1952-1954
Nordenskiöld, Claes-Henrik	1954-1956
Cappelen-Smith, Ulf	1956-1957
Svartengren, Rolf	1957-1959
Forsell, Bengt	1959-1962
Fogde, Per	1962-1963
Spångberg, Erik	1963-1968
Crona, Fritz	1968-1972

Förberedande Fältflygarskolan (FÖFS)

1949 Stamflygförarskolan vid F2,
1958 Nytt namn - Förberedande Fältflygarskolan (FÖFS),
1960 överförd till F5, Herrevadskloster,
1982 upphörde.

Flygvapnets Trupputbildningsskola (FTUS)

1949-1960 Flygvapnets Trupputbildningsskola (FTUS) vid FCS.

Flygvapnets Basbefälsskola (BBS)

1950 Flygvapnets Markstridsskola (FMS) vid FCS,
1959 till F 14. Nytt namn Bastjänst- och Markstridsskolan (BMS),
1972 Sammanslogs med Flygvapnets Bastjänstskola (FBTS)
1966-1972 från F 8. Nytt namn - Flygvapnets Basbefälsskola (BBS).

Flygvapnets Väderskola (VÄDS)

1951 Flygvapnets Väderskola (VädS)
vid F2,
1961 överförd till F 12,
1974 överförd till F 18,
1983 överförd till F 5,
1999 överförd till FMHS.

Flygvapnets Stridslednings- och Luftbevakningsskola (STRILS)

1959 Stridsledningsskolan (STRIS) på F 2,
1966 sammanslagning med Flygvapnets Radarskola (FRAS).
Nytt namn - Stridslednings- och Luftbevakningsskolan (STRILS),
1943 överförd till F 18,
1986 överförd till F 20 (kvar på Tullinge). Sammanslagning med Flygvapnets kadett- och aspirantskola, marklinjen (KAS/M),
1998 nytt namn - Flygvapnets Stridslednings- och Luftbevakningsskola (STRILS).

Försvarets tolkskola (TolkS)

1959 Arméns tolkskola (TolkS) i Uppsala,
1983 nytt namn - Försvarets tolkskola (TolkS)
ingående i Arméns stabs- och sambands-
skola i Uppsala,
1984 överförd till Upplands regemente (S 1/Fo 47),
1986 överförd till Flygvapnets Uppsala-
skolor (F 20),
1998 sammanslagning med Flygvapnets
Underrättelseskola (UndS). Ingår i
Försvarmaktens underrättelse- och
säkerhetscentrum (FMUndSäkC).

Flygtrafiktjänstskolan (FFL)

1964 Flygvapnets Flygtrafikledningsskola (FTLS) vid F 2,
1973 överförd till F 5. Nytt namn - Förberedande Flygledarsko-
lan (FFLS),
1987 nytt namn - Flygvapnets Flygtrafiktjänstskola
1998 överförd till FMHS. Nytt namn - Flygtrafiktjänstskolan (FFL).

Flygvapnets Materielskola (FMS)

1966 Flygvapnets Teletekniska skola (FTTS) vid F 2,
1974 överförd till F 18,
1985 överförd till F 14. Delvis sammanslagning med Flygvap-
nets Tekniska skola (FTS). Nytt namn - Flygvapnets
Materielskola (FMS).

Flygvapnets Underrättelseskola (UndS)

1974 Flygvapnets Underrättelseskola vid F 11,
1981 överförd till F 13,
1994 överförd till F 20,
1998 sammanslagen med TolkS. Ingår i Försvarmaktens un-
derrättelse- och säkerhetscentrum (FMUndSäkC).

Flygvapnets Markteletekniska skola (FMST)

1975 Flygvapnets Markteletekniska skola (FMST) vid F 18,
1985 överförd till F 14.

Flygbasjägarskolan

1983 Flygbasjägarskolan vid F 7.

Flygvapnets IT-SKOLA

1995 Flygvapnets Informations- och Teknologiskola (IT-skolan)
vid FMHS.

Centra

Flygvapnets taktiska centrum (FTC)

1994 Linköping
1998 överförd till Uppsala.

Chefer

Jonsson, Jan	1994-1997
Johansson, Anders	1997-2000
Brodin, Lennart	2000

Flygmedicincentrum (FMC)

1994 Flygmedicinska undersöknings-
centralen (FMU) i Stockholm,
1995 Flygmedicincentrum (FMC).

Chefer

Siegborn, Jan	1994-1997
Linder, Jan	1997-

Flygvapnets uttagningscentral (FUC)

Benämndes före 1994 Flygvapnets uttagningskommission (UTK).
1994-1997 i Stockholm.

Chef

Olsson, Tom	1994-1997
-------------	-----------

Flygverkstäder

Flygverkstäderna överfördes 1944-07-01 till Flygförvaltningen och 1948-07-01 vidare till Försvarets Fabriksverk (FFV) senare ombenämnt till Förenade Fabriksverken (FFV Aerotech).

Flygkompaniets Tygverkstäder på Malmen (FVM)

1913-1926

Centrala Flygverkstaden i Malmslätt (CFM)

1926-1936

Centrala Verkstaden i Malmslätt (CVM)

1936-1973

Slogs samman med CVA till FFV - Underhåll.

Torpeddepartementet på flottans varv i Stockholm (TDS)

1917-1926

Centrala Flygverkstaden i Stockholm (CFS)

1926-1927

Centrala Flygverkstaden i Västerås (CFV)

1928-1933

Centrala Verkstaden i Västerås (CVV)

1933-1970

Flygförvaltningens flygverkstad i Stockholm (FFVS)

1940-1945

Centrala Flygverkstaden i Arboga (CVA)

1945-1967

Slogs samman med CVM till FFV - Underhåll.

Försvarsmaktens Flygverkstäder (FMF)

Stab i Uppsala samt de sex flottiljverkstäderna.

1999-2002 Uppgick i FM Log.

Flygvapnets centrala förråd

Centralt Flygmaterieförråd vid Arboga (CFA)

1946-1961

Centralt Intendenturförråd i Västerås (FIV) med Flygförvaltningens verkstadsskola

1947-1961

Noter

- HKV 2000-06-15, 23383:69085
- Förteckning över flygminnesmärken, SFF. www.sff.n.se
- TFG 950009, 1995-06-14
- TFG 010004, 2001-10-29
- Regeringsbeslut Fo 96/1632/MIL
- TFG 840061
- TFG 030004, 2003-06-02
- TFG 960004, 1996-05-23
- TKF 73021
- TFG 960005, 1996-06-13
- Fst 1985-03-26, PersP 955:61184

Förband/flottilj/stab/skola/verkstad

Andra flygeskadern
Andra flygkåren
Arméns Flygskola
Arméns stabs- och sambandsskola
Arméns Tolkskola
Bastjänst- och Markstridsskolan
Blekinge bataljon
Blekinge flygflottilj
Brävalla flygflottilj
Centrala Flygverkstaden i Arboga
Centrala Flygverkstaden i Malmslätt
Central Flygverkstaden i Stockholm
Centrala Flygverkstaden i Västerås
Centrala Verkstaden i Malmslätt
Centrala Verkstaden i Västerås
Centralt Flygmaterieförråd vid Arboga
Centralt Intendenturförråd i Västerås
Chefen för flygvapnet
Fjärde flygeskadern
Fjärde flygkåren
Flottans varv
Flygbasjägarskolan
Flygeskadern
Flygförvaltningen
Flygförvaltningens Flygverkstad i Stockholm
Flygkadettskolan
Flygkompaniet
Flygkompaniets tygverkstäder på Malmen
Flygkrigshögskolan
Flygkrigsskolan
Flygmedicincentrum
Flygmedicinska undersökningscentralen
Flygreservskolan
Flygskolan
Flygskolkåren
Flygstaben

Sida

123
11, 48
10
154
154
154
107
107
91
156
156
156
156
156
156
156
156
156
13
125
11, 55
10
(63), 155
122
13
156
149
10
(11), 156
(12), 152
(12), 139
155
155
139
(10), 139
(11), 139
13

Förband/flottilj/skola/verkstad

Flygstyrelsen
Flygtrafiktjänstskolan
Flygvapenchefen
Flygvapeninspektören
Flygvapenledningen
Flygvapenmuseum
Flygvapentaktiska kommandot
Flygvapnets Aspirantskola
Flygvapnets Basbefälsskola
Flygvapnets Bastjänstskola
Flygvapnets Bomb- och Skjutskola
Flygvapnets Brandskola
Flygvapnets Centrala Skolor
Flygvapnets Flygbefälsskola
Flygvapnets Flygtrafikledningsskola
Flygvapnets Flygtrafiktjänstskola
Flygvapnets Halmstadskolor
Flygvapnets Informations- och Teknologiskola
Flygvapnets IT-skola
Flygvapnets Jaktskola
Flygvapnets Kadett- och aspirantskola/marklinjen
Flygvapnets Krigshögskola
Flygvapnets Krigsskola
Flygvapnets Markstridsskola
Flygvapnets Markteletekniska skola
Flygvapnets Materielskola
Flygvapnets Officershögskola
Flygvapnets Radarskola
Flygvapnets Sambands- och Stabstjänstskola
Flygvapnets Signalskola
Flygvapnets Stridslednings- och Luftbevakningsskola
Flygvapnets Södertörnsskolor
Flygvapnets Taktiska Centrum
Flygvapnets Tekniska skola
Flygvapnets Teletekniska skola
Flygvapnets Trupputbildningsskola

Sida

13
154
13
13
13
9
13
150
154
154
(12), 153
143
(41), 151
153
154
154
143
155
155
(10) 153
152
149
149
154
155
154
152
153
153
154
147
(13), 155
153
154
154

Förband/flottilj/stab/skola/verkstad	Sida	Förband/flottilj/skola/verkstad	Sida
Flygvapnets Underofficersskola (12), 152	Militärhögskolan i Halmstad	152
Flygvapnets Underrättelseskola	154	Norra flygbasområdet	15
Flygvapnets Uppsalaskolor	149	Norra flygkommandot	128
Flygvapnets Uttagningscentral	155	Norrbottens flygbaskår	115
Flygvapnets Uttagningskommission	155	Norrbottens flygflottilj	115
Flygvapnets Väderskola	154	Operativa insatsledningen	13
Fortsättningsskolan	10	Reservflygskolan	139
Fälttelegrafkårens flygkompani	10, 51	Roslagens flygflottilj	48
Förberedande Flygledarskolan	154	Roslagens flygkår	135
Förberedande Fältflygarskolan	153	Sektor S1-S2, O1-O5, W2, W5, G1, N3, ÖN1-3	18
Förenta Nationernas Flygstyrka i Kongo	132	Skaraborgs flygflottilj	63
Första flygeskadern	122	Skånska flygflottiljen	79
Första flygkåren	11, 43	Stabens flygavdelning	73
Försvarets materielverk	13	Stamflygförarskolan	153
Försvarets Tolkskola	154	Stridslednings- och Luftbevakningsskolan	154
Försvarmaktens Flygverkstäder	156	Svea flygflottilj	69
Försvarmaktens Halmstadsskolor	143	Svea flygkår	69
Försvarmaktens Hundtjänstenhet	143	Svensk flyghistorisk förening	6
Försvarmaktens underrättelse- och säkerhetscentrum	154	Svenska Frivilligkåren i Finland	130
Generalinspektören för flygvapnet	13	Södermanlands flygflottilj	83
Göta flygflottilj	(59), 75	Södertörns flygflottilj	111
Hallands flygflottilj	95	Södra flygbasområdet	15
Hallands flygkår	143	Södra flygkommandot	126
HMS Freja	49	Tionde flygflottiljen	79
HMS Gotland	12, 49	Torpeddepartementet på flottans varv i Stockholm	(10), 156
HMS Göta	49	Tredje flygeskadern	124
Hälsinge flygflottilj	99	Tredje flygkåren	11, 51
Jämtlands flygflottilj	55	Upplands flygflottilj	(46), 103
Jämtlands fältjägarregemente	56	Upplands regemente	154
Kalmar flygflottilj	87	Värmlands flygflottilj	63
Krigsflygskolan	(12), 139	Västgöta flygflottilj	59
Luftbevakningsstation	18	Västmanlands flygflottilj	43
Luftförsvarscentral	18	Västmanlands regemente	43
Luftförsvarsgruppcentral	18	Västra flygbasområdet	15
Luftförsvarssektorer	18	Östgöta flygflottilj	51
Marinens flygväsende	10	Östra flygbasområdet	15
Marinförvaltningens Torpedavdelning	10	Överbefälhavaren	13
Marinstaben	10	Övre Norrlands flygbasområde	15
Mellersta flygkommandot	127		

Personregister

Abrahamsson Stig, sid 65	Braunstein Christian, sid 1, 6
Abramson Claes-Erik, sid 85	Brodin Lennart, sid 155
Adilz Fredrik, sid 15, 117	Bruse Stig, sid 46, 71, 150
Alm Sven, sid 112	Båge Evert, sid 15, 58
Amelin Björn, sid 63, 65	Bång Magnus, sid 15, 76
Amundsson Karl, sid 5, 14	Cappelen-Smith Ulf, sid 76, 81, 153
Andersson Jan, sid 14, 65	Carl XI, konung, sid 45
Andersson K-G, sid 118	Carl XVI Gustaf, konung, sid 9, 55, 108, 109, 140, 149
Andersson Lennart, sid 9, 106	Carlgren Ragnar, sid 15, 88
Andersson Raymond, sid 66	Cederström Carl, sid 5, 10, 52, 53
Andersson S, sid 46	Cervell Frank, sid 93
Andersson U, sid 46	Clementson Rolf, sid 81, 110
Annerfalk Anders, sid 9	Crona Fritz, sid 88, 153
von Arbin Christina, sid 2, 3	Dahlbeck Olof, sid 5, 10
von Arbin Nils, sid 53, 93	Damberg Helge, sid 8
Asklin Gunnar, sid 106, 150	Dellborg Stig, sid 105
Backryd Krister, sid 65	Dohlin Åke, sid 108
Barkman Folke, sid 65	Egerström Åke, sid 50
Beckhammar Hugo, sid 53, 130	Egnell Allan, sid 45
Bellander Bengt, sid 117, 141	Ekström K-E, sid 118
Bengtsson Rafael, sid 150	Ellström Gustaf, sid 108
Bennegård Hilding, sid 77	Enell Harald, sid 45, 50
Berg Ingvar, sid 46, 65, 123, 125, 153	Englund Lars Erik, sid 14
Berg Jan-Åke, sid 150	Engman Mats, sid 150
Berg Per, sid 104, 127	Engström Albert, sid 5
Bergman Bill, sid 81	Eriksson Göte, sid 145
Bergström Carl, sid 15, 151	Eriksson Boo-Walter, sid 110
Berns Lennart, sid 6, 15, 131, 133	Erlandsson Sture, sid 148
Bertil, prins, sid 93, 144, 145	Everstål Sven-Erik, sid 133
Bilse Benjamin, sid 44	Falk Allan, sid 131
Bjuggren Björn, sid 15, 58, 123, 130, 152	Falk Artur, sid 46
Bjäre Bertil, sid 81	Falk Greger, sid 85, 125
Bjärle Claes, sid 61	Fernander Karl-Erik, sid 65, 105
Björkholm Börje, sid 46, 93	Fjellner Thomas, sid 81
Björnberg Emil, sid 53	Flodén Bengt, sid 133
Blankenburg Hermann, sid 147	Florman Carl, sid 11
Blomqvist Sune, sid 71	Flory Arvid, sid 46, 141
Borgvald Sven, sid 100	Fogde Per, sid 153

Fogman Ernst, sid 11
Forsberg Sigvard, sid 81, 110
Forsell Bengt, sid 153
Fredriksson Frank, sid 58, 117
Friis Torsten, sid 14
Geust Carl-Fredrik, sid 131
Granath Börje, sid 128
Grundström Per, sid 144
Gröndahl Klas, sid 150
Gustaf V, konung, sid 43, 48, 52, 55, 69, 79, 87, 91, 95, 103, 107, 115, 139, 149
Gustaf II Adolf, konung, sid 75
Gustaf VI Adolf, konung, sid 3, 50, 53, 76, 96, 109, 136
Gustaf VI Adolf, kronprins, sid 75, 84, 92
Gustaf Adolf, prins, sid 59, 63
Gustafsson Robert, sid 153
Gustafsson Rolf, sid 58, 105
Gyllensvaan Ingemar, sid 153
Gynäs Ola, sid 58
Gärden Georg, sid 15, 58, 71
Hagberg Hans, sid 150, 153
Hagerström Kurt, sid 85, 93
Haller Patrik, sid 141
Hamilton Henrik, sid 11
Hansson Arne, sid 105, 126, 145
Hansson Hans, sid 117
Hansson Lars, sid 133
Hansson Nils, sid 60
Hartog Bo, sid 87
Harrskog Kent, sid 14, 117
Hedberg Björn, sid 105
Hedberg Sven, sid 93
Hedén Fredrik, sid 65
Hedin Ingvar, sid 100
Hellstrand Mats, sid 81
Hellström Leif, sid 133
Henricson Arthur, sid 85
Hjort Christer, sid 100
Hovgard, Gunnar, sid 60
Hugosson Carl Otto, sid 58, 153
Hugosson Mats, sid 81

Hällander Sverker, sid 63, 140
Hård Gösta, sid 60
Häger Olle, sid 131
Hägglöf Lars, sid 15, 71
Iacobi Ian, sid 81
Ignell Ragnar, sid 61
Jacobsson Bengt, sid 105
Jagaeus Sture, sid 81
Jarneberg Eric, sid 50, 136
Johansson Anders, sid 155
Johansson Lars, sid 110
Jonsson Anders, sid 118
Jonsson Jan, sid 14, 126, 155
Jonsson Thord, sid 58
Junger Tage, sid 145
Kamsén Sven, sid 150
Karlsson Karl-Erik, sid 105, 153
Karlsson Kurt, sid 66, 118
Karlsson Tord, sid 58, 128, 153
Kersmark Gösta, sid 141
Korsgren Gustaf (Gösta), sid 60
Knutsson Olof, sid 53, 100
Koserius Kjell, sid 127
Lampell Sven, sid 100, 133
Landare Artur, sid 148
Larsson Bror, sid 145
Larsson Carl-Otto, sid 110
Larsson Rune, sid 117
Lehander Bengt, sid 65
Liander Peter, sid 9
Lidberg Jörgen, sid 99
Liljedahl Svante, sid 58, 150
Lillieroth Hilding, sid 66
Lindahl Knut, sid 105, 141
Lindberg, Gunnar, sid 15, 117, 151
Linder Jan, sid 155
Lindgren Bo, sid 85, 96
Lindh, sid 110
Lindskog Björn, sid 112, 152
Lindström Verner, sid 56
Linnér Anders, sid 66

Ljung Bo Olof, sid 145
Ljungdahl Axel, sid 14, 15, 46, 124
Ljungström Helge, sid 101
Lundborg Einar, sid 5
Lundell Lars, sid 110
Lundgren, sid 71
Lundkvist P, sid 152
Lundström Åge, sid 58, 123, 141
Lübeck Thor, sid 10
Lönnberg Åke, sid 141
Lönnbom Bengt, sid 15
Magndahl Roland, sid 100, 117, 118
Mangård Åke, sid 76, 125, 150
Naeslund Grels, sid 93, 150
Neij Hans, sid 15, 93
Neumüller Otto Emil, sid 10
Nilsson Christian, sid 96
Nilsson Kjell, sid 128
Nilsson Ingemar, sid 106
Nilsson Mats, sid 14, 105
Nobile Umberto, sid 5
Norberg Carl, sid 93
Nordenskiöld Bengt, sid 14, 15, 29, 99, 122, 152
Nordenskiöld Claes-Henrik, sid 15, 81, 153
Nordström Henrik, sid 46, 85
Nordström Bertil, sid 105, 123, 150
Norén Stig, sid 14, 15, 65, 123
Norlin Tord, sid 117
Normelius Klas, sid 136, 148
Norrbohm Gösta, sid 9, 53, 86, 89, 105, 112, 148
Norrmo Sten, sid 96, 145
Norström Sten, sid 15
Nothman Georg, sid 45
Nyberg Karl Johan Rapp, sid 105
Nygren Ingemar, sid 15, 141
Nygren Erik, sid 14, 58, 123
Odqvist Gösta, sid 15, 46, 123, 125, 150, 153
Olofsson Christer, sid 150
Olson Sven-Olof, sid 14, 104, 105, 150
Olsson Tom, sid 155
Oterdahl Jan, sid 117

Otterström Jan, sid 117, 118
Ottervik Gösta, sid 80
Palmgren Robert, sid 126, 145
Palmgren Nils, sid 46
Palmquist Georg, sid 133
Palmstierna Nils-Fredrik, sid 71
Personne Nils, sid 85, 125
Persson Arne, sid 136
Persson Gunnar, sid 153
Persson Lars Bertil, sid 117
Persson Per-Axel, sid 81
Persson Sture, sid 126
Persson Tore, sid 46
Pettersson Axel, sid 5
Pettersson Lennart, sid 110
Peyron Lennart, sid 15, 53, 124, 150
von Porat Gustaf (Gösta), sid 5, 11, 15, 53, 58, 117
Pudas Göte, 93, 128
Pålsson Tommy, sid 105, 150, 153
Raab Erik, sid 112
Ramström Folke, sid 65, 123, 124
Rapp Torsten, sid 14, 110, 124, 125
Rasmusson Kjell, sid 58, 81
Regefalk Egon, sid 106
Rehnberg Åke, sid 141
Ripa Folke, sid 145, 151
Rissler Gunnar, sid 88, 93
von Rosen Michael, sid 153
Rosenius Bengt, sid 53, 123
Rundberg Carl-Johan, sid 117
Rydberg Sam, sid 92
Rydström Sten, sid 110
Råberg Per-Gunnar, sid 115
Räftegård Börje, sid 61
Salestrand Jan, sid 58
Salsing Christer, sid 123
Sandberg Gösta, sid 136
Scheiderbauer Sven, sid 6
von Schinkel Herbert, sid 15
Schulz Herman, sid 93
Schyberg Birger, sid 85, 125

Sernklef Harry, sid 8
 Seth Gösta, sid 100
 Siegborn Jan, sid 155
 Silfverberg Karl, sid 152
 Simmons Carl-Gustaf, sid 88
 Sjöberg Anders, sid 81
 Sjögren Åke, sid 100
 Sjöling Sven, sid 141
 Sjölin Trygve, sid 136
 Sjövall Hans, sid 60
 Skogsberg Bertil, sid 9, 71, 86, 89, 94, 112, 148
 Snoilsky Carl, sid 45
 Sousa John Philip, sid 149
 Spångberg Eric, sid 110, 150, 153
 Stangenberg Gerdt, sid 145
 Stenbeck John, sid 60, 152
 Stenberg Dick, sid 14, 15, 112, 133
 Stenfeldt Bert, sid 15, 117, 123
 Sterner Roland, sid 117
 Stridsberg Sven, sid 82, 141
 Ström Gustav Qviding, sid 45
 Ståhl Gunnar, sid 58, 110, 128
 Stålhandske Thomas, sid 88
 Sundén Åke, sid 65
 Sundin Herman, sid 15, 50
 Sundquist Åke, sid 53
 Svartengren Rolf, sid 46, 150, 153
 Sveding Ulf, sid 105, 127
 Svensson Per, sid 110
 Swenow Hugo, sid 15, 50, 110, 117, 152
 Söderberg Åke, sid 128
 Söderlindh Anders, sid 60, 93
 Söderlund Claes, sid 95, 144
 Thunberg Lage, sid 14, 93, 124, 150
 Tjärn Mats, sid 58
 Tode Göran, sid 61
 Tornberg Egmont, sid 15, 45, 58, 117
 Torselius Jan-Henrik, sid 105
 Ugglan Sven, sid 71, 150
 af Uhr, Paulus, sid 123
 Unell Gunnar, sid 100
 VilliusHans, sid 131

Virgin Eric, sid 14
 Wagner Wilhelm, sid 81, 153
 Waldemarsson Bo, sid 127
 Weidling Richard, sid 50
 Weingarth Gillis, sid 150
 Westberg Curt, sid 117
 Westberg Jan-Eric, sid 150
 Westerling Kurt, sid 64
 Westring Gustaf Adolf, sid 15, 46, 152
 Widmark Per, sid 141
 Wiklander Erik, sid 70
 Wiktorin Owe, sid 104
 Winberg Lars, sid 145
 Winblad Harry, sid 58
 Zachrisson Knut, sid 15, 81
 Åhmansson Arthur, sid 76
 Åkerman Rickard, sid 43
 Åström Signar, sid 118
 Öfverberg Kjell, sid 81, 153
 Öhlander, Sten, sid 61
 Örnberg Arthur, sid 50
 Östh Bernt, sid 15, 148

Breguet U 1

Litteratur

Ahlgren, J, Christoffersson L, Nya faktaboken om JAS 39 Gripen. IGJAS, 1993.
 Ahlgren, J, Christoffersson L, Faktaboken om JAS 39 Gripen. Utgåva 3. IGJAS, 1995.
 Ahrenberg A, Ett flygarliv. Allhem, 1957.
 Andersson H G, Saab Flygplan sedan 1937. Bevingade Ord Förlag, 1990.
 Andersson H G, Saab Aircraft since 1937. Putnam, 1989.
 Andersson K G m fl, F21. Nyckelflottilj i norr. F21, 2003.
 Andersson Lennart, Svenska flygplan. Allt om Hobby, 1990.
 Andersson Lennart, Svenskt militärflyg - Propellerepoken. Allt om Hobby, 1992.
 Andersson Lennart, B3 Junkers Ju 86 i Sverige. Allt om Hobby, 2002.
 Andersson Lennart, Hellström Leif, Bortom horisonten. Svensk flygspaning mot Sovjetunionen 1946-1952. 2002.
 Andersson Lennart, Berns Lennart, Stridsberg Sven, Svensk flyghistoria under 1900-talet. Flyghistorisk revy. Lund, 2003.
 Annerfalk Anders, Sidelöf C, Saab Safir. Aviatic Förlag, 1990.
 Annerfalk Anders, Flygvapnet, en historisk översikt. Aviatic Förlag, 1994.
 Annerfalk Anders, Flygvapnet 1926-1995. Aviatic Förlag, 1996.
 Asklin Gunnar, En flygflottilj, Kungl Upplands flygflottilj 25 år. Söderström & Finn, 1968.
 Asklin Gunnar, Vingad Vakt i Väst. Lindgren & Söner, 1980.
 Bennegård Hilding, Kungliga Göta Flygflottilj 1940 - 69. A Lindgren & Söner AB, 1975.
 Bennegård Hilding, Göteborgs luftförsvaret. Lindgren & Söner, 1982.
 Berns Lennart, F22 - Svenskt Flyg i FN-tjänst. MHS/Militärhistoriska avdelningen, 1978.
 Berns Lennart, Flygstaben - en minnesbok. Försvarsmakten, 1994.
 Berns Lennart, Flygande Tunnan - en antologi. Allt om Hobby, 1996.

Bjuggren Bengt, Attack, minnen från 35 års flygtjänst. P A Norstedt & Söner, 1965.
 Blomqvist Sune, Hawker Hunter-stridsberedd! Almqvist & Wiksell, 1994.
 Blomqvist Sune, Vingar över Stockholm. Almqvist & Wiksell, 1998.
 Boström V m fl, Bråvallavingar, Bråvalla flygflottilj F13. 1993.
 Bratt E, Silvervingar. Flygföretag HB, 1986.
 Bratt E, Människor och flygande maskiner. Flygföretag HB, 1992.
 Bratt E, Folk och flyg. Flygföretag HB, 1994.
 Böhme K R, Svenska vingar växer. Militärhistoriska Förlaget, 1982.
 Carlsson S-O, Första boken om Gripen. Bevingade Ord, 1991.
 Dahlqvist Ulf, Jaktпилот 1942 (Svenska vingar 3). Air Historic Research, 2001.
 F14 historiekommitté, Kungliga Hallands Flygflottilj - Några minnen i ord och bild. F14, 1989.
 F16; Det sista decenniet. F16, Upplands flygflottilj. En minnesbok 1993-2003. AB Danagårds grafiska, 2003.
 Falk Greger, Berns Lennart & GeustCarl-Fredrik, F19 - En Krönika. Svensk Flyghistorisk Förening 1988.
 Forsberg Sigvard, Jagaeus Sture, Persson Per-Axel, Stridsberg Sven, Skånska flygflottiljen 50 år 1940-1990, 1990.
 Forsberg Sigvard, Från B 3 till Jaktviggen. 1944-1994, 1994.
 Forslund Mikael, J 30 Mosquito. Allt om Hobby, 1997.
 Forslund Mikael, J 33 Venom. Allt om Hobby 1998.
 Forslund Mikael, Torpedflyget i Sverige. Allt om Hobby, 1998.
 Forslund Mikael, S 9 Hawker Osprey och flygplanskryssaren Gotland. Mikael Forslund Produktion, 2000.
 Forslund Mikael, J11 Fiat CR Falco. Mikael Forslund Produktion, 2002.
 Geust Carl-Fredrik; Artikel i Ikaros, 1997.
 Gullberg T, Svenska Vingar. Holger Schildts förlag, 1929.
 Hallén Lars, Hellspong Mats, Svenska officersmässor. Probus, 1998.

Hellbeck Gösta, Ström Lars-Ola och Ungermark Sven, Flyglarm. Lindfors Nya Bokförlag AB, 1977.

Hellström Leif, J 26 Mustang. Allt om Hobby, 1989.

Hellström Leif; Fredsflygarna. Stenboms förlag, 2004.

Högskolan i Östersund, Flygambulansen vid F4 och Flygdagar vid F4. 1982-1987

Ignell Ragnar och Räftegård Börje, Västgöta flygflottilj - F6. Allt om Hobby, 1999.

Industrigruppen JAS AB, Faktaboken om Gripen. Ljungbergs tryckeri AB, 2002.

Jarneberg Eric, F 2 Hägernäs (Täby hembygdsförenings skriftserie nr 21 1987).

Jonsson Thord, Från Dronten till Draken, Berndtssons tryckeri, 1986.

Jonsson Thord, Bevingade Minnen. Berndtssons tryckeri, 1989.

Josephsson Robert (red) Flygvapnet (Sveriges försvar del II). 1939.

Karlsson Kurt, Magndahl Roland, Åström Signar: F21 - 50 år och framåt. Norrbottens flygflottilj, 1991.

Karlsson Kurt och Andersson Raymond, F7 Gripen Flottiljen. Informationsverkstaden, 1996.

Karlsson Kurt, F7 Gripen-flottiljen 2000. F7, 2001.

Karlström B, Flygplansritningar 1. Svenska Flygvapnets Skolflygplan 1926-1983. Allt om Hobby. 1983.

Karlström Björn, FV Jaktflygplan 1926-84. Allt om Hobby, 1985.

Karlström Björn, FV Bombflygplan 1926-86. Allt om Hobby, 1986.

Karlström Björn, FV Spaningsflygplan 1926-86. Allt om Hobby, 1988.

Karlström Björn, FV Transportflygplan 1926-89. Allt om Hobby, 1989.

Karlström Björn, Svenska militära helikoptrar, segel- och provflygplan samt arméflygplan. Allt om Hobby, 1991.

Kernell S, Hopp i nöd och lust. Svensk Flyghistorisk Förening, 1997.

Krook Berndt, Torpedflyget. Victor Petterssons bokindustri AB, 1938.

Landquist D, Tornberg E, Flygvapnet och vårt sjöförsvaret. Marinlitteraturföreningens förlag, 1924.

Larsson Lars-Erik, Flyginstrument på Malmen 1919-1999. Eget förlag, 2001.

Liander Peter, Flygande försvarare. Allt om Hobby, 1993.

Liander Peter, Glimtar från Flygvapnet. 1994.

Linderholm Lennart, Malmen 1911-1991.

Lindh m fl, Blekinge Flygflottilj 40 år. 1984.

Lindholm M, Flyg i natt. Allhems förlag, 1952.

Lindqvist Gunnar, Widfeldt Bo, JAS 39 Gripen. Air Historic Research, 2003.

Ljungström Helge (red) m fl), Från Orre till Vigg, Hälsinge flygflottilj 50 år, 1945-1995. 1995.

Lundin L E, Svenska civila och militära helikoptrar. III, Air Historic Research, 1991.

Lundström Åge, Minnen. AB Landstryck, 1970.

Riksförbundet för Sveriges försvar, Luftförsvaret i bild. E Olofssons boktryckeri, 1936.

Lundgren, Skogsberg m fl, Kungliga Svea Flygflottilj 1938-1974, F 8. Realtryck, 1974.

Lundström Per Anders (red), Arméflygets historia. Ekblad & Co Tryckeri, 1997.

Lönnberg Åke, Flygvapnet i bild. Allhems förlag, 1955.

Magnusson M, Saab 340. Airlife Publ Ltd, 1991.

Nilsson Ingemar, Flyget på Ärna. 2003.

Norberg E, Flyg i beredskap. Allmänna förlaget, 1971.

Norrbohm Gösta och Ljusberg Lars, Vingade vapen. Allhems förlag, 1958.

Norrbohm Gösta & Skogsberg Bertil, Att flyga är att leva. Bra Böcker, 1975.

Norrbohm Gösta & Skogsberg Bertil, Vingar över Vasaborgen. BM-förlaget, 1980.

Norrbohm Gösta och Skogsberg Bertil; Över land och hav. Kungl Södermanlands Flygflottilj F11 1941-1980. BM-Förlaget, 1980.

Norrbohm Gösta och Skogsberg Bertil: Flygande Högvakt - om en flygflottilj - F 13. BM-förlaget, 1985.

Norrbohm Gösta & Skogsberg Bertil, Det bevingade verket. FMV, 1986.

Norrmo m fl, Flyget i Mickedala - F14 50 år. Flygvapnets Halmstadskolor, 1994.

Odqvist G, Kungliga Västmanlands Flygflottiljs historia 1929-1979. 1979.

Odqvist G, Andersson S, Andersson U, Västmanlands Flygflottiljs historia del 2, 1979-1983. 1985.

Nyberg E H (red), Kungl Norrbottens Flygbaskår. 1943.

Petersson Conny, Flygkompaniet och CVM. 1995.

Pihl Ove och Hillström Lars, Högt över Sverige. Atlantis, 1986.

Porat Gösta von, Flyget blev mitt liv. Bonniers, 1963.

Regefalk Egon m fl, Vingar över Uppland. Upplands flygflottilj, 1993.

Räftegård m fl, Flyget på Karlsborg, 1989.

Stridsberg Sven, Tionde flygflottiljen på Bulltofta 1940-1945. F10 kamratförening, 1985.

Stridsberg Sven, Flygplan 37 Viggen. Frank Stenvalls Förlag, 1987.

Stridsberg Sven, Sveriges äldsta flygplats 80 år. Ljungbyhed 1910-1926. Krigsflygskolan Ljungbyhed, 1990.

Stridsberg Sven, Lansen. Allt om Hobby, 1992.

Stridsberg Sven, Flyget i Ljungbyhed 1926-1996. Krigsflygskolan 70 år. 1996.

Svedenborg V, Över och under moln. Gebers, 1939.

Söderberg N, Med spaken i näven. Firma Flyglitteratur, 1972.

Söderberg N, Flygpionjärerna i Landskrona och Ljungbyhed. Flyghistorisk Revy, Svensk Flyghistorisk Förening, 1980.

Thörnell Bernt, Spaning mot skyn. Den optiska luftbevakningen i Sverige. Fort & Bunker, 2003.

Tjärn M m fl., Flyget på Frösön - Jämtlands flygflottilj 1926-1996. LT Tryck & Reklam, 1996.

Västgöta flygflottilj; Flyget på Karlsborg. Prisma, 1989.

Waernberg J, Pionjärflygare - tidiga flygförsök i Norden. Allt om Hobby, 1994.

Waernberg J, Flygoperation Balchen. Svensk Flyghistorisk Förening och F21, 1995.

Wegmann Rolph, Widfeldt Bo, Nödlandning Sverige. Air Historic Research, 1991.

Wegmann Rolph, Widfeldt Bo, Nödlandning. Air Historic Research, 1998.

Westberg Rolf, Nilsson Ingemar, Flygarnas vingor. Svensk Flyghistorisk Förening, 2002.

Widfeldt Bo, Hall Åke, Saab 17. Air Historic Research, 1997.

Widfeldt Bo, Saab 17 flyger igen, Saab AB 1997.

Widfeldt Bo, Hall Åke, Svenska vingor 1 - Svenska militärflygplan och helikoptrar 1911-1999. Air Historic Research, 1999.

Widfeldt Bo, Hall Åke, SAAB 17, Air Historic Research, 1999.

Widfeldt Bo, Hall Åke, Vampire - Reapoken. Air Historic Research, 2000.

Widfeldt Bo, Hall Åke, B 5 - Störtbombareepoken. Air Historic Research. 2001.

Widfeldt Bo, Draken. Air Historic Research, 2001.

Widfeldt Bo, In Memoriam. Personal- och materielförluster inom svenskt militärflyg (Svenska Vingor 4). Air Historic Research, 2002.

Wiklund G (red) När flyget var ungt. 1956.

Ej angiven författare

Blekinge flygflottilj 40 år. F17, 1984.

En bok om Saab-Scania. Flera förf. Streiffert & Co, 1987.

F 2 - Hägernäs. Täby hembygdsförenings skriftserie nr 21, 1987.

F 11 1941 - 1980. Södermanlands museum, Rapport nr 5.

Minnen från flygvapnets vagg. 1997.

Minnen i Ord och Bild. F14 Fotoreproduktion, 1978.

Saab 29 Tunnan (FR 27). Flera förf, Svensk Flyghistorisk Förening, 1977.

Saab 21 (FR 29). Flera förf. Svensk Flyghistorisk Förening, 1981.

Saab 18 (FR 31). Flera förf. Svensk Flyghistorisk Förening, 1984.

Världens vackraste. Om restaureringen av Flygvapenmuseums Spitfire. Flygvapenmuseum.

Övrigt

F 16 Journalen utkommer med två nr/år. Den benämndes tidigare F16-Nytt som har utkommit sedan 1982.

F 18 Kamraten utges två ggr/år av kamratföreningen.

F 21 nytt startade 1981 och utges fyra gånger per år.

Frösö lägerblad

IKAROS. Flygvapenmuseums årsbok.

Kompendium Flygvapnet, FS/Priv. Stockholm 1985.

Malmenbladet utges av KÖFK

F 10 Aktuellt utgavs 3-4ggr/år.

